

Jan Matys

Hrst vzpomínek
z let 1959–2004

Jan Matys

**Hrst vzpomínek
z let 1959–2004**

Nakladatelství IRIS – Rudolf Valenta

Ilustrace na obálce © Bedřiška Uždilová

© Jan Matys, 2014, 2020

© Nakladatelství IRIS – Rudolf Valenta, 2014, 2020

ISBN 978-80-907724-2-7 (2. vydání)

Obsah

Obsah	4
Předmluva	7
Školní léta	8
Na průmyslovce (1959–1963).....	8
Na vysoké škole (1963–1968).....	14
Vzpomínky z doby temna	19
Začátky normalizace.....	19
V Rožnově (1970–1978).....	20
Na Slovensku (1978–1984).....	22
Typovým technologem	24
Návrat domů.....	26
Plavba peřejemi	29
Hudební a jiné vzpomínky	32
Školní léta (1951–1968).....	32
Na vojně (srpen 1968 – červenec1969)	34
Rožnov pod Radhoštěm (1970–1978)	35
Piešťany (1978–1984).....	40
Světová síť komorní hudby	45
Na kole přes Holandsko a Německo.....	47
Blonay	49
The Manhattan String Quartet.....	51
Dvakrát nevstoupíš do téže řeky	52
Turistika a zpěv	54
Viola d'amore.....	56
Průvodcování, škola a zpěv.....	60
Vzpomínky učitelské, 2002–2004.....	65

Střední a vyšší průmyslová škola elektrotechnická na Příkopech	65
Vyšší odborná škola.....	67
Praktická cvičení v laboratoři.....	69
V ruce hrnek žluklé rýže	71
Střední odborné učiliště Záběhlice	73
Vzpomínky na Slušovice (1988–1990)	79
Družstevním rolníkem – konstruktérem počítačů	79
Pracovní angažmá.....	80
Slušovické bydlení.....	82
Revoluce	84
Moje vzpomínka na Romy.....	86
Příběh s bytem.....	86
Trocha historie.....	89
Romové a „politická korektnost“	91
Vzpomínky na Rožnov – technologické (1970–1978) ...	95
Na Valašsku	95
Technologie MOS	97
Rychlé bipoláry	99
Útěk na Slovensko	100
Epilog.....	102
Báseň	104
Would You do This for Me?	104
Uděláš to pro mne?	105
Obrazová příloha	106
Putování po suchu i po vodě	116
Cyklistické toulky.....	116
Historické ohlédnutí	116
Nepokradeš.....	118
Návrat.....	119
Cesta do Vídně	122
Nic netrvá věčně.....	127

Na vodě.....	130
Pokřtěn řekou	130
Vodní cesty.....	133
Rychlostní kanoistika a kajak.....	136
Ekologické ohlédnutí.....	137
Slovenská anabáze.....	139
Bílou stopou	143
Léta dětství a dospívání	143
Beskydy a Slovensko.....	146
Vysokohorská a pěší turistika	153
Vysoké Tatry	153
Rumunsko – Karpaty 1970	156
Západní Slovensko, Nízké Tatry.....	160
Slavnosti letního slunovratu.....	163
Nebe na Zemi	164

Předmluva

Když mě osud zavál v roce 1978 na Slovensko, octl jsem se v podivuhodně tolerantním prostředí s trochou exotiky. Cítil jsem se tu být spíše hostem; to mi umožnilo vnímat věci s určitým odstupem a humorem. Příhody psané životem často překonávají lidskou fantazii. Řadu zážitků jsem potom nosil v hlavě a přemýšlel o formě, jak je zachytit. Inspirací se mi staly vzpomínky Juraje Charváta z dob první republiky a začátků okupace¹. „Vzpomínky z doby temna“ jsem doplnil vzpomínkami ze studií; většina mých vzpomínek je tak či onak svázána s hudbou, které jsem se od mládí věnoval. Podrobně jsem popsal poslední dva roky svého učitelského působení, které zavání hororem. Připojil jsem také dvě starší vzpomínky, které byly před časem otištěny v česko-slovenském časopise MOSTY². Nakonec jsem připojil vzpomínky na svou činnost ve vývoji Tesly Rožnov, která tehdy procházela svým kritickým obdobím.

Život přináší spoustu zážitků a informací. Dobrý malíř dovede vystihnout charakter člověka několika tahy štětce. Při sestavování vzpomínek je třeba vybrat z nepřeborného množství příběhů ty, které jsou něčím charakteristické. Čtenář necht' posoudí, zda se mi to podařilo.

Jsou události, které stojí za to vytesat do mramoru; jsou jiné, které je lépe psát do prachu a nechat větru, aby je rozmetal...

V Davli, únor 2010

¹ LISTY č. 1/2009, s. 40.

² Tento časopis zaniknul v roce 2006, kdy mu slovenská vláda odňala finanční příspěvek.

Školní léta

Na průmyslovce (1959–1963)

Na elektrotechnickou průmyslovku mě přivedl zájem o elektrické (a také parní) stroje. Inspirovala mě asi knížka „Modely elektromotorů a parních strojů“ ruských autorů, kde se popisovala stavby modelů při použití primitivních prostředků – konzervových plechů, drátů, nábojnic a podobně. Nevynikal jsem manuální zručností, ale neumělý model elektromotoru jsem si postavil. Tehdy populární radiotechnika (jednolampovka, dvojlampovka...) mě příliš nezajímala.

Na průmyslovku ale nebylo snadné se dostat. Otec byl sice členem KSČ³, ale naše rodina byla (z otcovy strany) měšťanského původu, a já jsem jednomu našemu učiteli, který sháněl místo v garáži, prozradil, že dům s garáží nám kdysi patřil. Škola mě zřejmě proto na výběrovou školu nedoporučila a dostal jsem se tam až na odvolání.

První tři roky jsem byl na Střední průmyslové škole elektrotechnické Na Příkopech 16, Praha 1 „ve svém živlu“. Výuka měla (až na několik výjimek) solidní úroveň a zařadil jsem se dle prospěchu na druhé až třetí místo ve třídě. Potíže jsem měl s technickým kreslením, to jsem musel dohánět o víkendech doma. Stoh svých matric jsem měl donedávna uložen ve skříni – bral jsem z toho čtvrtkový papír na obálky. Tento solidní výcvik v technickém kreslení se mi

³ Otec byl původně sociální demokrat; v roce 1948 neměl jinou možnost než vstoupit do KSČ, pokud chtěl zůstat na ministerstvu financí (byl právník). Mnoho úředníků bylo tehdy „posláno do výroby“ (akce 70 000).

později hodil, když jsem navrhoval ve fabrice různé úpravy, a také po letech při mém pedagogickém působení, kdy jsem mohl technické kreslení bez problémů učit. Ve čtvrtém ročníku jsem se již víceméně nudil, specializované předměty mě už tolik nezajímaly. Dlouhé hodiny zabíralo zkoušení žáka P., který měl v učitelském sboru strýce.

Mezi solidními učiteli bylo několik výjimek. Tak matykářka P. vykládala celé hodiny o svých rodinných problémech, a aby to „dohnala“, zadala nám vypočítat spoustu příkladů ze sbírky. Učitel energetiky Ing. Č. zase jen v podstatě předčítal učebnici. Když si jeden žák při zkoušení⁴ spletl kondenzátorové baterie s bateriemi akumulátorů, vůbec na to nezareagoval.

Jednou jsme dostali velice přísnou ruštinářku: při zkoušení všichni propadli, já jsem měl jako jediný 3-. Její působení však bylo jen krátkodobé. Prý byla vyhozena za to, že kradla.

Jindy zase zastupoval při chemii stařík, jako by se tu objevil profesor z dob Rakouska-Uherska. Vyložil nám teorii stvoření světa a stavbu hmoty podle někdejších představ. Já jsem u něho štěstí neměl, moc jsme si nerozuměli.

Problémy s kázní tehdy prakticky neexistovaly – každý (až na onoho protekčního žáka) si vážil toho, že je na škole. Až na jednu výjimku (při dějepisu) si nepamatují, že by nás učitel musel napomínat, že se při výuce bavíme.

Solidní byla i výuka češtiny a ruštiny (a nepovinná němčina), z níž jsem mohl vycházet při svém pozdějším studiu jazyků a vlastní výuce. Pozoruhodný byl i tělocvik; přes svou nešikovnost jsem začal více cvičit a na vysoké škole jsem se stal dokonce gymnastou. Jaký kontrast

⁴ Během hospitace.

s „tělocvikem“, který jsem zakusil později⁵ jako učitel na Centru odborné přípravy, kde uční odmítali rozcvičku, jen taktak se honili za míčem, a někteří přitom jen seděli na lavici, na uších sluchátka a odmítali se převléct!

Duch 50. let tu udržovali někteří učitelé, školník a tehdejší ředitel Bobek. Povinné byly manifestace 25. února a na prvního máje a podepisování petic proti „americkým imperialistům“. Každý týden se prostřednictvím školního rozhlasu nacvičovaly budovatelské písně. To naši třídu minulo, protože jsme mívali v ten den dílny.

Z toho vznikla jednou kuriózní situace, když nás tělocvikář Polák při hodině předvojenské výchovy seřadil a nařídil, abychom zazpívali „Přes spáleniště, přes krvavé řeky...“. Zpíval jen Zdeněk V., ostatní mlčeli. Tělocvikář odešel beze slova a později jsme se dozvěděli, že nás chtěl obvinít ze sabotáže branné výchovy. Tento tělocvikář o sobě tvrdil, že má třídní instinkt a že pozná, kdo je úřednického (a kdo dělnického) původu. Každého, kdo něco „vyvedl“, se ptal, čím je otec. Jednou mu to ale nevyšlo: dotyčný spolužák F. měl jen matku a ta byla dělnicí. Řekl na to, že si musí prověřit, jak to s jejím třídním původem doopravdy je...

Před 1. májem jsme zase dostali seznam hesel, která se mají v průvodu provolávat. Heslo „Američtí piráti kolo dějin nezvrátí“ změnil kolega H. na „Američtí agresori utopíme v Rudém moři“. Inu – krásná pražština.

Od druhého ročníku již byla cítit určitá „obleva“, přicházela éra Chruščova. Již se mohlo trochu otevřeněji hovořit, válečná doba pomínula. Já jsem si přesto nikdy nedovolil svěřit se někomu ze spolužáků se svými názory na politiku, otec mě před tím varoval (ač mé názory sám

⁵ Při suplování.

neznal). Za „protistátní řeči“ platil tehdy vyhazov ze školy a záznam v kádrových materiálech. Ani ve čtvrtém ročníku před maturitou, v roce 1963, kdy se pražská mládež začala shromažďovat u Máchova pomníku, a začaly potyčky s policií, jsem se neodhodlal otevřeně se projevit. (Zanícený diskutér se ze mě stal až na vysoké škole). Tehdy se nás ptala naše ruštinářka Pistoriusová⁶, zda půjdeme k maturitě ve svazácké košili. Odmítli jsme to jednomyslně. Vyčítala nám, že si nevážíme toho, že máme možnost jít po ulici s rudou vlajkou, v době jejího mládí se to trestalo...

Tehdy se oficiálně odmítaly zákony dědičnosti a platil názor, že všichni lidé jsou stejně nadaní. Pokud mají děti vzdělanců v průměru lepší prospěch než děti dělníků, je to tím, že se jim rodiče více věnují. Proto je třeba dělnickým dětem při studiu pomoci. Nikdo by neměl propadnout.

Je zajímavé, že se to skutečně stalo: ze 39 žáků, z nichž bylo 5 dívek, vypadla během studia jenom jedna dívka. Jako studijní referent třídy jsem vedl prospěchový arch. Na něm muselo být červeným puntíkem u jména označeno, kdo je dělnického původu. Co z toho mělo plynout ale nevím. Asi jen kvůli kontrole shora.

Pokud dostal někdo čtyřku nebo pětku, byl jsem jako studijní referent třídy volán k odpovědnosti. Mojí povinností zřejmě bylo ho to doučit; to jsem dokonce často i činil.

Zdá se mi, že tehdejší výuka byla mnohem seriózněji vedena než dnes, přes různá politická omezení byli učitelé vesměs

⁶ Později, při svém učitelském působení na této škole (2002/2003) jsem se dozvěděl, že paní P., manželka známého režiséra, dosud žije, je slepá a dosud je přesvědčenou komunistkou, ačkoli byla v době normalizace vyhozena ze školy.

vyzrálými osobnostmi a znali zpravidla svůj obor i z praxe. Když jsem po 40 letech přišel do týchž prostor jako učitel, byl jsem některými věcmi doslova šokován. Učitelé se museli před sebou navzájem zamykat, aby si prý nekradli věci! Člověk musel chodit všude (i po sborovně) s klíči. Často chyběla ochota novému kolegovi poradit, ale byly tu i zákeřné naschvály a šikana mezi učiteli⁷...

Myslím, že jsem měl náš obor opravdu důkladně zvládnutý a promyšlený. Když jsem byl po oněch 40 letech postaven před úkol učit základy elektrotechniky na Vyšší odborné škole, tj. čerstvé maturanty, a to podle učebnice našeho bývalého učitele⁸ Ing. Javorského, dalo mi to opravdu fušku, vším tím se znovu prokousat, ale myslím, že jsem obstál⁹. Do výkladu mi stále zasahoval jeden student, absolvent slaboproudu, který mě chtěl mermomocí znemožnit a využíval různé neférové „tahy“. Byl nadaný, ale zřejmě trpěl nějakým komplexem. Nakonec jsem ho musel při jedné hodině (jako vůbec jediného) vyhodit z učebny.

Dnešní studenti se učí hlavně „ke zkoušce“ a pak celou věc zapomenou, aby měli v hlavě prostor pro něco nového. Spoustu dalších informací jim poskytuje televize a internet. Když jsem učil jako „přímčrn“ laboratorní cvičení¹⁰ v druhém ročníku, zjistil jsem, že základy elektrotechniky,

⁷ O tom podrobněji v kapitole „Vzpomínky učitelské“.

⁸ A potom dlouhodobého ředitele, který dva roky předtím zemřel. Jeho letitá učebnice se tu považuje dodnes za „bibli“ silnoprůdové elektrotechniky.

⁹ Podle hospitační zprávy jsem učil „průměrně“. Během své odborné praxe jsem byl především technologem čipů integrovaných obvodů; jako učitel jsem učil hlavně angličtinu a němčinu, fyziku, ekologii a elektrotechniku.

¹⁰ Tj. při rozdělené třídě „pomocný“ učitel, jeden ze tří.

tj. látku z prvního ročníku, již vůbec neznají. Měřili magnetický obvod a přitom pojem „magnetická indukce“ jim už nic neříkal. Divili se, co po nich vlastně chci. Laboratorní cvičení byla pro ně jakousi „gymnastikou“, smysl měření nechápali. Angličtina jim šla mnohem lépe – asi k ní byli lépe motivováni.

K tomuto období života patří také mimoškolní činnost, byť se školou spjatá: zimní lyžařský výcvik, chmelové brigády, první placená brigáda na Orlické přehradě, prázdninová praxe v MEZ Vsetín (která mě později inspirovala k odchodu na Valašsko), vodácké cesty s kamarády po Lužnici a Vltavě. Byly to vesměs pěkné zážitky, až na nějaké to marodění po návratu z hor. Doba plná písniček Semaforu a trampských písní u táboráku (které jsem tehdy sám ještě moc neznal). Skýva chleba z vesnické pekárny měla neopakovatelnou chuť, řeky byly (většinou) čisté ke koupání, dvě stovky na dvojtýdenní dovolenou stačily. Celé léto jsem chodil naboso.

Po maturitě jsem zažil i první mezinárodní „budovatelský“ tábor na Slapech (Živohošti). Poprvé se tam sešli mladí lidé z obou stran Železné opony. Měl jsem tam poprvé možnost pocvičit se v komunikaci ve třech světových jazycích, dobře jsem mluvil jen rusky. Protože jsem se ale bál říkat otevřeně, co si o politice myslím, mluvil jsem přehnaně ironicky (kupř. s Holanďany) o stavbách socialismu, zásadách marxismu apod. Oni však mysleli, že to říkám vážně a měli mě za skalního komunistu. Většina Čechů se hovorům o politice vyhybala.

Na vysoké škole (1963–1968)

V roce 1963, kdy jsem maturoval, se poprvé otevřely hranice na západ a začali sem jezdit západní turisté. Současně nastala i jistá politická obleva a při výběru na školy se již v podstatě nekádrovalo. Složit přijímací zkoušky problém nebyl, já však řešil problém, kde dál studovat. Silnoproudá elektrotechnika mě již nebavila, toužil jsem po něčem vyšším, abstraktnějším. Regule pro nás průmyslováky byly však takové, že každý má pokračovat ve svém dosavadním oboru.

Byl jsem přijat na elektrofakultu a prodělal prázdninovou brigádu v Pěkné na Šumavě a část vstupní praxe v ČKD Praha. Také jakési opakování matematiky. Pak jsem si ale (na popud Petra Nedomy, přítele sestry Olgy), dojednal přestup na *Fakultu technické a jaderné fyziky* (Fujtajfl) výměnou za studenta, který chtěl přejít opačným směrem. Byla to fakulta malá, s „rodinnou“ atmosférou, ale s vysokými nároky. Rada přednášejících byli špičkoví odborníci, sem tam se našel i někdo průměrný, který tu působil jako karikatura.

Po celé čtyři roky byla hlavním předmětem matematika a její různé obory, od 3. ročníku také teoretická fyzika, hlavně kvantová teorie. Ve čtvrtém ročníku jsme se už značně vzdálili podle oborů: ti nejnadanější studovali teoretickou nebo experimentální fyziku, já jsem se zařadil mezi „pevnofázníky“¹¹. Mezi inženýrské obory patřila fyzikální elektronika, technika jaderných reaktorů a mechanika materiálů; tento nový obor studovalo jen asi 5 studentů.

¹¹ Fyzika pevných látek (solid state physics), která se dělila na fyziku polovodičů a magnetismus.

Fyzikální obory (teoretická/experimentální fyzika, fyzika pevných látek) byla později (1967) administrativně přeřazena na Přírodovědeckou fakultu Karlovy university, kde existoval tentýž obor. To však narazilo na protesty studentů, kteří na tuto věhlasnou universitu přestoupit nechtěli. My „pevnofázníci“ jsme na Universitu také mohli přestoupit, ale nikdo toho nevyužil.

Mezi oběma fyzikálními učilišti¹² byla jakási rivalita. Na FTJF učili údajně lepší profesori, kteří byli často předtím z university „vykádrováni“. Z fyziků to byli např. profesori Votruba, Petržílka, Kvasnica a jiní. V oboru polovodičů, který jsem studoval, bylo zastoupení špičkových odborníků slabší; vedle Miloše Matyáše tu byl hlavně Helmar Frank, pražský Němec, původně pracovník VÚSTu¹³, který byl spíše praktikem a experimentátorem. Radiokrystalografii nám přednášela starší dáma, prof. Adéla Kochanovská, „česká Marie Curie“. Z ní bylo cítit duch starších, předválečných dob. Pátý ročník byl plně věnován diplomové práci, kterou jsme si mohli sami vyhledat; já jsem ji dělal ve VÚSTu.

V prvním ročníku jsem musel „zapnout naplno“ abych dohnal skluz. Hodně pomohlo, že jsme se učili společně, věci navzájem vysvětlovali. Odpad byl veliký, 1. ročník

¹² Fakulta technické a jaderné fyziky ČVUT vznikla v 50. letech, v době přehnaně optimistických představ o možnostech využití energie atomového jádra („auta budou jezdit na atom“). Později musela zavést další, nejaderné studijní obory. Po převedení fyzikálních oborů na UK dostala jméno „Fakulta jaderná a fyzikálně-inženýrská“ (FJFI); pod tímto jménem působí dodnes.

¹³ Výzkumný ústav pro sdělovací techniku A. S. Popova v Praze-Braníku.

absolvovala jen asi polovina a studium dokončila asi čtvrtina původně přijatých studentů.¹⁴

Přednášející nás nijak nešetřili a sledování, a zejména zapisování přednášek vyžadovalo maximální nasazení. Látka se na člověka jen valila. Průběžně sledovat význam přednášeného se mi skoro nikdy nedařilo. Teprve během zkouškového období, kdy jsem měl absolutní klid, jsem zpravidla dokázal si věci ujasnit.

Začínal jsem vždy od nejtěžší zkoušky – matematiky. Když jsem ji zvládl, ostatní šlo už hladce. Jen jednou jsem narazil – na Miloše Matyáše. Na jeho přednáškách jsem usínal únavou a on si to pamatoval. Při opravné zkoušce mě chtěl zase vyhodit; zachránilo mě, že jsem dosud studoval s velmi dobrým prospěchem (bez trojek).

Studoval jsem prakticky bez peněz, stipendium činilo asi 200 korun. Rodiče mi pravidelné kapesné nedávali. Doma jsem se najedl a nic víc nepotřeboval. Nejlépe jsem si vedl v druhém ročníku, kdy jsem studoval dokonce s vyznamenáním. Krizi jsem prožil ve třetím ročníku, kdy jsem se stále snažil *pochopit nepochopitelné* – kvantovou teorii. Věnoval jsem tomu enormní úsilí a energie pak chyběla jinde. I potom dál v životě.

Čtvrtý ročník byl pak poměrně klidný. V hlavním oboru – teorii pevných látek – jsme popisovali celé stránky velice komplikovanými výrazy, které připomínaly čínské znaky nebo hieroglyfy¹⁵. Naštěstí jsme se to nemuseli učit, stačila jednoduchá interpretace.

Diplomní praxe v oddělení RNDr. Rybky ve VÚSTu byla věnována výzkumu *struktur MOS*, na nichž jsou založeny

¹⁴ Naše řady však později rozšířili jaderní chemici, kteří se přešli z university.

¹⁵ Externě přednášel Miloš Trlifaj.

téměř všechny dnešní elektronické obvody. Zabýval jsem se jak teorií (rovnice a programování výpočtu), tak i experimentální přípravou vzorků a jejich měření. Ač jsem smysl této práce příliš nechápal, později se mi to velice všechno hodilo. Vzorec pro vysokofrekvenční kapacitu, který jsem odvodil, se ukázal být užitečný ještě v roce 1984, kdy jsem končil svou kariéru. Moji kolegové v Tesle Piešťany jej používali při modelování procesů na svých osobních počítačích; byl přesnější než vzorce uváděné v literatuře.

Musím se tu také zmínit o výuce *společenských věd*, která se (alespoň na naší fakultě) vymanila z tradičního ideologického rámce a inspirovala některé kolegy dokonce k regulárnímu studiu filosofie. Zatímco jsme v prvním ročníku poslouchali tradiční výklad o dějinách dělnického hnutí, v druhém ročníku jsme se už učili kritizovat centralistický model řízení ekonomiky. Hospodářství se po roce 1963 octlo v krizi a Ota Šik prosazoval tržní model socialistické ekonomiky. Fakultní výbor ČSM pozval Otu Šika jednou na besedu; posluchárna byla tak nabitá, že jsem se tam nedostal. V 3. ročníku jsme mohli poslouchat zajímavé přednášky doc. Světlého o dějinách filosofie. V seminářích se mohlo volně diskutovat. Nebylo ovšem myslitelné, aby někdo hájil kapitalismus. Dostali jsme se ale i k modelu více politických stran. Na přednášky „vědeckého komunismu“ (sociologie) ve čtvrtém ročníku nikdo nechodil; snad tam někdo občas zašel z útrpnosti s přednášejícím. Po roce 1969 byla katedra společenských

věd na fakultě (jako „hnízdo kontrarevoluce“) rozprášena, odnesli to i skalní komunisté.¹⁶

Konec studia v červnu 1968 mě zastihl uprostřed politického kvasu. Ten přinášel optimistické vyhlídky a neopakovatelný pocit svobody. Na druhé straně konec studia, které dávalo člověku určitý životní program. A značná připoutanost k rodičům, u nichž jsem bydlel, a kteří mě zaměstnávali z velké části i o víkendech.

Cítil jsem kritickou potřebu někam odejít. Vysvobozením byla – vojna.

Roky studia by nebyly myslitelné bez poměrně dlouhých prázdnin, kdy se člověk octl ve zcela jiném světě a mohl nabrat nových sil. První prázdniny jsme jeli s kolegy na Lužnici, v dalších letech jsme již jezdili na MBT (*mezinárodní budovatelské tábory*). Po prvních zkušenostech u nás (1963 Živohošť, 1965 Abertamy) jsem se dostal i na západ (NSR, Švédsko) v rámci SCI¹⁷. Nevyužil jsem další možnosti, třeba Anglii. Rokem 1970 se pro nás hranice uzavřely a naše pobočka SCI zanikla.

Během studií jsem se dobře vypracoval i fyzicky – chodil jsem na nepovinnou gymnastiku i do Sokola – a studoval jsem hru na violu u prof. Kratiny. V letech 1966–1968 jsem hrál v Brixihlo akademickém souboru v chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně. Byla tu řada krásných zážitků. Bohužel to nějak brzy skončilo...

¹⁶ To vím samozřejmě jen z doslechu. Normalizační režim zavedl výuku z jakéhosi „náboženství“, které se zkoušelo i u státnic. Měl jsem tu čest to několikrát vidět jako člen zkušební komise. Bývala to fraška.

¹⁷ Service Civil International. V roce 1968 jsme založili její československou pobočku.

Vzpomínky z doby temna

Začátky normalizace

Doba Husáková „reálného socialismu“ je jakýmsi bílým místem našich nedávných dějin. Většina pamětníků mlčí – patrně proto, že se stydí za to, jak se tehdy zachovali. Všechno se svádí na „totalitní“ režim. Myslím však, že není důvod si sypat popel na hlavu. Byla to doba sovětské okupace a byli jsme jako stát pod silným tlakem, který byl dán soupeřením dvou velmocí¹⁸. Není divu, že někteří lidé se zachovali „pragmaticky“ a vstoupili kvůli kariéře do strany. Málokdo tušil, že komunismus tak brzo zkrachuje. Prožil jsem roky 1969–1989 na několika místech (Praha, Rožnov pod Radhoštěm, Piešťany, Slušovice) a postoje lidí tu byly velice odlišné.

Na Slovensku se na politiku zcela „kašlalo“, lidé se nebáli mluvit o čemkoli. Někdy v roce 1980 jsme sjížděli na kanoích Váh z Piešťan do Komárna a zpívali známou píseň „Frère Jacques, dormez vous“ na slova „Kto to visí s Husákom, Federálna vláda s Biľakom“. Jeden z naší party byl členem strany a smál se taky... Na druhé straně, asi v roce 1972 promlouval na výroční schůzi Valašského souboru písní a tanců Radhošť kontráš naší cimbálovky, jinak učitel Jožka Bílý takto: „Rozpracoval jsem závěry XV. sjezdu strany a v jejich duchu jsem si vytyčil tyto úkoly...“. Těžko říct, zda to říkal z přesvědčení, anebo si potřeboval „šplhnout“; o politice jsme spolu nikdy nemluvíli.

¹⁸ Tehdejší režim lze snad nejlépe charakterizovat jako státní kapitalismus. S původními koncepcemi Marxe a Engelse měl sotva co společného.

Při nedávném kulatém výročí Pražského jara 1968 se vzpomínalo na spontánní odpor obyvatelstva proti okupantům a na celonárodní jednotu. Co se však dělo potom?

Okupanti obsadili strategické body – letiště, rozhlas, vojenské objekty, demonstrovali svou sílu střílením do vzduchu a blokádou dopravy. První pokus o vytvoření kolaborantské vlády jim sice nevyšel, ale podařilo se jim získat Gustava Husáka, který byl v té době značně populární a uměl mluvit „jazykem lidu“. Ten již na jednáních v Moskvě došel k přesvědčení, že lidový odpor dlouho nevydrží, a chopil se nabízené příležitosti. Převzal roli Jánose Kádára (z roku 1956), ale zřejmě neměl Kádárovy morální kvality, kapituloval přespříliš. Navíc tu hrálo roli i hledisko národní – v čele státu stanuli dva Slováci (Husák a Biľak). České země na tom byly zjevně hůř. Měly být „válčištěm atomové války“, a tak se tu téměř neinvestovalo. Když viděli Slováci v Čechách zanedbané vesnice a města, dospěli k názoru že „Češi jsou líní“¹⁹.

Metodiku politického ovládnutí obyvatelstva²⁰ zřejmě dodali Rusové. Šlo vlastně o „vymývání hlav“ (brainwashing), které bylo použito v procesech se Slánským a spol., avšak v celonárodním měřítku. Klíčovým momentem bylo „přiznání viny“, pak už to šlo hladce.

V Rožnově (1970–1978)

Prověrky jsem zažil v Tesle ROŽNOV v Rožnově pod Radhoštěm, kam jsem nastoupil v srpnu 1970 na vývojové oddělení. Byl to průkopnický podnik v oblasti rodící se

¹⁹ Srovnej níže, Hudební vzpomínky/Piešťany.

²⁰ Obdoba zásad Machiavelliho.

mikroelektroniky v rámci východního bloku, avšak nejvyšší státní orgány tehdy netušily budoucí význam tohoto oboru. Proto asi s lehkým srdcem zařadili špičkové manažery a specialisty do skupiny „*vůdců kontrarevoluce*“ a vypověděli je do pobočných závodů, zejména na Slovensko, do Tesly Piešťany, kde byli vděčně přijati. Shodou okolností jsem později odešel do Piešťan také, a to dobrovolně.

Prvním „pragmatikům“, resp. přeběhlíkům na stranu Husákova režimu bylo vše odpuštěno. Ti pak dostali mandát soudit své „*pomýlené kolegy*“. Komunisté museli znovu podat přihlášku do strany. Všichni pracovníci dostali z kádrového oddělení formulář „dodatek k životopisu“, kde měli vyjádřit svůj postoj k výzvě „2000 slov“, činnosti klubu K231, Klubu angažovaných nestraníků, apod. Následovaly osobní pohovory, kde se měl člověk zejména vyjádřit ke „Vstupu armád Varšavské smlouvy na naše území“. Poté byly vyhlášeny i volby nového vedení ROH, kde dominovali „skalní“ straníci.

Tyto politické akce neměly na myšlení lidí v Tesle Rožnov bezprostřední účinek. Avšak utrpěla dosavadní „*výrobní demokracie*“, začali se prosazovat lidé nevalných morálních kvalit, oponentury projektů se staly formalitou. Pracovníkům byly dávány nereálné úkoly, vládl protekcionismus a tzv. „*preventivní buzerace*“, což byl oficiální pojem. Poznamenalo to nejen zdraví lidí, ale i vývoj nových výrobků, závod začal stagnovat. Chybnými rozhodnutími se perspektivní výroba (obvody typu MOS) převedla na Slovensko... V roce 1980 připomínal slavný rožnovský závod velkou pevnost, sřeženou samopaly a psy. Při jedné služební cestě jsem tu byl vyslýchán jako „slovenský špión“ a byl mi zakázán vstup do závodu.

Na Slovensku (1978–1984)

Když jsem v roce 1978 nastoupil na detašované pracoviště *Slovenské akademie věd* v Piešťanech (které bylo úzce svázáno s Teslou Piešťany), vládlo tam úplně jiné klima. Díky společnému bydlení na dřevěné ubytovně jsem rychle zapadl do kolektivu. Z pracovního hlediska to bylo velmi zvláštní – pan DOKTOR měl absolutní moc, všechny nápady byly jeho. Ale pořádaly se tu zajímavé diskuse, společenské a sportovní akce. Připravil jsem besedu o vzniku Československé republiky a debatovali jsme o demokracii – málokdo na ni věřil. Jeden kolega ji odmítal slovy „Co je dovoleno Bohovi, není dovoleno volovi“.²¹

Příčinil jsem se o to, abych mohl řešit konkrétní technologické úkoly v závodě *Tesla Piešťany*, a posléze jsem přešel do nově zřizovaného licenčního oddělení. Tam jsem se po letech vrátil ke své původní problematice – technologii MOS, kterou jsem studoval již při diplomní praxi a pracoval na ní zpočátku i v Rožnově.

Systém práce v Tesle Piešťany – to by byla zvláštní kapitola. V podstatě tam vládla jakási forma komunismu – kdo chtěl, ten pracoval, kdo nechtěl, mohl se flákat. Lidé se podle toho dělili na *koně tažné* a *koně chovné*. Technologie a rozumy se přebíraly z Rožnova. Na vývoji panoval Ing. Vlado Áč. Měl patent na rozum; když se objevil na jeho oddělení konkurent, musel pryč.

Avšak založením *licenčního provozu* (od fy Toshiba) se podařilo jeho post obejít²². Během přípravy výroby

²¹ Quod licet Jovi, non licet bovi.

²² Odvolat někoho z funkce bylo prakticky nemožné. Téměř všechno se tu dělalo bez ohledu na zákon a platné předpisy (v těch se stejně nikdo nevyznal), takže případný spor mohl mít nepředvídatelné následky. Imunitou byli ovšem chráněni členové nomenklatury. Tyto nepořádky

dynamických pamětí o kapacitě 16kbit (za účasti Japonců) jsem se tu stal členem tříčlenné technické skupiny, která měla na starosti vyhodnocování procesu. Z rozhodnutí vedení Tesly se tu měla ale vyrábět také statická *1kbit paměť CMOS*, na které jsem předtím, jako pracovník SAV, pracoval.

Původním řešitelem byla Tesla VÚST (Ing. Adamčík), avšak ti nedokázali paměť oživit, a my jsme jim (na pokyn vedení) „vypálili rybník“. Ve spolupráci s pracovníkem Tesly, Ing. Kavickým, se nám podařilo vyrobit funkční prototypy. Oficiálním řešitelem se pak stala Slovenská akademie věd. Z pohledu Japonců to byla „černota“, bylo to však ostře sledované vedením závodu, neboť to hrozilo „průšvihem“. Byla to licence kanadské firmy MITEL, a v Kanadě bylo na zaškolení několik pracovníků VÚST Praha a TESLA Piešťany, kteří měli projekt realizovat²³. Později byl do Tesly Piešťany povolán kanadský expert, který konstatoval hrubé nedostatky, zejména v organizaci. Doporučil zejména ustanovit *typového technologa* (production engineer), který by sledoval celý technologický proces od začátku až do konce. Mezi pracovníky Tesly vlastně nenašel partnera – nikdo mu nebyl schopen vysvětlit, co se tu vlastně děje. Zdá se, že si vedení Tesly

odhalil požár kancelářských přístaveb (1985), při kterém uhořeli dva moji bývalí kolegové. Ačkoli podnikoví hasiči hrubě zanedbávali požární prevenci a při požáru byli dle svědectví zcela vedle, byli nakonec odměněni (požár uhasila až přivolaná jednotka z Jaslovských Bohunic).

Nebyli odvoláni ani pracovníci servisní skupiny, kteří při nedělním dozoru rozebírali drahé dovozové zařízení a kradli součástky.

²³ Vedle paměti licence zahrnovala i kalkulačkový obvod, rovněž CMOS.

jeho velmi kritickou zprávu nevzalo příliš k srdci – anebo s tím nedokázalo pohnout...

Typovým technologem

Nějakou dobu poté, co jsem nastoupil na licenční provoz, objevili se v Tesle další dva kanadští experti. Byl jsem spolu s jinými technology pozván na jednání. První z nich, Kanadčan vietnamského původu, projevoval velikou nelibost nad poměry u nás a odmítl dále jednat. Kolegové, kteří jej znali, mě žádali, abych s ním mluvil o hře na piano, ale nebylo to nic platné. Rozdal nám přihlášky do firmy *MITEL*, pohádal se s ředitelem Tesly a odjel. Druhý Kanadčan, pan Aitkin, s námi loajálně zůstal. Většinou jsem s ním jednal společně s Ing. Mancelem (vedoucím naší skupiny), občas přijel Ing. Adamčík z Prahy. Z oddělení vývoje ani z Akademie (která věc oficiálně řešila) nikdo nepřišel. Jednání probíhala asi týden, vždy dopoledne v kanceláři, do provozu jsme jej mohli zavést až po směně, když odešli Japonci. Obě skupiny expertů o sobě neměly nic vědět. Pan Aitkin nám však při rozloučení diskrétně sdělil, že o všem věděl už před cestou do Evropy... V jeho zprávě se objevila formulace „teprve nedávno byl *jmenován typový technolog*“, s odkazem na zprávu jeho předchůdce. Jelikož o Slovenské akademii věd asi nic nevěděl, nejspíš jsem byl tím řešitelem já, protože jsem technologii té paměti skutečně řešil. Jeho tvrzení jsem ovšem nevyvracel a neoficiálně jsem se tak stal typovým technologem té paměti s tichým souhlasem svých nadřízených. Avšak stále a stále jsem se musel dovolávat slov pana Aitkina, že úkol musí řešit jeden člověk: kdo chce pravomoc, musí si vzít i zodpovědnost.

Vzal jsem si tedy za úkol vyrábět něco, co nebylo vlastně ani vyvinuto. Neboť kanadský výrobní postup nešlo jednoduše realizovat zcela odlišnou japonskou technologií. Přitom byl již vypsán plán (*který je za socialismu zákonem!*) a mělo se to vyrábět hned ve velikých kvantech. Po několika nepříliš úspěšných pokusech jsem všechno vsadil na úplně jiný postup, který využíval co nejvíce moderní japonské technologie – hradlový oxid sycený HCl, tlustých vrstev chemicky deponovaného (CVD) oxidu, zešíkmení hran apod. Klíčovým bodem byla také spolupráce se skupinou dynamických měření – ti zdůrazňovali svou nepostradatelnost a zpočátku odmítali spolupracovat. Teprve když hrozila katastrofa, přišli mi sdělit, že čipy jsou pomalé, což mi pomohlo se v situaci zorientovat. Po několika měsících se skutečně objevily kvalitativně úplně jiné výsledky: kalkulovaná výtěžnost 5 % vzrostla na 50 %! Podařilo se to především díky obětavé podpoře kolegů z technologického oddělení. Bylo to o vlas – už se rozbíhala jakási vyšetřovací akce a projekt se měl zastavit. Dílčí nezdary jsem musil tajit před slídivým okem technického náměstka²⁴. Výsledek si ovšem nárokovala Slovenská akademie věd. Ta měla v provozu několik svých pracovníků, kteří pracovali jako operátoři (obsluha zařízení). Obrátil jsem se dopisem na ředitele závodu, že to neodpovídá skutečnosti. Ředitel Pfliegel věc prošetřil a

²⁴ Pro tehdejší poměry bylo typické, že ačkoli jsem celý ostře sledovaný projekt fakticky sám řídil, nikdo z vedení se mě na nic neptal, ani mě nezvali na porady. Místo toho se kolem objevovali lidé, kteří slídili, co dělám. Běžně se totiž předpokládalo, že pracovníci lžou. To ovšem neplatilo pro tu část projektu, kterou řídili Japonci. Ti vyžadovali kolektivní spolupráci a maximální otevřenost. Lajdáctví nebo faleš asi vůbec neznali.

rozhodl kompromisem: dostal jsem odměnu (5 000 Kč) a SAV mohla nadále tvrdit, že vyřešila projekt za 20 miliónů.

Na licenčním oddělení jsem pracoval asi dva roky. Po takovém hektickém vypětí, když se na mé místo začali tlačit mladí, začal jsem se poohlížet po Praze. TESLA Piešťany tehdy dosáhla pod vedením Japonců pozoruhodné technické úrovně a předstihla mateřský závod v Rožnově, ale o vývojové pracovníky nebyl zájem. Všechno se mělo vrhnout do výroby. Asi se počítalo s další podobnou investicí...

Nakonec jsem se do Piešťan ještě na dva roky vrátil a pracoval na výrobním cechu podivné úrovně (organizačně jsem patřil dál pod licenční provoz). Ale dvakrát do téže řeky nevstoupíš...

Návrat domů

V roce 1984 jsem nastoupil do *Fyzikálního ústavu ČSAV* v Praze, do nově zakládaného Realizačního střediska. Pozval mě tam můj bývalý kolega z fakulty, Libor J. Měli jsme založit laboratoř pro přípravu tenkých optických vrstev, zejména pro lasery. Fyzikální ústav měl dvě oddělená pracoviště, v Bubenči (Cukrovarnická) a v Kobylisích. V členitém objektu bývalého Výzkumného ústavu cukrovarnického, který byl zasazen do zeleně, vládla příjemná, družná atmosféra, zatímco železobetonová budova v Kobylisích připomínala „věž ze slonoviny“, lidé byli trochu nevrlí, stal se tam v té době i případ sebevraždy na záchodě. Realizační středisko se teprve budovalo a naší povinností bylo *dělat všechno*: mj. také stěhovat skříně a šplhat po trubkovém lešení na střeche. Ústav vedl dr. Aleš Tríska, můj starší kolega z fakulty, který po sovětské

okupaci využil příležitosti a stal se „prvním mužem vědy“ na ÚV KSČ. Poměry v ústavu mi připomínaly „tajnou válku“ špiónů a mafií. Dostal jsem detailní instrukce s kým mohu mluvit a o čem. Libor se maskoval tak dokonale, že jsem nikdy nezjistil, co dělá, ač jsme byli v denním styku. Po roce studijní přípravy, která proběhla v pohodě na pracovišti v Cukrovarnické, jsme začali s realizací projektu. Najednou jsme přišli na to, že si s Liborem vůbec nerozumíme. Já jsem se snažil dělat věci šetrně, on právě naopak, maximalisticky. Když zjistil, že nedodržuji jeho konspirační zásady, byly mé dny na oddělení i na ústavu sečteny...

Měl jsem možnost se zúčastnit jedné odborářské schůze, kde se projednávala jakási aktuální otázka. Nejprve vystoupil Aleš Tříška se slovy: „Já k vám mluvím jako člen ROH a ne jako ředitel ústavu. Já s tím nesouhlasím.“ Když odešel, chtěli někteří odboráři diskutovat. Byli však Tříškovými pochopy rychle umlčeni. Tříška měl svůj realizační tým, který pracoval pro kosmický program (krystalizátor).

V té době se v ústavu řešil kuriózní spor. Jeden pracovník, jehož práce vyžadovala hodiny sedět u mikroskopu, žádal vedení ústavu, aby si směl *během směny zaběhat*. Bylo mu to zamítnuto. Pracovník se však nevzdal a poukazoval na to, že většina zaměstnanců si chodí během pracovní směny nakupovat; tato praxe se tolerovala, neboť k večeru už bylo zboží vyprodané. Obracel se na odbory a různé nadřízené orgány. Vedení ústavu vyřešilo situaci šalamounsky: začalo kontrolovat dodržování polední přestávky a „hněv lidu“ se obrátil proti původci. Po několika marných pokusech domoci se spravedlnosti musel rebel odejít z ústavu.

Ve Fyzikálním ústavu se tehdy zkoumala depozice tenkých vrstev amorfního křemíku, které se měly využít v TV snímací elektronice – vidikonu. Upozornil jsem Libora na to, že ve světě „letí“ již něco jiného – CCD, nábojově vázané součástky, a že byly dokonce realizovány na pracovišti SAV v Piešťanech mými bývalými kolegy! Snad to Libor kvitoval – ale naše spolupráce už stejně skončila.

Po odchodu z Fyzikálního ústavu jsem našel jakýsi azyl v *Tesle ELSTROJ*, malém pobočném závodě koncernu TESLA Rožnov v Praze-Vršovcích. Tam se dělaly zajímavé věci – krokovací kamera (stepper) pro fotolitografii, a také komora pro iontovou implantaci. Zde jsem strávil dva roky; nebyl jsem však již vývojový pracovník, ale člen „inženýrsko-montážní skupiny“ s velmi nízkým platem. Byl tam jakýsi strohý pořádek, řada přátelských lidí, ale také jakási místní mafie. Přes dílčí úspěchy jsem se tam neprosadil a po dvou letech (v roce 1988) jsem našel východisko z neutěšeného stavu odchodem do tehdy „slavného“ JZD *Agrokombinát Slušovice*²⁵. Tam mě po půldruhém roce zastihla i listopadová revoluce²⁶.

V *Tesle ELSTROJ* jsem se z nedostatku jiné motivace začal věnovat „pisatelské“ činnosti. Poslal jsem několik kritických článků do časopisů Čs. časopis pro fyziku, Vesmír a Mladý svět, které byly tehdy, v době počínající „glasnosti“, většinou akceptovány. Je zarážející, jak poklesla úroveň žurnalistiky po roce 1989 vlivem komerce;

²⁵ Upozornil jsem mj. na podstatnou chybu v chladicím systému – tepelný zkrat mezi přitékající a odtékající chladicí vodou uvnitř karuselu, provedl výpočet těžiště (vyváženosti) rotoru a spolupracoval při testech jeho mechanické stability při vysokých otáčkách.

²⁶ O tom viz moje Vzpomínky na Slušovice.

tehdejší cenzuru bylo možno překonat psaním „mezi řádky“. Diktát peněz je však neúprosný.

Plavba peřejemi

Mohu říci, že se mi podařilo normalizačním obdobím proplout celkem bez úhony, že jsem se nenechal „přitlačit ke zdi“ a dělat něco proti svému svědomí. Na počátku jsem však utrpěl dva šrámy: nějaký čas po prověrkách mě na chodbě zastavil stranický funkcionář a požádal mě, abych podepsal protokol z prověrky. Bylo tam napsáno, že jsem projevil *souhlas s invazí*, což nebyla pravda – na tuto otázku jsem neodpověděl a mluvil o něčem jiném. V tu chvíli jsem mu však nedokázal odporovat a protokol jsem podepsal.²⁷ Krátce nato jsem byl jmenován členem volební komise v našem domě. Když jsem viděl, že se mnou někteří známí přestali mluvit, zastyděl jsem se a k volbám jsem pak nešel, ani později. Rodičům jsem (v Praze) vždy tvrdil, že volím na Moravě (nebo na Slovensku) a tam zase, že volím v Praze, a po dobu voleb jsem někam zmizel. Zřejmě tu však existovalo mezi komisemi spojení, rodiče něco tušili.

²⁷ Když jsem se později v Piešťanech potkal s jedním z vypovězených, Ing. Hejzlarem, který v roce 1968 kandidoval na předsedu *Rady pracujících*, vyprávěl mi, že ho ještě po letech znovu volala prověřková komise a požadovali po něm souhlas se „vstupem vojsk“. Odmítl to s tím, že ani sovětské politbyro nebylo v té otázce jednotné a zodpoví ji až historie.

Pozn. Rada pracujících měla představovat podnikovou samosprávu podle jugoslávského vzoru. Po roce 1989 byly veškeré varianty „socialistického“ vývoje opuštěny, zvítězila Klausova koncepce liberálního kapitalismu. Dnešní finanční krize však za to klade otazník – a ekonomové se znovu vracejí ke Kapitálu K. Marxe.

Při volbách a jiných kritických okamžicích jsem si vždy říkal, že nemám co ztratit. *Technická práce byla v té době velice podhodnocená*, kvalifikovaní dělníci si žili mnohem lépe. V Rožnově, který byl ještě na začátku 70. let špičkovým závodem a jeho výrobky byly ceněny i na Západě, chodili si vývojoví pracovníci po směně přivydělávat do provozu výroby obrazovek. Práce na pásu – čištění hrdel – byla slušným atletickým výkonem. Pracovník vzal 16kg „baňu“ z dopravníku, upnul ji na otočný stojan, vyčistil vnitřek hrdla kartáčem od zbytků grafitu, vytřel, a baňu poslal dál. Musel to vše dělat v poklusu, běhat přes halu. Po hodině práce byla půlhodinová přestávka na regeneraci. Zkušební rutiněři však věděli, jak to ošidit, tak aby to mistr nepoznal... Odpracoval jsem si jednu směnu a když mě můj šéf viděl běhat v montérkách, zvýšil mi trochu plat. Pak jsem si to už nemohl dovolit. Dělal jsem jako brigádník či z povinnosti i jiné práce – výkopy pro elektriky, přidával zedníkům.

Na Slovensku to bylo jiné – tam bylo nemyslitelné, aby inženýr nebo doktor kopal krumpáčem nebo přidával zedníkům. Platí tam jistá stavovská čest.

V době, kdy jsem bydlel v Praze, setkal jsem se několikrát s dr. Holubovou, naší rodinnou přítelkyní a spolužačkou mé matky, která byla chartistka. Půjčila mi různé zakázané články a vyzvala mě, abych také *Chartu77* podepsal. Nepovažoval jsem to za možné kvůli rodičům, kteří byli velice opatrní a veřejné činnosti se zřejmě obávali. V té době se mi také nelíbila orientace chartistů na západní konzumní společnost. Domníval jsem se, že se demokracie může rozvíjet i jiným způsobem, kdy hnací silou nebude konzum.

Když nás v srpnu 1968 obsadily armády pěti „bratrských zemí“, sloužil jsem jako voják v Brně. Nastoupil jsem tam krátce předtím a byli jsme jako vojenští chemici přiděleni k Výzkumnému středisku. Na nějaké ozbrojené akce nebylo ani pomyslení. Diskutovali jsme s vojáky, kteří hlídali sklad zbraní. Když jsem se později dostal do města na vycházku, v tramvaji mě chtěl jeden člověk lynčovat, že jsme nebojovali. Ostatní lidé však mlčeli.

Když jsme s kolegy tehdy hodnotili nastalou situaci, došli jsme k názoru, že musíme počkat „*až se to v Rusku posere*“. Jestliže musí socialistické země diskutovat pomocí zbraní, svědčí to o vyprázdněnosti komunistické ideologie. Pouhým násilím se nemůže spojení ani stát dlouho udržet.

Nakonec k tomu opravdu došlo.

Hudební a jiné vzpomínky

Školní léta (1951–1968)

Měli jsme doma klavír a matka na něj občas hrávala²⁸. Když jsem chodil do první a druhé třídy, chodila k nám učitelka klavíru, která učila moje dvě starší sestry. Říkaly jí „kachna“ a žádná z nich nechtěla hrát první. Jednou přišla „kachna“ do bytu a vypukla honička, při které si starší sestra Lída zlomila ruku. Když jsem viděl takovéto scény, vyjádřil jsem přání učit se na něco jiného. Matka mě přivedla do *Vzorové hudební školy* ve Voršilské ulici. Byl jsem přijat do houslové třídy prof. Zdenky Křížové. Byla to starší dáma, která byla ještě žačkou Otakara Ševčíka.

Začátek byl slibný, ve škole byla družná atmosféra. Na školních vystoupeních byly některé výkony nadšeně aplaudovány. Fascinovala mě zejména souborová hra, kterou vedl prof. Jan Faust. Všechno bylo přesně nacvičeno, včetně sedění na židli a zacházení se smyčcem, aby se nezlomil. Hráli jsme jeho skladbu pro čtvery housle a klavír. Ačkoli jsem hrál čtvrté housle, uměl jsem všechny hlasy nazpaměť. Někdy jsme dokonce vybalili sami housle z futrálů a začali hrát sami, bez dirigenta. Vystupovali jsme ve Smetanově síni a já měl tehdy nohu v sádře... Později vznikl velký orchestr, který dirigoval zádumčivý prof. Lidmila. Dělal větší věci, ale nácvik se často dlouho protahoval. Vzpomínám si na provedení Lidmilovy vlastní

²⁸ Hrávala např. Chopinovy valčíky. Hrála velmi dobře, zahrála „z listu“ téměř všechno – jednou jsme spolu zkoušeli např. Bartókův violový koncert (napsaný za války v Anglii).

skladby „*Jarní zpěv*“, které jsme říkali „Jarní řev“. Lidmila neustále kouřil a to mu bylo zřejmě osudné. Během nácvičku Schubertovy „*Nedokončené*“ začal kašlat a do týdne podlehl rakovině. Symfonie byla pak provedena pod taktovkou profesora Dolenského z konzervatoře s pomocí absolventů školy. Zdá se mi, že byla později atmosféra ve škole poznamenána rivalitou profesorů, možná také trochu politikou...

Po úspěšném začátku jsem začal narážet v sólové hře na technická úskalí, nedařilo se to překonat. Kromě mé nešikovnosti to mělo asi více příčin.²⁹ A tak mě nakonec vysvobodil – přechod na violu. Ta byla žádaná zejména v orchestru. Mohl jsem se opět věnovat základům hry a více procítit hudbu. Několik let jsem prakticky sám „táhl“ violovou sekci školního orchestru, neboť nadaní žáci neměli o hru na violu zájem. Ovšem hraní mě už přestávalo uspokojovat.

Když mi bylo 20 let a studoval jsem již druhý ročník *Jaderné fakulty* (FTJF³⁰), vzal mě do své třídy prof. Jan Kratina³¹ a během krátké doby (asi půl roku) mě naučil odlišnou, mnohem efektivnější techniku hry. Vysvětlil mi několik základních principů moderní houslové techniky³², takže jsem mohl sám sebe dobře kontrolovat. Pod jeho vedením jsem studoval např. Campanioliho, Fiorilla, *violoncellové Suity a houslové Sonáty* J. S. Bacha (přepsané pro violu), Hindemithovu *Smuteční hudbu* a koncert

²⁹ Ve 12 letech mi zemřela babička, na které jsem velmi visel.

³⁰ Fakulta technické a jaderné fyziky ČVUT.

³¹ Jan Kratina byl žákem Jaroslava Kociana a violu studoval u L. Černého a prof. Zahradníka. Měl vlastní „salónní“ orchestr, působil také v cizině. Je autorem speciálních prstových cvičení (prstová gymnastika).

³² Zejména přirozená poloha a uvolněnost paží.

současného maďarského skladatele Giuly Davida. Společně s jiným Kratinovým žákem Arnem Zárubou³³ jsme hráli *koncert pro dvě violy* Antonína Vranického. Nedostalo se již na stěžejní romantické dílo – Berliozův *Harold v Itálii* (Symfonie s violovým sólem psaná pro Paganiniho) a Bachovu *Chacconu*, které nám (s Arnem Zárubou) prof. Kratina sliboval. Třeba ze mne mohl být opravdu profesionální violista, kdybych se hře mohl víc věnovat a netížily mě různé problémy³⁴.

V posledním roce studia, 1967–1968, jsem byl členem *Brixih*o akademického souboru, který působil na kúru Chrámu sv. Mikuláše. Vedl jej Jiří Portych, můj starší spolužák z Voršilské, vedle amatérů tu hráli také studenti AMU a konzervatoře. Byl zde početný smíšený sbor, na varhany hrával Jaroslav Tvrzský³⁵, spolupracovali s námi výborní sólisté. Soubor pořádal hlavně koncerty, kostel býval plný. Na programu byla stará (předklasická) církevní hudba, z autorů si vzpomínám např. Caldaru. Se souborem jsem jednou hrál ještě během vojenské základní služby³⁶.

Na vojně (srpen 1968 – červenec 1969)

Když jsem nastoupil 1. srpna 1968 na základní vojenskou službu do Brna, vzal jsem si s sebou violu. Přišlo to velice vhod zejména po sovětské invazi, kdy jsme byli řadu dní uzavřeni v kasárnách. Ty dny jsem tak mohl příjemně vyplnit, doufám, že nejen sobě. Po dramatických událostech jsem byl převelen do Prahy (ač jsem si přál být daleko od

³³ Který později tragicky zahynul.

³⁴ Např. příliš striktní rodinné prostředí.

³⁵ Syn našeho učitele mechaniky na průmyslovce.

³⁶ Kdy jsem učil na VŠCHT vojenskou přípravu.

domova...). Učil jsem vojenskou přípravu na Vysoké škole chemicko-technologické. Tato učitelská praxe mi přišla později velmi vhod.

Asi měsíc jsem strávil „na zkušené u útvaru“ u chemického pluku v Liberci. Žil tam můj prastrýc Jiří Šíma (bratr malíře Josefa Š.), u kterého jsem byl často na návštěvě. Běhal jsem také na lyžích po Jizerských horách. Jednou jsem se vydal přes celý hřeben do Hejnic a zpátky jsem se vrátil až v noci, za svítu měsíce... Potom jsem se tam vrátil se studenty v létě jako instruktor. Tehdy Američané právě přistávali na Měsíci. Byl jsem velitelem „proviantůků“; ti měli k vojně téměř příkladný vztah a výcvik probíhal v přátelském duchu.

Je třeba se zmínit o tom, že vztah armády a obyvatelstva byl tehdy velmi blízký. Vojáci pomáhali v zemědělství a stavebních pracích. Vedle kasáren v Brně byla plovárna a její správa nám tolerovala, když jsme tam večer lezli přes plot se vykoupat. Vojáky-stopaře brali řidiči přednostně do auta. Když jsem chodil ve stejnokroji po Praze, oslovovaly mě děti: „Vojáčku, dej mi odznáček!“ Byl jsem z toho trochu v rozpacích.

Invaze zlomila duch armády a po prověrkách (po roce 1970) se situace v armádě diametrálně změnila; základní důstojnický kádr odešel. Mladí důstojníci službu šidili, někde zavládla tupá buzerace a šikana. Když jsem byl v roce 1984 naposledy na vojenském cvičení v Topolčanech, většina kolegů-důstojníků v záloze se denně opíjela v hospodě.

Rožnov pod Radhoštěm (1970–1978)

Po roce studijního pobytu na Ústavu makromolekulární chemie ČSAV (na který mám smíšené vzpomínky) jsem

nastoupil v srpnu 1970 do *Tesly Rožnov* v Rožnově pod Radhoštěm, uprostřed krásného valašského kraje, kde se ještě zachovaly staré lidové tradice a roubená stavení. Vedle nich vyrostl v 50. a 60. letech moderní průmyslový závod Tesla, který rozvíjel nové průmyslové odvětví a zaměstnával lidi z celého okolí. Měl asi 6 000 zaměstnanců, město mělo asi 10 000 obyvatel. Byla tu bohatá zájmová kulturní činnost – dva divadelní soubory, dvě cimbálové muziky s tanečními soubory, dechová a taneční hudba apod. Mezi tolika kvalifikovanými lidmi nebylo těžké najít spoluhráče do smyčcového kvarteta. Sešli jsme se již v září a vydrželi spolu pravidelně hrát 5 let. Od úprav národních písní jsme to dotáhli po *Preludium a Fugu* W. A. Mozarta. Samostatně jsme několikrát vystoupili, např. s *Andante Cantabile* P. I. Čajkovského, ale zejména jsme spoluúčinkovali v kostele na Dolní Bečvě při vánočních a velikonočních mších; několikrát tam byla provedena např. Rybova mše *Hej mistře!*

Avšak současně s tím jsem hrál (s dalšími členy kvarteta) v cimbálové muzice souboru *Radhošť*. Tento soubor udržoval velmi dobře autentickou lidovou tradici, ale současně byl využíván jako jakási „dvorní kapela“ k politickým účelům. Tak se hrálo různým oficiálním návštěvám, při aktivu *lidových milicí* a podobně. Na zájezdy jezdil se souborem vždy politický pracovník, jakýsi cenzor. Po roce 1968 se musela v tanečním pásmu „Přástky“ vynechat jedna sloka; slova „*Vyženem všechny strašidla, které nás v noci strašá, celá zem bude veselá, celá zem bude naša*“ se zdála být příliš nebezpečná. Když jsme jednou studovali Rybovku ve větším obsazení v Klubu pracujících, slyšel nás náš cimbalista Ivan Bělůnek, a vyjádřil nelibost. Náš cellista se mu musel omluvit a slíbit, že přestaneme, aby

to nenahlásil... Hraní v kostele bylo vnímáno jako něco „politicky nežádoucího“, ač to nešlo zakázat. Pro učitele to bylo tabu. Někdy v roce 1971, když už jsem se v cimbálovce trochu zaučil, se mělo jet hrát do sovětských kasáren. Musel jsem si připít na kuráž, než jsem to odmítl (jako jediný). Bralo se to celkem s pochopením.

Muzika hrála téměř všechno z paměti, do not bylo rozepsáno jen několik tanečních pásem (Zbojnické, Točené...). Každá píseň se hrála v několika tóninách, zpravidla v kvartovém kruhu (tj. D-G-C-F-B), měli jsme dvě sólové zpěvačky, někdy zpívala celá muzika. To byl pro mne problém – slova jsem většinou ještě neznal a ostatní zpívali tak hlasitě, že jsem se skoro neslyšel. Po čase jsem najednou zjistil, že spíš křičím, než zpívám. Přestal jsem na čas zpívat úplně. Svůj *zpěvní hlas* se mi podařilo najít až později v Piešťanech, kde jsme měli nedělní služby ve fabrice. Člověk mohl zkoušet hlas do aleluja, v celé fabrice byl jen on sám a vrátňý.

Hraní „konter“, tj. rytmicko-harmonického doprovodu, je především „sluchařina“; klasická houslová technika se tu příliš neuplatní. Při vysokém držení lokte pravé ruky, které umožňuje při normálním hraní uvolnit zápěstí, začne při hraní dvojhmatů na spodních strunách za chvíli bolet ruka. Výhodnější je „cigánské“ držení violy na prsou³⁷. Hrával jsem střídavě kontry a různé vyhrávky – bylo tu dost prostoru pro improvizaci.

Náš cellista Jarda Bém, který hrál na violoncello v cimbálovce i v kvartetu a také byl pohotový klavírista a harmonikář, byl členem církve Československé husitské; seznámil nás s farářem své církve *ThDr. Vilémem Hýblem*.

³⁷ Takto hrával na violu také profesor Ladislav Černý; své žáky však tomu neučil.

Ten byl zkušeným komorním hráčem a kdysi dirigoval Valašský symfonický orchestr. Ač měl faru ve Valašském Meziříčí, jezdil sloužit mše do Rožnova, do evangelického kostelíka vedle Valašského muzea v přírodě. Jarda, který mu hrával na varhany, pozval jednou na bohoslužbu také nás, ostatní členy kvarteta. Bylo to na 7. března a ještě ležel sníh. Na mši se sešlo celkem 7 lidí – farář, kostelnička, jeden věřící a 4 muzikanti. Farář to komentoval anekdotou o knězi, který sloužil mši v prázdném kostele – marné to nakonec nebylo, neboť na střeše pracoval pokrývač a stal se věřícím... Zahráli jsme Masarykovu oblíbenou „Ach synku, synku“, a během mše Mozartovo „Ave Verum“. Farář pronesl dlouhé kázání (nebo spíš přednášku), ve kterém dokazoval existenci satana. Po mši nám farář poděkoval, ale vytkl nám, že se „Ave Verum“ nehodí do liturgie církve Československé; ta totiž neuznává panenství Panny (matky) Marie.

Naše kvarteto se scházelo pravidelně 5 let. Farář se mezitím pokoušel obnovit ve Valašském Meziříčí orchestr, nakonec však odlákal našeho cellistu do svého kvarteta, čímž naše kvarteto zaniklo. Později jsem tam byl přizván i já jako druhý violista do smyčcového kvinteta. Byli tam samí zkušení hráči: prim hrál Antonín Vystavěl ze Vsetína, sekund bývalý (vykádrovaný) školní inspektor Wachtl (který byl též primášem cimbálové muziky v Zubří). Na programu byly skladby Mozarta, Beethovena, a také náročný kvintet Dvořákův, v jehož jedné větě hrají violy melodii, která měla být americkou hymnou. Zkoušky bývaly však poznamenány farářovou nevyrovnanou povahou; během hry dával nahlas různé instrukce, ale nejvíc se „vozil“ po primáriovi, jehož part asi sám hrával. Tonda

Vystavěl byl houslistou profesionálních kvalit, ale občas se ztrácel. Jejich rozhovor vypadal například takto:

„.....“
„*Pane doktore, já jsem myslel...*“
„*Jeden myslel a přitom se posral.*“

Tonda Vystavěl se po takovýchto hrubostech někdy zvedl a chtěl odejít. Farář ho pak celý zbytek zkoušky udobřoval; bez Dvořáka by nepřežil... Jednou Tonda chyběl, farář si sedl na prim a já jsem musel najednou hrát z listu Dvořákův Americký kvartet.

Jenom dvě zkoušky proběhly v pohodě – když se ženil farářův syn, a když se farář vrátil ze zájezdu do SSSR.

Později, když už jsem odešel z Rožnova, zajížděl jsem někdy k Tondovi do Vsetína a hráli jsme Mozartova dua pro housle a violu. V penzi se ve hře ještě zdokonalil, byl to dokonalý profík.

ThDr. Hýbl byl také náruživý pivař a často vysedával v meziříčské restauraci Apollo; na jejím místě měl prý původně stát sbor Církve Československé. Jednou přišel k jeho stolu chlapík a řekl: „*Strécu, môžu si k Vám prisednót?*“ Farář zrudl a na celou hospodu zakřičel: „*Já nésu žádné stréc, já su **doktor!***“ Naposledy jsem potkal dr. Hýbla během jedné své návštěvy Rožnova. Bylo 6. července a farář jel do Rožnova na slavnostní pobožnost spolu s 90letým kmetem. V autobuse se ke mně farář hlásil. Pak jsem ho zahlédl po mši sedět v hospodě a k večeru ho vedl nějaký muž na vlak; farář se sotva držel na nohou. Můj kamarád jej později potkal v nemocnici – byl tak vyhublý, že ho skoro nepoznal...

Jednu divadelní sezónu jsem hrál v kapele ochotnického souboru. Na programu byla opereta Rudolfa Piskáčka

„*Slovácká princezna*“. Byl to vlastně záskok – starý pan učitel, který hrál violu, už neviděl na noty. Tak jsem se to vlastně učil během představení, byly tam různé úpravy a škrty. Herci se při hře dobře bavili a bavili tak i posluchače. „Chudý chasník z Valašska“ mluvil nefalšovaným valašským dialektem. Objížděli jsme vesnice po okolí a všude bylo plno a lidé nadšeně tleskali – závěrečný sbor „*Něni všady posvícení...*“ se vždy několikrát opakoval.

Představení dirigoval legendární kapelník dechové hudby Rožnovanka *Tvarůžek*. Byl již v letech a občas si během představení zdříml. Nabádal nás ale, abychom začali hrát všichni najednou – aby diváci poznali, že se už něco děje. Výsledný efekt nenarušily ani některé chyby: klavírista na kapelníka moc nehleděl a hrál si po svém, zpěváci se s kapelou až o takt rozcházeli, ale kapelu tvořili vesměs zkušení muzikanti, a tak se vždy nějak zvládlo. Jednou jsme museli narychlo stěhovat pianino a ukázalo se, že je naladěné o půltónu níž. Klarinetista, který hrál střídavě na dva různě laděné nástroje, si je musel někde vyměnit, jinde zaimprovizovat. Když kapelník Tvarůžek asi po dvou letech zemřel, celý Rožnov byl na nohou – v pohřebním průvodu hrálo asi 10 dechových kapel.³⁸

Piešťany (1978–1984)

Byli jsme tři. Hráli jsme kvarteto, brácha a já.

- Ty máš bráchu?

Ne, proč se ptáš?

³⁸Po nějaké době jsem potkal jednoho z ochotníků a ten mi řekl, že již nehrají. Ochotničtí herci hráli (na rozdíl od muzikantů) bez honoráře, měli nárok jen na večeři a limonádu. Ale oni chtěli, aby jim Klub pracujících zaplatil ještě kávu...

Když jsem nastoupil v listopadu 1978 na Oddělení fyzikální elektroniky SAV v Piešťanech, byl jsem vyčerpán po tom, co jsem před tím v Rožnově prožíval. Avšak v přátelském tolerantním prostředí jsem poměrně rychle přicházel k sobě. Na ubytovnu jsem si vzal housle a zkoušeli jsme tam dát dohromady nějakou muziku. Potom jsem ve fabrice poznal Eugena Okénku, který vedl oddělení návrhu masek a u kterého jsme se převlékali. Eugen pocházel ze smíšeného slovensko-maďarského manželství a studoval v Praze. Jeho žena byla Moravanka a měl šest dětí. Byl tedy jakýmsi autentickým Čechoslovákem³⁹. Byl to nadaný muzikant a kdysi hrával v Praze v orchestru VUS na housle.

Po nějaké době jsme se pokusili založit kvarteto spolu s dvěma asi 18letými studenty, Jurou a Petrem. Na první zkoušce jsme si dali na pult noty a Eugen prohlásil: „Já jsem vedoucí kvarteta.“ Byl ostatně nejstarší. Po prvních taktech se ale ukázalo, že nadržuje tempo a komorní hudbu zřejmě nikdy nepěstoval. Hrát s primáři, který mění tempo v každém taktu, je skoro nemožné...

Na další zkoušce jsme byli jen tři, a později jsme hráli jen dva. Se střídavým úspěchem jsme hráli Mozartova dua pro housle a violu (která jsem hrával předtím na Vsetíně s Vystavělem). Nakonec Eugen i mě „vyhodil“. Zajel do Prahy a nechal si od studenta AMU nahrát violový part na magnetofon.

S Eugenem jsme nicméně byli ve styku a účinkovali společně na kúru kostela ve Starých Piešťanech. Varhanicí

³⁹ Říkalo se tu žertem, že když si Maďar vezme Moravanku, vznikne Slovák. Tady to skoro doslovně platilo. Část jeho potomků později odešla do USA na „zelenou kartu“.

byla řádová sestra Petra, která vedla dívčí sbor. Tvořili jsme s Eugenem a Jurou instrumentální soubor. Někdy s námi hrávala také učitelka hudby Marta Vajdová, která ale musela vcházet do kostela tajně. Později jsme s Martou a vysloužilou učitelkou klavíru paní Rádyovou založili klavírní trio, já jsem přešel na housle. Nakonec jsme se zase spojili Eugenem; on se mezitím „polepšil“, hrál už rytmicky. Asi cvičil s tím magnetofonem.

S Eugenem a Martou jsme hrávali „*Triók*“, což bylo maďarské vydání krátkých skladeb pro dvoje housle a cello. Jednou jsme hráli celý večer pro hosty koncertového podniku TESLA Piešťany z bývalé NDR.

Eugen mě několikrát zavezl na své rodné Hurbanovo, kde si nechal postavit dům ve švédském stylu. Dům zůstával neobydlen, neboť jeho rodina sem nechtěla. Nakonec tam ubytoval svého „křstného brata“, nepřizpůsobivého člověka, který se vyhýbal jakékoli práci. Měl dokonce na svědomí Eugena učitele hudby, s nímž bydlel – přimíchal mu do jídla střepiny skla. Ten člověk zaplnil celý dům kradeným haraburdím – byly tam staré bicykly, poloshnilé melouny, a dokonce učebnice marxismu-leninismu. Eugen udělal oheň a nosil na něj hořlavé věci. Ten „křstný“ bral ty věci z ohně a nosil je zpátky do baráku. Na konci „seánse“ hrál v domě Eugen na housle a „křstný“ jej doprovázel bubnováním na okno. Potom se obrátil na mne a zeptal se „*Ako dlho trvá jeden pieseň?*“ (byl Maďar). Řekl jsem, že tři minuty. Obrátil se na Eugena: „*Povedz mu, že je blbec.*“

Hurbanovo (dříve Stará Ďala) má známou hvězdárnu, pivovar „Zlatý bažant“ a vyvěrá tu artézský pramen. Hemžilo se to tu olašskými cigány; ti prý dávají své dcery za 10 tisíc na noc.

Jednou přijel na léčení do Vojenského kúpeľného ústavu v Piešťanech plk. Rudolf Mánek, velitel vojenské školy v Moravské Třebové, který byl výborný houslista. Společně s učiteli místní Lidové školy umění jsme dali dohromady smyčcové kvarteto a zahráli na koncertě, který plk. Mánek v ústavu uspořádal. Pozdější má spolupráce s učiteli místní LŠU⁴⁰ nebyla už dobrá, neboť pro učitele to byla pracovní povinnost. Navíc měli despotického šéfa.

Během svého působení v Praze a ve *Slušovicích* (1984–1989) jsem měl stále v Piešťanech byt a dojížděl jsem tam. V *listopadu 1989* jsme spolu s houslistou a matematikem Jurou Weiszem v Piešťanech vyvěšovali plakáty a zajeli autem na velkou manifestaci do Bratislavy. Eugen jel po Havlově zvolení za presidenta s celou rodinou do Prahy a pracovníkům Kanceláře presidenta předal kytici. Pak ale začali vystrkovat hlavy slovenští národovci a všechno bylo jinak. Jakési podivné tiskoviny tvrdily, že Češi schválně nenatírají ropovod na slovenském území a že Slovensko Čechy živí:

*Tancuje a jásá
Ta slovenská chasa,
Že nebude krmit'
Líné české prasa*

Byl jsem najednou na Slovensku cizincem. Tesla prošla několika proměnami, spousta lidí přišla o práci, včetně Eugena, který tu nakonec působil jako obchodní náměstek.

Eugen se však nenechal zaskočit. Nechal si ušít „mozartovský“ kostým s parukou, vyřídil si vízum do USA a vyrazil tam s houslemi. Poslal mi první fotku od

⁴⁰ Lidová škola umění.

benzinového čerpadla, kde stojí vedle nápisu „*Czech violinist from Prague...*“ a nakreslena flaška. Potom jsem dostal jeho vizitku z „Italian-oven Restaurant“ (zřejmě pizzerie), kde bylo napsáno „W. A. Mozart is visiting our restaurant on Monday...“ Eugen bydlel v útulku pro bezdomovce (homeless shelter), prý to bylo na úrovni hotelu; ráno vždy uspořádal spolubydlícím koncert a měl bydlení zadarmo... Jednou mi poslal Eugen báseň, kterou mu věnovala jedna bezdomovkyně:

*Šel bys se mnou k útesům,
kde moře řve a hučí
držel bys mě celou noc
pevně ve svém náručí?
..... (překlad J. M.)*

Kromě jiných aktivit hrál Eugen také starcům a hluchoněmým; ti vnímali jeho hru dotykem prstů na spodní stranu houslí. Když jednou Eugen vystupoval na nějakém soukromém večírku, dostavila se lehká mozková příhoda a housle mu vypadly z rukou⁴¹. Musel se vrátit domů na Slovensko, do péče své manželky.

V té době jsem Eugena navštívil a několik dnů jsem u něho pobyl. Na housle již nehrál. Seznámil mě s dvěma zajímavými lidmi: německým muzikantem, který se přestěhoval na Slovensko, neboť jej údajně pronásledovala německá policie.⁴² Zpaměti improvizoval na violu hudbu podobnou Paganiniho *Capricciím*. Jiným pozoruhodným člověkem byl vynálezce „*perpertua mobile*“. V příštřešku na

⁴¹ Eugen byl aktivní katolík a tvrdil, že jej chrání Panna Maria; tentokrát se od něj patrně odvrátila...

⁴² Trpěl zřejmě stihomamem.

dvoře měl kolo o průměru asi 2 m, spojené s několika mechanismy. Kolo nabíralo písek z hromady a vynášelo jej nahoru; písek pak padal na lopaty kola a tak se dostával zpět na zem. Kolo bylo poháněno motorem, napájeným ze sítě. Pohánělo však zase dynamo, které nabíjelo akumulátor. Vynálezce byl přesvědčen, že to celé vyrábí energii a že by se to dalo instalovat v poušti. Prý jej hojně navštěvovali novináři. Navrhl jsem mu, aby k motoru připojil wattmetr a změřil výkon odebíraný ze sítě; tak by zjistil, kolik energie to vlastně vyrábí. Tomu on však nějak nechtěl rozumět.

Po další mozkové příhodě ležel Eugen již jen bezvládně na lůžku. Když jsem ho na podnět našeho německého přítele navštívil, byl na kost vyhublý a sotva mluvil. Chtěl jsem mu zahrát jednu z maďarských písní, které mě kdysi naučil. Jeho manželka si to ale nepřála: říkala, že je vděčná za každou minutu, kdy on spí. Její slova jsem plně pochopil až později, kdy jsem se staral o svého otce⁴³.

Světová síť komorní hudby

Ještě v Piešťanech (cca 1983) jsem se dozvěděl o založení *Společnosti pro starou hudbu*. Založil ji prof. Miroslav Venhoda, jehož soubor starých nástrojů koncertoval vždy v 17.17 na schodech Národního muzea. Nejdůležitější akcí této společnosti byla Letní škola staré hudby, konaná nejprve v Kroměříži, později v jihomoravských Valticích, kde se koná dodnes. Zúčastnil jsem se až druhé letní školy v Kroměříži, kdy už prof. Venhoda nežil, později jsem jezdil na tuto akci pravidelně.

⁴³ Můj táta zemřel v červnu 2008 ve věku 96 let. To problematické období trvalo jen krátce.

Původně měla *Letní škola* vedle svého hudebně-odborného obsahu také obsah duchovní. Účastníci tvořili jakési bratrské společenství, den začínal společným zpěvem gregoriánského chorálu. Lektoři či profesori tu nevystupovali jako „polobozi“, ale dávali účastníkům najevo, že s nimi mohou mluvit jako se sobě rovnými. Ubytování bylo skromné – spali jsme v tělocvičně na zíněnkách. K večeru vyrazili účastníci na náměstí, kde se hrálo a zpívalo, byly tu i skupiny ze zahraničí. Bylo dojemné, když jsme zpívali duchovní hudbu vedle panelů s komunistickou ideologií. Tento duchovní rozměr se z Letní školy staré hudby postupně jaksi vytratil; dnes se honí zejména „výkon“, studenti cvičí, aby byli co nejlepší, na nějaké muzicírování není čas.

Letní škola mne přivedla k sborovému zpěvu a Gregoriánský chorálu, kde jsem mohl začít na „nepopsané stránce“, bez reminiscencí na minulost. Nepřímo jsem se ale také dostal k neobvyklému nástroji, o kterém jsem často slyšel v dětství – viole d’amore, a také k organizaci ACMP (*Amateur Chamber Music Players*), mezinárodnímu sdružení hudebních amatérů, hrajících komorní hudbu. Sídlo je v New Yorku.

Zde „*amatér*“ ovšem neznamená diletant; je to „milovník“, který hudbu hraje pro vlastní potěšení a rád sdílí toto potěšení s jinými. Může to být třeba i špičkový profesionál. Členové sami ohodnotí úroveň svého umění podle daných kritérií. Společnost vydává ob jeden rok Seznam (Directory), zvlášť pro USA a pro ostatní země. Členové platí jistý příspěvek, východoevropským chudším zemím se příspěvek promíjí. Byl jsem členem ACMP asi 15 let (1990–2005), několik let jsem byl členem Mezinárodního

poradního výboru za Českou republiku. Uvedu několik zajímavých setkání.

Nějaký čas poté, co jsem vyplnil a odeslal formulář, ohlásil se anglický klavírista, jinak finanční expert. Zahrál jsem si s ním u nás v bytě několik houslových věcí, jednou byla Beethovenova *Jarní sonáta*.

Později jsem v Praze hrával kvartet u Ing. Fähnricha, v jehož bytě se hrála komorní hudba již od dob jeho matky, která studovala klavír u Antonína Dvořáka. Ing. Fähnrich byl rovněž členem ACMP a „duší“ Heroldova klubu⁴⁴. Ze zahraničních návštěv si nejlépe vzpomínám na americkou cellistku, která se tu zastavila na cestě kolem světa a darovala nám nahrávku Dvořákova klavírního kvintetu, na které hrají její syn a dcera společně s českým klavíristou Rudolfem Firkušným. Hráli jsme tu i s australskou houslistkou a dirigentkou Soniou Letourneau, která u nás doma asi 14 dní bydlela.

Na kole přes Holandsko a Německo

V létě 1991, když jsem si opatřil nový bicykl a našetřil něco peněz průvodcovskou činností, vydal jsem se na cestu na kole přes *Holandsko a Německo*. Vyjel jsem z Amsterdamu, kam mě dovezla i s kolem cestovní kancelář Heart Adventures.

V Amsterdamu jsem hudebníky nenašel; jel jsem směrem k pobřeží, kde jsem přespal v kempu. Počasí bylo tehdy velmi teplé a vzal jsem si (ve snaze snížit zatížení kola) pouze plátěný spacák. Celou noc jsem se klepal

⁴⁴Pražský klub pro komorní hudbu, pojmenovaný po Jiřím Heroldovi, violistovi Českého kvarteta.

zimou, a to se opakovalo skoro celou cestu (s dvěma výjimkami, kdy jsem byl pozván na nocleh). Vydal jsem se pak cyklistickou magistrálou podél pobřeží. Asfaltová cesta vede mezi písčnými dunami, na moře je vidět jen občas, po levé straně byly v některých místech drátěné zátarasy, které oddělovaly chráněné území. Vzpomínám na některá milá setkání na místech odpočinku. Jednou jsem si šel do moře zaplavat, bylo to pro otužilce. Jinak jsem musel pořád šlapat, byl jsem ve skluzu. Na zatíženém kole se nedalo jet moc rychle, byl jsem denně asi 16 hodin v sedle.

V Haagu (Den Haag, čti „hách“) jsem přespal v kempu a ráno se vypravil hledat svého partnera, byl to pan Rjikmans (bohatý muž). Trvalo to asi dvě hodiny, měl obchod v malé uličce, která ani nebyla na mapě. Měl přichystán smyčcový kvintet. Zatím jsem vždycky hrával v kvintetu druhou violu; zde jsem byl posazen k viole první. Na kole jsem violu vézt nemohl, tak jsem hrál na nástroj půjčený.

Pan Rjikmans přichystal na úvod „špek“: kvintet Josefa Haydna, kde byl part první violy skoro nehratelný. Po několika marných pokusech jsme se prohodili a on hrál sám první violu. Pak jsme přehráli postupně známý repertoár, a to včetně Dvořáka; ten oni neznali a já jsem se stal dvořákovským expertem. Zvládli jsme to celé, až na jednu repetici. Celá zkouška včetně besedy s občerstvením trvala asi 5 hodin a byl už večer. Sedl jsem zas na kolo a jel zpátky do kempu. Bylo to už po zavírací hodině, správce byl pryč, našťestí mě tu ještě někteří táborníci znali...

Jel jsem pak podél moře až k „Rohu Holandska“, a pak do vnitrozemí. Po cestě jsem měl v Holandsku ještě jedno hudební setkání. Zahrál jsem si s profesionálním violoncellistou Beethovenovo duo „Für zwei obligaten Augengläser“ pro violu a violoncello. Po překročení hranic

(s nedávno opuštěnými celnicemi) jsem jel vlakem podél Rýna. Ve městě Mönchengladbach jsem byl hostem majitele lékárny. Zahrál jsem si tu s dvěma učitelkami hudby některá Beethovenova smyčcová tria. Zbytek cesty kolem Mohanu a Dunajského kanálu byl pěkný, avšak moje přetížené kolo začalo odcházet... Musel jsem nastoupit na vlak. Ještě mě ale čekal přejezd hranic a noční cesta do Chebu mezi kamióny. Vjezd do našeho zanedbaného, zpustošeného pohraničí byl ovšem deprimující....

K hudebnímu setkání jsem využil také služební cestu do Maďarska, asi v roce 1994. Byl jsem hostem jedné hudební rodiny, která bydlela ve velkém činžovním domě. Otec rodiny byl profesionální hudebník a překladatel, hrála i jeho paní (a dvě dcery). Kvarteto doplnil cellista. Dokonce tu měli dvě violy d'amore, každou jiné velikosti. Viola d'amore má sólo v jedné maďarské opeře.

Blonay

Jako člen *Mezinárodního poradního výboru ACMP* jsem se zúčastnil jeho setkání v říjnu 2000 v Blonay ve francouzské části Švýcarska. Jel sem tam vlakem a dojel pozdě v noci. Přes příslovečnou švýcarskou přesnost jsem čekal na poslední vláček-zubačku asi hodinu a jel ve vlaku sám. Na Hindemithovo centrum, kde se to konalo, jsem se nakonec doptal.

Vlastní jednání výboru bylo samozřejmě v angličtině; u stolu se ale mluvilo francouzsky. Tak jsem toho moc nenapovídal. Každý zástupce země tu promluvil o situaci komorní hudby ve své zemi. Řekl jsem, že za komunistické vlády byla kultura poměrně štědře dotovaná, i když se někdy zneužívala politicky. Po „Sametové revoluci“ zbohatli

především tzv. tuneláři, kteří dovedli chytře obcházet zákony. Od lidí, kteří se pohybují na hranici černé ekonomiky, lze těžko očekávat, že budou štědrě podporovat kulturu. Učitelé, kteří jsou charakterem svého povolání nositeli kultury, se propadli až na dno společenského žebříčku.

Můj projev byl přijat s rozpaky. Jeden člen výboru se mě nedůvěřivě na cosi přeptal. Byl tu také zástupce Rumunska, který líčil svoji zemi jako ráj kultury už od dob antického Říma⁴⁵. Byl tu také zástupce Slovinska; mluvil se mnou německy, ač jsem mu navrhoval česko-slovinskou konverzaci. Na setkání se ovšem také hrálo. Měl jsem s sebou violu, ačkoli by bývalo stylovější přivést violu d'amore. Paul Hindemith totiž hrál na violu d'amore a napsal pro ni dvě skladby. Zahrál jsem si 2. violu v Brahmově kvintetu a nějaké neznámé věci. Absolvovali jsme výlet do předhůří Alp, zubačka nás dovezla až do výšky kolem 2 000 m. Krajina mi ale připadala příliš upravená, žádná divočina. Z celé cesty (kterou mi ACMP celou hradilo) se mi snad nejvíce líbila 12hodinová jízda vlakem z Prahy do Blonay. Celá cesta uplynula v rozhovoru s příjemnými a inteligentními lidmi. Hulvátí asi jezdí autem.

Mojí poslední akcí v rámci ACMP byl týdenní *pobyt ve Walesu*, v domě pensionovaného lékaře, který předtím působil jako farmakolog v USA. Byl to výborný klavírista,

⁴⁵ Byla to tehdejší Thrákie, odkud Ovidius posílal své žalozpěvy. Mezi čtyřma očima jsem mu řekl, že u nás potkáváme Rumuny hlavně jako kapsáře a žebračky. V roce 1970 jsme procestovali Rumunsko s kamarádem stopem a pěšky. Vnitrozemí Rumunska je velice chudé – potkávali jsme lidi, kteří žebrali: „Chleba dala mu! Cigarety dala mu! Lei dala mu!“ (lei je rumunská měna). To podporuje teorii, že Valaši přišli z Rumunska. Také některé zeměpisné názvy (např. Predeal) mají zřejmě slovanský původ.

hrál velmi dobře i na violoncello. Vzal jsem si s sebou tentokrát violu d'amore. Do letadla jsem ji musel vzít bez pouzdra, jen obalenou látkou. Smyčec jsem nesl zvlášť (při zpáteční cestě si ho na letištní kontrole dlouho prohlíželi, jestli to není smrtící zbraň).

Byla to chalupa v zachovalé části Walesu, kde se ještě mluví původním jazykem. Všude jsou výhradně velšské nápisy, jen pošta je označena malým písmem též anglicky. Velština má jen souhlásky. Můj hostitel mi ten jazyk předvedl, ale běžně jím prý nemluví. Moje *damurka* tu neměla velké uplatnění; nakonec jsem hrál buď na housle, nebo na tzv. vzpřímenou (upright) violu, na kterou se hraje jako na violoncello. Když jsem ji držel pod krkem, musel jsem úplně napnout levou ruku. Zahrál jsem si také symbolicky v místním amatérském orchestru. Vrcholem týdenního pobytu bylo provedení Schubertova kvintetu „Pstruh“ pro housle, violu, cello, kontrabas a klavír. Můj hostitel byl trochu morous – a tak jsem byl rád, že týden už končí.

The Manhattan String Quartet

V listopadu 2002, krátce po teroristickém útoku v New Yorku, konal se v Praze pro americké účastníky mistrovský kurs komorní hudby „Dvořák in Prague“. Kurs vedli členové smyčcového kvarteta *The Manhattan String Quartet*. Součástí kursu bylo i muzicírování s českými muzikanty. Partnerem z české strany byl Heroldův klub. V té době jsem v kvartetu pravidelně nehrál, tak jsem s účastí váhal, ale nakonec jsem do toho šel. Konalo se to v hotelu, kde účastníci bydleli (asi z bezpečnostních důvodů) a byl jsem přidělen do skupiny, kterou vedl

sekundista kvarteta, jinak tam byly samé mladé dámy. Nejdříve jsme přehráli pár kvartetů, které jsem přinesl (Komzák, Mysliveček, Borodin). Zahráli to „bez mrknutí oka“, mnohem líp než já. Pak přišla další dáma – druhá violoncellistka a na pult dali Schubertův kvintet C-dur. Tento krásný kvintet, který mj. obdivoval farář Hýbl, jsem často poslouchal z desky, ale nikdy jsem ho nehrál. Chtěl jsem to vzdát a odejít, ale přemluvili mě, abych zůstal. To mi dodalo sebevědomí. Postupně jsem se rozehrál a úspěšně jsme to zvládli. Večer se pak konal slavnostní koncert instruktorského kvarteta v domě U zvonu na Staroměstském náměstí, kam byli pozváni jako hosté mj. členové (bývalého) Smetanova kvarteta.

Členství v ACMP jsem v roce 2005 ukončil. Došly mi síly a elán. Moje členství v Mezinárodním poradním výboru bylo ukončeno již předtím, možná i kvůli mému projevu v Blonay, který byl asi špatně pochopen. Lidé žijící v úplně jiných podmínkách mohou stěží pochopit, co se děje v postkomunistických zemích.

Dvakrát nevstoupíš do téže řeky

Někdy od 70. roku jsem v Praze navštěvoval pana Boreše, který sbíral hudební nástroje a hrál v různých amatérských tělesech. Od něho jsem si postupně koupil několik pěkných hudebních nástrojů, a to hlavně díky některým mimořádným odměnám. Měl jsem jeden čas v bytě mj. tři violoncella a kontrabas. Problém byl s jejich uskladněním – v suchém panelovém domě nástroje trpěly a tak jsem je raději zčásti

prodal⁴⁶. Škoda – dnes stojí takové nástroje řádově sto tisíc korun.

Po návratu do Prahy v roce 1984 mě pan Boreš nasměroval do dvou amatérských orchestrů – do *Orchestrálního sdružení* na Smíchově, které vedl profesionální dirigent Karel Fiala a do *orchestru SUDOP*⁴⁷ na Žižkově, který vedli střídavě Ing. Ivo Kraupner a Ing. Miroslav Bašta. Vedle toho působil v SUDOPu také komorní orchestr, pěvecký sbor a několik komorních těles. Pod patronací ROH pořádal Ing. Kraupner také hudební festival, nazývaný „*Sudopské jaro*“. Hrál jsem nějakou dobu na Smíchově i v obou „sudopských“ orchestrech, ale hra v orchestru mě už moc nebavila (cítil jsem se příliš omezován), a tak jsem nakonec přešel do pěveckého sboru – byla to moje sborová premiéra.

V tehdejší poněkud ponuré době byla tato kulturní činnost v ústavu SUDOP jakýmsi světlým bodem. S amatéry zde vystupovali ochotně i špičkoví profesionální umělci. Komorní orchestr vedený Ing. Baštou se později osamostatnil jako „Orchestr Akademie“, velký orchestr působí dodnes jako Orchestr ČVUT. Také sbor SUDOP, vedený Dagmar Kohoutovou, dodnes pracuje, čas se ovšem podepsal na věkovém složení – chybí pěvecký dorost.

V září 1988 jsem se stal členem *JZD Agrokombinátu Slušovice*⁴⁸. Samotné JZD bylo založeno na tržním principu, kultura i sport se tu brala jako placená zábava. O to důležitější byla činnost místního faráře – salesiána Pekárka,

⁴⁶ Zkoušel jsem různé metody zvlhčování vzduchu i vkládání trubiček s vlhkou vatou do korpusu, ale nebylo to moc spolehlivé.

⁴⁷ Státní ústav dopravního projektování.

⁴⁸ Viz moje Vzpomínky na Slušovickou anabázi.

který na faře vedl pěvecký sbor, mládež tu měla taneční kursy, natáčel se film o Anežce české (jejíž svatořečení se tehdy připravovalo). Farář pořádal (s podporou předsedy družstva) také masové akce – první svaté přijímání v sále Motorestu v Zádveřicích, poutě a podobně. Já sám jsem zpíval se sborem – byla to píseň Českých bratrů „Soudec všeho světa Bože“, jednou jsem si zahrál s varhaníkem na violu.

Ve Zlíně (tehdy ještě Gottwaldově) působil profesionální symfonický orchestr. V Kulturním domě se scházelo několik cimbálových muzik a dechový ansámb. Snažil jsem se začlenit do dvou cimbálových muzik, ale moc mi to nesešlo, měli to moc naaranžované. Hektické události v politice pak kulturní činnost odsunuly stranou.

Turistika a zpěv

Moje školní i studijní léta byla poznamenána „ježděním na Sloup“ – jakýmsi drobným farmažením mých rodičů na samotě poblíž Davle. Jezdilo se tam o víkendech v přeplněném vlaku a já záviděl trampům, kteří tu vyhrávali, jejich svobodu. Tehdy byly populární písně o koních „*Hola hej, můj koníčku, na cestu se dej...*“ Můj táta (nevím proč) písně o koních nenáviděl... V Davli žil tehdy (asi do roku 1955) populární skladatel Antonín Borovička⁴⁹. Jeho dechová hudba doprovázela pohřební průvody z Davle po silnici podél Vltavy ke *svatému Kiliánu*. Jeli jsme jednou pramicí na Ostrov, když šel kolem průvod. Paní, která nás vezla, zastavila a plakala. Dnes tudy ujíždějí mračna aut.

⁴⁹ Napsal například píseň „*Až budou trumpety*“.

V době studia na průmyslovce se jezdilo na chmelové brigády, na hory a také soukromě na vodu. Přenosná rádia a magnetofony ještě nebyly (tranzistoráky právě začínaly), všude se zpívalo s kytarou. Jazz byl tolerován jako hudba utlačovaných, písně ze Západu se poslouchaly na Radio Luxemburg. Populární byl tehdy Semafor.

V roce 1963 se otevřely hranice na Západ a začali jsme jezdit na *mezinárodní budovatelské tábory*, kde se zpívaly písně různých národů; později sem dorazily skladby Beatles. Probudili také vysokoškolští studenti a v témže roce začali pořádat *Studentskou stezku* – pochod zajímavým krajem „od hospody k hospodě“ za zpěvu písní a pořádání různých taškařic. Byla to jakási odrůda trampingu. Zúčastnil jsem se tehdy dvou stezek (1965–1967) – Chodsko, Vysočina. Tam jsem se asi poprvé poněkud rozvázal. Stezka přežila dobu normalizace jako *Turistický akademický klub* (TAK). Po návratu do Prahy jsem tuto činnost obnovil, byla to jakási oáza svobody v období normalizace. Na Stezku se chodí dodnes – ale z bývalých studentů jsou dnes důchodci.

Na prvních Stezkách se zpívaly lidovky, a také vlastenecké a sokolské písně – *Šestáho července, Masaryk nás volá...* Dnes je repertoár dosti vyhraněný, každá z 20 tras má svůj zpěvník. Nosil jsem na Stezku (se střídavým úspěchem) violu či kytaru. Kapitalismus tím celým trochu zatočil – změnili se lidé i *systém hodnot*. Jeden se stal bohatým rentiérem, druhý chudým učitelem či nezaměstnaným. Ale letitá tradice to překonala.

Někdy během studia jsem si pořídil kytaru a naučil se základní akordy. Mojí první písní byly „*Zelené pláně*“, česky i anglicky, které zpívám dodnes. Jako kytarista jsem se uplatnil až později na Moravě a na Slovensku, kde se

hodně zpívá, ale kytaristů moc není. Hra na kytaru se mi později velice hodila při mém učitelování.

Viola d'amore

Můj otec, který pracoval na legislativním oddělení Ministerstva financí, nám často doma vyprávěl o svém kolegovi, který obšťastňoval spolupracovníky při různých příležitostech hrou na violu d'amore.⁵⁰ V praxi jsem tento tajemný nástroj nikdy neslyšel. V rámci Společnosti pro starou hudbu se pěstovala hra na dobové a netypické nástroje – loutnu, gambu, cink a podobně. Když jsem ve Zpravodaji této společnosti objevil článek Ing. Františka Slavíka⁵¹ o viole d'amore, rozjel jsem se za ním do Brna. Lákala mě hlavně možnost akordické hry, tzn. „sám se doprovázet“. Základním problémem bylo získat nástroj, na stavbu nového jsem neměl. Nakonec mi Ing. Slavík levně prodal svoji druhou violu.

Ing. Slavíka jsem často v Brně navštěvoval a udržoval s ním pravidelnou korespondenci. Nikdy mě však přímo neučil, odkázal mě na *Jiřího Šimáčka* z orchestru Národního

⁵⁰ Byl to JUDr. Čeněk Burkoň, člověk se zajímavým osudem. Do roku 1948 byl tajemníkem ministra, poté pracoval na dráze jako výhybkář, na Ministerstvo financí se dostal jako expert na oceňování filatelistických sbírek. Otec mi nedokázal vysvětlit, co vlastně hrál. Byl však osobností určitého formátu a jistě ovládal nástroj dobře. Spolupracovníci však pryč občas na jeho hraní „brblali“.

⁵¹ Ing. Slavík (1911–1999) byl komerční inženýr, znalec v oboru termiky silikátů a laureát státní ceny. Byl absolventem pražské konzervatoře v oboru housle, violu d'amore studoval u Rudolfa Reissiga. Je vedle prof. Jaroslava Horáka jeden ze dvou našich propagátorů hry na tento nástroj, také komponoval. Jeho archiv je uložen v Českém muzeu hudby v Praze.

divadla, který na tento nástroj v Praze koncertoval. Spolupráce s mistrem Šimáčkem se z různých důvodů příliš nerozvinula; vznikl tu však zajímavý impuls. Přeložil jsem část jeho pojednání o viole d'amour do angličtiny pro členy ACMP. Byl o to dost veliký zájem, ač šlo podle Ing. Slavíka o „začátečnickou práci“ (ejhle rivalita mezi umělci!). Pan Slavík pak projevil zájem, zda bych nepřeložil také jeho dílo – *Kompendium violy d'amore*, sepsané německy. Chtěl to v Německu vydat, ale nenašel se vydavatel pro tak specifické dílo, které by se muselo nadto jazykově upravit. Je to asi 60 stran textu, notové příklady, obrázky a tabulky, součástí Kompendia byla také „Denní cvičení“ a Slavíkova tři koncertní preludia⁵².

Na překladu jsem pracoval asi dva roky (vedle práce učitele), nejprve jsem napsal český koncept, pak postupně asi 4 anglické verze. Pro poslední verzi jsem si musel pořídit počítač; korigovali ji manželé Thomassonovi z USA⁵³. Pan Slavík se choval velmi korektně, do překladu mi vůbec nezasahoval. Italský virtuos *John Calabrese*, který uspořádal spolu se svou manželkou-houslistkou dvě koncertní turné po Moravě (v Čechách nebyl zájem) a provedl spolu se členy Kubínova kvarteta původní verzi kvartetu „Listy důvěrné“ Leoše Janáčka, označil Slavíkovo Kompendium za „bibli“ violy d'amore.

Viola d'amore má tvar starých viol, drží se jako housle a jejím charakteristickým znakem jsou rezonanční struny, na které se přímo nehraje. Jsou vedeny otvory v dolní části kobylinky a dutinou v krku. Podíl rezonančních strun na

⁵² Tato náročná preludia hráli dosud vedle autora také italský virtuos John Calabrese a učitelka hudby Mariana Maršálková.

⁵³ Dr. Thomasson je jeden ze dvou předsedů Americké společnosti pro violu d'amore.

výsledném zvuku není veliký – činí asi 10 %; dodávají tónu stříbřitý lesk a budí dojem, že hraje víc nástrojů. Standardní nástroje mají 6 nebo 7 strun „hracích“ a stejný počet strun rezonančních. Nejběžnější ladění je „široké Dur“: A-d-a-d1-fis1-a1-d2. Tónový rozsah je asi čtyři oktávy a lze ho rozdělit na tři rejstříky: houslový, violový a cellový. Spodní tři struny odpovídají zhruba třem strunám violoncella (kromě spodního C). Technika hry na violu d’amore má svoje zvláštnosti, které mnohé zájemce odradí. Vyžaduje dlouhodobou píli a není vhodné kombinovat hru na violu d’amore a na standardní smyčcové nástroje (což si ovšem málokdo může dovolit).

Největší rozkvět hry na tento nástroj byl v 18. století, vrcholné skladby napsal *A. Vivaldi* a *Karel Stamice*. Z moderních skladatelů psal pro violu d’amore např. *Paul Hindemith* (který na ni taky koncertoval). Zvláštní přízeň jí věnoval *Leoš Janáček*, který jí přídělil několik sól ve svých operách a v původní verzi jeho smyčcového kvartetu „Listy důvěrné“ nahrazuje violu. Tuto verzi však tehdejší členové Moravského kvarteta odmítli hrát a Janáček ji musel přepracovat pro standardní obsazení kvarteta. Teprve v dnešní době byla provedena rekonstruovaná původní verze (John Calabrese 1997 a prof. Teufel 2008). Hráči na violu d’amore jsou dnes sdruženi v *The Viola d’amore Society of America*, která pořádá pravidelné kongresy.

Zúčastnil jsem se dosud dvou kongresů této společnosti (1996 Michaelstein, 2008 Ochsenhausen, BRD), na obou jsem proslovil přednášku. V Michaelsteinu jsem poprvé potkal *prof. Jaroslava Horáka*, člena České filharmonie a virtuosa na violu d’amore. Začal jsem k němu pak pravidelně docházet; byly to spíše besedy než lekce. Pan profesor krátce předtím ovdověl, scházeli jsme se u něho

spolu s jeho bývalou žákyní na konzervatoři, paní Maršálkovou.

Pan profesor často vyprávěl, jak byl v roce 1939 přijat do České filharmonie (ČF), o Talichovi, o tom, jak po zájezdu ČF do Švýcarska nevrátil jako jediný medaili od Rafaela Kubelíka. Byl přesvědčený roajalista, říkal, že „demokracie je špatná“ (a asi měl pravdu). Byl členem souboru *Pro Ante Antiqua*, ale unikátní je zejména jeho spolupráce s kontrabasistou Františkem Poštou. Nevydržel bez práce – na konci života začal ještě komponovat.

Při svém učitelském povolání v letech 1991–2004 jsem stěží mohl pomyslet na účinkování v nějakém souboru. Práce mi sebrala veškerou energii. Jako hráč na violu d'amore jsem vystoupil několikrát na „Československém Silvestru“ ve Strání, kde jsem si zahrál s Minksovou hudeckou muzikou z Velké nad Veličkou a doprovázel známou zpěvačku lidových písní *Vlastu Grycovou*. Bylo to symbolické spojení nástroje, který miloval Janáček, s místem, kde se inspiroval pro svou nejznámější operu. Na d'amurku jsem také několikrát hrál na „*Vítání léta ve Vojanových sadech*“, které pořádá každoročně Turistický akademický klub (TAK).

Zdá se, že viola d'amore přitahuje lidi s dramatickým osudem. Violista a učitel hudby *Miroslav Velíšek* (nar. 1932 v Prachaticích) jezdil koncertovat s komorním orchestrem po Německu a jednou dostal od pořadatelů darem violu d'amore. Nástroj byl v dosti zanedbaném stavu. Miroslav Velíšek si jej nechal opravit a začal dojíždět do Prahy k prof. Jaroslavu Horákovi. Ten jej ale za nějaký čas „vyhodil“ – pro nedostatečné pokroky. Pan Velíšek se ale nevzdal; pustil se do studia sám a vytvořil řadu úprav i

originálních skladeb. Založil originální trio – varhany, viola d'amore a zpěv (nebo recitace) a začal úspěšně koncertovat na zámcích a v lázních na severu Čech.

Během svého působení v Litoměřicích jsem zahlédl plakáty jeho souboru a později jsme se seznámili. Navštívil jsem jeho koncert v Duchcově; kostel, v němž se koncert konal, byl nabitý a lidé pozorně naslouchali nezvyklému nástroji. Lidé pana Velíška znali a jeho koncerty hojně navštěvovali. Jednou vystupovalo Velíškovo trio také v Praze. Na koncertě byl přítomen prof. Horák, který uznal, že jeho bývalý žák udělal veliký pokrok.

Pana Velíška však dvakrát postihla smůla. V roce 1995, čtrnáct dnů před koncertem, se mu někdo vloupal do bytu a odnesl jeho violu. Prodal jsem mu svůj nástroj a pan Velíšek musel tvrdě cvičit, aby si na něj do koncertu zvykl⁵⁴. Druhý případ byl horší. Někdy kolem roku 2005 byl přepaden před svým domem v Teplicích. Ztratil vědomí a utrpěl vážný úraz. Ani v této situaci se nevzdal. Po propuštění z nemocnice se rychle připravil na svůj poslední koncert, který odehrál z posledních sil.

Průvodcování, škola a zpěv

Po revoluci 1989, když vyhlídky v obou mých dosavadních působištích – Slušovicích a Piešťanech – nevypadaly nadějně, vrátil jsem se domů k rodičům, kde jsem měl od studentských dob stále k dispozici malý pokojík. Prožíval jsem dny nabyté svobody a rozhlížel se, co dál. Nějaký čas jsem žil na samotě ve Sloupu, pracoval v lese a stravoval se v místním JZD (které ještě fungovalo).

⁵⁴ Později mi postavil nový nástroj houslař Václav Svoboda.

Nakonec jsem odpověděl na inzerát *Památníku Terezín*, který hledal cizojazyčné průvodce. Provázel jsem v angličtině a potom také v němčině. Byla to zajímavá práce, i když trochu smutná. Byl jsem v rozpacích, když jedna holandská výprava začala vybírat pro mne „bakšiš“. Nakonec jsem si takto neoficiálně vydělal asi stejně jako oficiálně; díky tomu jsem se mohl vydat na cyklistickou pouť do Holandska.⁵⁵

Po čase mě tato práce začala unavovat, po několika „kolečkách“ (výklad trval něco přes hodinu) jsem si připadal jako ohraná gramofonová deska. Moje kolegyně na tom byly lépe – svou řeč pronášely jako řeč na divadle, zatímco já jsem se snažil komunikovat se skupinou a hledal vždy jiné vyjádření. Inu *když dva dělají totéž, není to totéž*. Když mi jedna kolegyně navrhla, abych šel učit angličtinu na litoměřické gymnasium, bral jsem to jako zajímavou možnost a výzvu. Ředitel potřeboval také němčináře a nechal mě z němčiny přezkoušet. Bylo to jakž takž, od dob studia jsem němčinu moc nepoužíval.

Bylo mi přiděleno 7 skupin, každá měla jinou učebnici a jedna skupina byla dokonce „jazyková“, měli za sebou 6 let intenzivní výuky. Vypadalo to zcela beznadějně, chrlil se na mě přívál informací (látka, jména žáků...). Nakonec mi pomohl – *zpěv a kytara*. Zredukoval jsem učivo a tam, kde jsem se nestačil připravit, zařadil jsem výuku písní. Studenti (i vedení školy) to akceptovali, až na jednu třídu – právě tu jazykovou. Byly tam děti prominentů a měli nosánky hodně nahoru. Naštěstí si je potom vzal americký lektor.

Jako doplňkové učivo jsem používal také novodobý překlad bible; i to studenti uvítali. Probírali jsme *Mojžíšův výstup na horu Sinaj a Ježíšovo Horské kázání*. Vypracoval

⁵⁵ Viz výše – „Světová síť komorní hudby“.

jsem vlastní přehled anglické mluvnice a používal také literární texty, např. *Hamletův monolog* či Wildeho *Slavík a růže*. V němčině jsem se soustředil na obtížné části mluvnice – skloňování podstatného jména s přívlaskem a rámcovou konstrukci věty. Vedle studentů gymnasia jsem učil také budoucí kněze v místním Teologickém konviktu. Působil jsem zde také v *Pěveckém sboru litoměřických učitelů*.

Myslím, že jsem svou úlohu vcelku zvládl, ale na konci školního roku jsem byl úplně vyčerpán. Další působení na gymnasiu však nepřicházelo v úvahu, mj. proto, že jsem neměl státnici z jazyků. Mohl jsem se ucházet o výuku fyziky, ale nějak mě to netáhlo.

Vrátil jsem se ke své průvodcovské činnosti, ale doba se mezitím změnila, turistů ubylo a objevily se problémy s přenocováním. Ubytovna v Sokolovně byla zrušena a v kempu se to hemžilo romskými prostitutkami, které dělaly celou noc rámus.

Nakonec jsem začal zase učit, tentokrát už zčásti ve svém oboru. Bylo to na Středním odborném učilišti ČKD ve Vysočanech, později přejmenovaném na *Centrum odborné přípravy* (COP). Když jsme s jednou třídou prohlíželi staré modely transformačních stanic apod., objevil se tam podpis Karla Gotta. Tehdy byla zástupkyní ředitele pro teoretickou výuku zkušená pedagožka Ing. Hromířová, která dbala, aby uvnitř učitelského kolektivu panoval soulad a přátelská atmosféra; to se pak promítne i do chování žáků.⁵⁶ Když

⁵⁶ Na jiných školách, kde jsem působil, o tento princip bohužel nedbali. Nejhorší případ jsem zažil na Průmyslové škole elektrotechnické Na Příkopě, kde jsem kdysi studoval a o 40 let později učil. Tam šlo vyloženě o šikanu mezi pedagogy.

jsem učil svůj obor – elektrotechniku, nemusel jsem se na hodiny téměř připravovat, bylo to pro mne mnohem snazší. Tehdy se tam učili ještě dobří žáci; později kvalita žactva výrazně poklesla, o obor silnoproudé elektrotechniky přestal být zájem.

Jednou jsem si vzal do školy violu a v kabinetě jsem začal mezi hodinami přehrávat Bachovo Preludium⁵⁷. Když jsem dohrál, ozval se za stěnou potlesk. Matykářka mi pak řekla, že to bylo fajn, jen se při tom nedá učit matematika.

Po odchodu Ing. Hromířové do důchodu se poměry na učilišti zhoršily. Na škole působila odborová organizace, která často kritizovala ředitele. Nakonec došlo k jakémusi měření sil a „rebelové“ museli ze školy odejít. Zkoušel jsem pak štěstí na jiných školách – České zemědělské univerzitě, Střední zdravotnické škole, Střední technické škole v Nových Butovicích⁵⁸. V roce 2002 jsem se do Vysočan vrátil, a byl jsem přijat na částečný úvazek na jeden rok s příslibem, že tu budu učit dál. V kabinetu jazyků byla výborná parta a zpívali jsme tu občas s kytarou. Dostali jsme se i k *ruským písním* – písním našeho mládí. Jednou při suplování mě napadlo zaspívat studentům ruskou píseň – oni ruštinu už neznali. Mělo to velký úspěch a jeden student mě požádal, abych zaspíval ruskou (= sovětskou) hymnu. Proč by ne – zaspíval jsem ji schválně s patosem tehdejší doby. Pak jsem na požádání zapěl ještě *Internacionálu*. Vysvětlil jsem jim, že tato píseň je původně francouzská a byla původní hymnou SSSR...

⁵⁷ Ze suity pro sólové violoncello.

⁵⁸ Tato škola experimentovala s novými způsoby výuky, například „modulovou“ výukou jazyků, písemné testy místo zkoušení nebo hodnocení učitelů studenty. Na učitele to kladlo vysoké nároky; mohu brát jako úspěch, že jsem tam rok vydržel.

Za čas jsem objevil v novinách inzerát, že škola přijme učitele jazyků. Začal jsem něco tušit. Když jsem se loučil na konci školního roku se zástupcem ředitele, Mgr. Bernátem, řekl mi: „*Pane kolego, vy máte ale nestandardní způsob výuky!*“

Inu – standardy je třeba ctít. Ať žije svoboda a demokracie.

Vzpomínky učitelské, 2002–2004

Střední a vyšší průmyslová škola elektrotechnická na Příkopech

Ve školním roce 2001–2002 jsem učil na částečný úvazek na Centru odborné přípravy (COPTH) ve Vysočanech. Původně jsem tam chtěl zůstat, ale škola mi pracovní smlouvu neprodloužila⁵⁹. Ale najednou jsem našel inzerát, že moje „mateřská“ průmyslovka hledá učitele. Nechtělo se mi ani věřit, že bych mohl učit na tak prestižní škole.

Ihned jsem tam zašel a jednal se zástupkyní ředitele dr. Zámečnickovou. Také jsem pobesedoval s dlouholetým učitelem češtiny. Z mých bývalých učitelů prý žije jen pan Brouček a ruštinářka Pistoriusová. Oba byli vlastně disidenty – Brouček odešel po roce 1968 a komunistka Pistoriusová byla vyloučena ze strany. Je prý skoro slepá a svým ideálům věří dodnes. S Broučkem jsem se setkal později na maturitním plese – je v dobré kondici, žije na chalupě v pohraničí a mezi lidmi „sestupuje“ jen v zimních měsících. Průmyslovce dlouhé roky řediteloval náš obětavý učitel elektrotechniky Javorský a jeho učebnice je dodnes „biblí“ školy. Dlouho do školy ještě docházel a před dvěma roky (1999) zemřel.

Škola potřebovala hlavně učitele do laboratoří. Vedle toho jsem do úvazku dostal elektrotechniku v prvním ročníku Vyšší odborné školy (VOŠ), odbornou angličtinu na VOŠ a také výpočetní techniku; tento obor zřejmě trpí

⁵⁹ O tom viz *Hudební a jiné vzpomínky*.

chronickým nedostatkem kvalifikovaných učitelů. Přijal jsem to s určitými rozpaky; v oboru výpočetní techniky jsem sice také pracoval, ale nejnovější vývoj jsem již přestal sledovat.

V létě jsem pracoval pro pražský magistrát jako kontrolor taxíků – dělal jsem cizince. Moc mi to nesedělo – neumím předstírat. Do toho přišla povodeň.

Následky povodně poznamenaly i přípravu a zahájení školního roku na průmyslovce, která měla jednu budovu v Karlíně. A ta se musela asanovat a čistit od bahna.

Pedagogický sbor se sešel jako obvykle poslední týden v srpnu. Bylo mi přiděleno místo v kabinetu a jeden člen sboru jako školitel. Byl to statný sedmdesátník, dlouholetý člen sboru, sdílel jsem s ním kabinet. Šli jsme spolu na první schůzi sboru a vedle něho bylo volné místo, tak jsem se zeptal, zda mohu přisednout. „Nemůžete,“ řekl, „tady sedává už 20 let můj kolega Kš⁶⁰, který tu dnes není. Najděte si místo jinde.“ Místo bylo jen v první lavici; tak jsem si vzal židli a seděl v uličce. Na schůzi se probíraly následky povodně, jejich vliv na opravné zkoušky. Jeden student se např. (podle jeho třídního učitele) nemohl dostavit kvůli povodni ke zkoušce. „To neomlouvá. Předpis je předpis,“ řekl ředitel.

Šel jsem pak se svým školitelem do kabinetu a zeptal se ho na nějakou organizační záležitost. „Já se vám věnovat nebudu,“ řekl, „najděte si to v předpisech.“ Ve sborovně byly opravdu složky s organizačním řádem školy. Měl jsem ale příliš práce s přípravou na výuku, abych to studoval. Na svého školitele jsem se pak již s ničím neobracel a prakticky

⁶⁰ Inženýrský titul v dalším textu vynechávám.

jsem spolu nemluvili. V uzamčeném kabinetu jsem se dobře necítil a spíše jsem se připravoval ve sborovně.⁶¹

Úroveň výuky je na průmyslovce a VOŠ přirozeně vyšší než na učilišti. A to jsem se musel připravit během týdne na čtyři předměty! To samozřejmě nešlo. Vytkl jsem si jako „hlavní článek“ elektrotechniku na VOŠ; musel jsem čerstvé maturanty z různých oborů učit v podstatě to, co jsem v těchto zdech studoval před 40 lety. Pracoval jsem sice také v elektrotechnice (jako technolog čipů), ale to je přece jen trochu odlišné. Během pololetí jsem tu měl probrat celou elektrotechniku od Coulombova zákona až po třífázový proud; základem byla učebnice našeho někdejšího učitele Javorského.

Vyšší odborná škola

Třída VOŠ, kterou jsem učil elektrotechniku, byla značně nesourodá. Na jedné straně tu byl absolvent obchodní akademie, který byl velice snaživý, ale jeho způsob myšlení byl na hony vzdálen technickým disciplínám. Druhým extrémem byl absolvent „slaboproudé“ průmyslovky v Panské ulici, který mi z lavice stále skákal do řeči a snažil se mě shodit. Byl to student nadaný, ale nějak zakomplexovaný. Snažil jsem se mu vysvětlit, že diskusi vítám, ale musí být korektní. Když jsem ho po mnoha pokusech o nápravu nakonec vykázal z učebny, šel si stěžovat na vedení školy, kde jeho stížnost zřejmě uznali a zástupce ředitele mě přišel „sprdnout“.

⁶¹ Později jsem se dozvěděl, že můj školitel sedával v tomto kabinetě roky s kolegou KŠ, ale ředitel je nedávno „rozsadil“. To byl možná důvod jeho odměřeného chování ke mně. Teprve když přišel nový kolega VK a byli jsme v kabinetu tři, se to trochu změnilo.

Na začátku kursu jsem také zažil hospitaci ředitele školy, Ing. Hildebranda. Na začátku hodiny jsem zevrubně opakoval látku, kladl jsem studentům otázky v lavici. Chtěl jsem řediteli ukázat, že něco umějí. Na to jsem mohl navázat výkladem. Jelikož byli studenti pozornější než obvykle, zbylo ještě pár minut. V sešitě jsem narychlo nalistoval příklad. Měl jsem pocit, že hodina proběhla dobře. Podle hospitačního záznamu však byla průměrná: opakování bylo moc dlouhé, často jsem opakoval některá slova, nedodržel jsem časový plán, příklad nebyl vhodně zvolen. Radil jsem se s dr. Zámečnickovou a ta mi poradila, že mohu na záznam napsat svoje stanovisko. Při dalších hospitacích jsem vždy psal svoji „oponenci“, což zde zřejmě nikdo jiný nedělal; ředitel měl vždycky pravdu.

Odborná angličtina pro VOŠ (2. ročník) se učila podle skript pro Elektrotechnickou fakultu ČVUT. Látku jsem později doplňoval články o technických novinkách ze zahraničního tisku. Udivilo mě, že studentům chybí některé základní znalosti – nedovedli například vysvětlit, co je to mikroprocesor. Jeden ze studentů znal angličtinu dokonale, byl synem diplomata. Ten mě občas opravoval.

Výuka v počítačové učebně mi dělala trochu starosti – doma jsem pracoval ve wordu a další běžné programy (např. tabulkový kalkulátor) jsem neznal. Byl jsem tam spíše jako dozor – něco málo jsem zadal (např. psaní matematických výrazů), jinak se studenti „brouzdali“ po internetu.

Ale nakonec se pro mne stala osudovou výuka v *elektrotechnické laboratoři*. V době studia to byl můj oblíbený předmět, rád jsem vytvářel různá zapojení.

Praktická cvičení v laboratoři

Laboratorní výuka začínala ve 2. ročníku, kdy už studenti mají základní teoretické znalosti. Třída byla vždy rozdělena do tří skupin (po cca 10 studentech), každou vedl jeden učitel. Úlohy a metodiku práce stanovil vedoucí učitel, ostatní dva mu dělali „příšmrnc“. Všichni tři však byli plně kvalifikovaní učitelé a skupiny pracovaly zcela samostatně. Dělal jsem „příšmrnc“ třem svým kolegům; se dvěma se mi spolupracovalo dobře, jen s kolegou Kd to nějak neklapalo⁶². Kd byl proti mně o generaci mladší, další člen „týmu“ byl můj vrstevník.

První úlohou byl Ohmův zákon „nasucho“, tj. bez zapnutí proudu. Kd nás předem nesvolal (jako jiní) a měl jsem spoustu jiné práce, tak jsem to musel risknout bez detailní přípravy. Hlavním problémem bylo orientovat se ve skříních s přístroji a v zásuvkách. Studentům jsem řekl, že tu učím dnes poprvé a ti to pochopili. Kolega Kd však na mě začal před studenty křičet jakési instrukce, které ale neodpovídaly dané situaci. Obvod jsme společně dali dohromady a z iniciativy jednoho studenta do něj pustili proud (bylo tu nízké napětí, tak proč ne?). Opět byl oheň na střeše – nedodržení metodiky. Šel jsem pak za ředitelem a stěžoval si na takové jednání svého „nadřízeného“. Ředitel stížnost uznal, ale žádal mě, abych o tom už dále nemluvil. Kd byl předseda odborů a jakási „kádrová rezerva“ na ředitele. Pro mě to byl šok: jak mohou učitelé spolu takhle jednat? Je to asi učitelská nemoc – vidět v každém prvňáčka.

Někdy v listopadu na mě přišla krize. Ztrácel jsem půdu pod nohama a chodil jako tělo bez duše. Dokonce studenti se mě ptali, co mi je. Chtěl jsem se přestěhovat do jiného

⁶² Byl nakonec strůjcem mého odchodu ze školy.

kabinetu, ale nějak to nešlo. Povzbudila mě dr. Zámečnicková, která mi vysvětlila, že jsem tady potřebný. Jeden z učitelů byl vážně nemocný (a zanedlouho zemřel na rakovinu), můj příšmrnc-kolega byl v tak špatné kondici, že na každém schodě několik minut odpočíval; také on asi do roka zemřel. Nový kolega VK mě pak dodal trochu duševní opory.

Někdy v době této krize, kdy jsem se cítil „polomarod“, mi oznámili hospitaci při výuce v laboratoři. Tématem byl osciloskop. Úlohu jsem si dobře připravil, ale když jsem přišel učit, byl na měřicím stole jiný osciloskop a chyběl kabel. Přišel ředitel se svým zástupcem. Zapisoval jsem docházku a odevzdané protokoly do archu, kde byly malé, nepřehledné kolonky a špatně jsem na to viděl. Potom jsme s jedním studentem hledali po laboratoři kabel... Za nějakou dobu hospitantí odešli a objevil se kolega Kš, který mi přinesl chybějící přístroje.⁶³ Pak už výuka probíhala normálně, ale nikdo ji nesledoval.

Výsledek hospitace: hodina byla *podprůměrná*. Řekl jsem panu zástupci, ať přijdou znova, až bude všechno normální, ale o tom on nechtěl mluvit. Bylo zřejmé, že to bylo zaranžované, chtěli mi „srazit hřebínek“.

V druhém pololetí mi odpadla náročná výuka elektrotechniky, místo toho jsem dostal angličtinu v jedné ze tříd, kterou jsem učil také v laboratoři. S výukou jazyků jsem měl již dost zkušeností, které jsem tu mohl uplatnit, a výuka byla hodnocena jako velmi dobrá. Studenti měli o angličtinu větší zájem než o svůj obor. Tak jsem byl v předmětu, pro nějž jsem měl formálně jen malou

⁶³ Původně jsem považoval kolegu Kš za svého dobrodince. Ale později mi došlo, že asi nepřišel náhodou...

kvalifikaci (*First Certificate*) hodnocen mnohem lépe než ve svém vlastním oboru.

Když jsem s těmito studenty prováděl měření na magnetickém obvodu, zjistil jsem, že neznají základní pojmy z magnetismu. Na dotaz, co je to magnetická indukce, odpověděli: „To bylo něco v prvním ročníku, to už nevíme.“ Byla to přitom údajně jedna z nejlepších tříd! Nás učili naši učitelé pro život; nyní se studenti učí jen kvůli zkoušce. A učitelé je k tomu zřejmě vedou: dělá to jakýsi *tržní mechanismus*⁶⁴. Ze školy se stává divadlo. Laboratorní cvičení jsou pak pro studenty jakousi gymnastikou: *zapojit – změřit – sepsat protokol*. Podstata úlohy je příliš nezajímá.

V ruce hrnek žluklé rýže

Někdy v dubnu se probíral Wheatstonův můstek. Počítal jsem s tím, že nejprve bude měření a potom zkoušení a připravil jsem si na laboratorním stole vzorové zapojení obvodu s barevnými kablíky. Těsně před výukou jsem se ale dozvěděl, že kolega Kd to má právě opačně – nejprve zkoušení a potom měření. Rozhodl jsem se využít pro zkoušení připravený obvod – studenti teorii už probírali. Besedovali jsme nad obvodem, když se náhle objevil zástupce ředitele a začal nás pozorovat. Další zkoušení probíhalo podle zvyklostí u tabule.

Po hodině jsem byl povolán do ředitelny, kde mi bylo sděleno obvinění (a zároveň ortel): porušil jsem tradice školy, vykládal jsem látku místo zkoušení. Zdálo se mi to být absurdní, asi hodinu jsem se snažil zástupce přesvědčit, že jsem zkoušel, ale marně. Ortel byl už vynesena. Nevěděl

⁶⁴ Viz další poznámka.

jsem, co mám dělat a šel jsem se radit na Ministerstvo školství. Paní docentka mě v konzultační místnosti s pochopením vyslechla, ale moc mi neporadila. Eventuální stížnost bych musel uplatnit u zřizovatele školy, kterou je pražská čtvrt'. Tam bych asi moc nepochodil. Můj bývalý ředitel na COPTH mi věc vysvětlil: je to *učitelská šikana*. Napsal jsem ve svém kabinetu jakousi minipovídku, ve které jsem vyjádřil, co se stalo a rozeslal jsem to zainteresovaným lidem po školní počítačové síti. Vedení školy usoudilo, že je to *hanobení školy*. Po nějaké době se konala „schůze katedry“ (patřili tam všichni odborní učitelé) a prvním bodem programu jsem byl – *já*. Učitelé dostali za úkol projevit svou loajalitu vedení školy tím, že mě pomluví. Začala to jedna kolegyně (kterou jsem neznal) tvrzením, že „neumím ani to, co studenti“. Paní ekonomka zase řekla, že „studenti si stěžují, že je nic nenaučím“.⁶⁵ Poměrně nejkorektněji o mně mluvil můj (ne)školitel, který mi přiznal i některé klady. (Později se mě snažil, asi na popud ředitele, přesvědčit, abych na škole zůstal.) Přihlásil jsem se také o slovo – ale po první větě mi bylo slovo odňato. Pak už jsem jen seděl a trpně přihlížel. Bylo jasné, že o diskusi nejde, že je to jen divadlo. Jako druhý bod schůze káral ředitel své podřízené, jak špatně učí, nevyužívají učební pomůcky, atd. atd.

Dostalo se mi i určité podpory – jeden kolega ze schůze odešel s tím, že se na to nemůže dívat. Jiný mi řekl, že přede mnou už tak dopadli jiní, dokonce s vědeckým titulem. Měl jsem smlouvu na rok – a tak pracovní poměr automaticky koncem června (resp. v červenci) skončil.

⁶⁵ Když jsem se ptal na to studentů, vyšlo najevo, že si jeden z nich stěžoval, že je nepřipravuji na zkoušku, jako to prý dělá kolegyně, která je dřív učila.

Střední odborné učiliště Záběhllice

Přes léto jsem dlouho hledal školu, na které bych mohl po prázdninách učit. Neměl jsem pedagogické vzdělání (dělat si *pedagogické minimum* jsem považoval za ztrátu času) a tehdy se začalo dbát na formální kvalifikaci učitelů.

Nakonec mě přijal pan Mgr. Čihák, zástupce ředitele na bývalém železničním učilišti v Záběhlicích. Vedle profese „operátor železnic“ se tam učil také obor „knihvazač“ a „elektrikář“. Učiliště sídlilo v provizorních objektech bývalé dělnické ubytovny v zapadlém koutě pod dálnicí. Byla to jakási záchytná stanice pro mladé lidi, kteří jinde neuspěli. Kvalita žactva tomu odpovídala⁶⁶. Občas se tu objevil také nadaný žák vyloučený pro nekázeň ze střední školy. Vedle toho si tu „dálkaři“ doplňovali maturitu.

Mgr. Čihák mi připravil zajímavý úvazek – celkem sedm předmětů! Byla to: angličtina, němčina, matematika, fyzika, elektrotechnika, automatizace a automatizační zařízení. Nevím, jestli si uvědomoval, co mi všechno dává. Některé z těchto předmětů jsem měl učit na více úrovních – od prvního ročníku až po maturitu. Byl jsem rád, že mám práci, tak jsem neprotestoval. Věřil jsem, že si chybějící znalosti průběžně doplním. Nakonec se mi to podařilo až na automatizaci v maturitní třídě.

Dospělí

Výuka dospělých, tzv. „konzultace“, se konala vždy jeden den v týdnu. Byl to blok asi 6 hodin. Nejvíc hodin jsem měl *němčiny*. To šlo docela dobře; používal jsem metodu „*lernen durch lehren*“, tj. učení se učením. Studenti si procvičují dialogy a vzájemně se opravují, já je kontroluji.

⁶⁶ Výjimku ovšem tvořili skuteční zájemci o práci na železnici.

Na začátku jsme zpívali píseň „*Es dunkelt schon in der Heide*“, která má 10 slok. Při každé konzultaci jedna sloka přibyla.

Fyzika byla trochu problematičtější. Měl jsem probrat celou středoškolskou fyziku během 20 vyučovacích hodin s lidmi, kteří už roky nic podobného neviděli. Dělal jsem, co jsem uměl a nakonec jsem se musel při závěrečném zkoušení omezit na převody jednotek (zkušenost ze zdravotnické školy!) a předem naučené příklady.

Elektrotechniku jsem učil ve dvou ročnících, byli to kvalifikovaní elektrikáři. Měl jsem to poměrně dobře nastudované z předchozího školního roku, ale i tak jsem se proti plánu zdržel a závěrečnou látku – výpočet střídavých obvodů pomocí komplexních čísel – jsem s nimi dělal na poslední chvíli.

Problémem pro mne byla *automatizace*, která tu byla jedním z maturitních předmětů a učila se ve všech třech ročnících... Pořídil jsem si základní literaturu (tři svazky) a postupně si to probíral a současně učil. Jádrem problematiky byly tzv. *Karnaughovy mapy* logických funkcí. Z nich jsem studenty také zkoušel. K látce 3. ročníku, která byla na „akademické“ úrovni jsem se vůbec nedostal a musel to převzít na poslední chvíli kolega.

Učni

V oboru „operátor železnic“ jsem měl dvě třídy (první ročník – fyzika, 3. ročník – automatizace). Byly to smíšené třídy, asi napůl děvčata, napůl chlapani a vládla tam pohoda – i když jim to moc nešlo. Do 1. ročníku chodila jedna dospělá studentka. Ta se vůbec neučila, seděla s nohama na židli (na lavici?) a četla si nějaký román. Asi dvakrát jsem ji vyzkoušel a dal za 5, stejnou známku dostala i na závěrečné

vysvědčení. Pak se ale do školy dostavila její matka a začala si stěžovat. Že prý měla dostat nejmíň tři pětky... Já jsem byl v té době už pryč.

Dobře se učilo i ve třídě „knihvazačů“, kde jsem učil angličtinu. Mnozí z těchto žáků měli výtvarné vlohy. Jeden chlapec neustále kreslil něco ve stylu „streetart“. Ptal jsem se ho, zda dělá graffiti. Pousmál se a řekl, že třeba jednou s kamarády půjde.

Zato výuka v „elektrikářských“ třídách se podobala krocení divoké zvěře. Měl jsem tři takové třídy v různých ročnících: E1, E2, E3.

V prvním ročníku E1 jsem učil matematiku (poprvé v životě!) a angličtinu. V prvním měsíci bylo hlavním úkolem vyřadit (ve spolupráci s třídním) nezvladatelné žáky. Vyloučení žáka se ale muselo dostatečně zdůvodnit. K dispozici jsem měl „akademicky“ psanou učebnici, která se pro studenty nehodila. Musel jsem všechno psát na tabuli nebo diktovat. Ke zkoušení jsem používal hlavně testy – ve čtyřech variantách, zkoušením jsem řešil sporné případy. Zásadně jsem nepoužíval zkoušení jako trest. Tím jsem sice přišel o běžně užívaný nástroj pro udržení kázně, ale získal jsem pověst „slušného“ učitele. Důvěra žáků je cenná deviza.⁶⁷

Výsledky z aritmetiky a algebry (mocniny, úpravy zlomků apod.) byly docela dobré. Kamenem úrazu byly slovní úlohy. Poznatek, že dnešní mladí lidé, odchovaní televizí a počítačovými hrami, špatně chápou smysl psaného textu, se uvádí často. Z celé třídy z matematiky u mne

⁶⁷ Eticky založená výuka je praktikována na Střední technické škole hl. m. Prahy v Jinonicích, kde jsem jeden rok učil. Učitel nesmí studenty „depat“. Širší uplatnění etického přístupu by měla přinést reforma školství.

(pokud vím) nikdo nepropadl. Ti nejslabší se alespoň snažili. Bylo tam však více dramatických momentů. Jeden excentrický žák neustále dováděl a nakonec začal běhat po třídě a rozlévat vodu. Spravila to rána pěstí pod žebra – pak už dal pokoj. Třída mi tento „obranný zákrok“ schválila. Jednou vypukl ve třídě jakýsi rozruch a v nestřežené chvíli jsem dostal silnou ránu do hlavy. Dali to do pořádku sami žáci, kteří tomuto střelci z praku domluvili. Nakonec si nechal dokonce zabavit prak (kterým nestřílel). Byl to satanista a chodil prvotřídně oblečený. Někdy před Vánoci přehodil o přestávce svého spolužáka přes stůl a vážně ho zranil, musela přijet sanitka. Byl velmi mazaný, těžko jsem rozeznával, jestli matematiku umí nebo podvádí. Dělal to druhé. V druhém ročníku byl prý vyloučen ze školy pro krádež. Někdy z jara mi připravila „překvapení“ celá třída. Při výkladu látky začaly třídou létat nafouknuté prezervativy... Nakonec to musel řešit Mgr. Čihák. Byl to můj „pedagogický neúspěch“.

Ke konci školního roku jsem byl už velmi vyčerpán, když jsem si sedl v kabinetu do křesla, tak jsem usínal.⁶⁸ Jednou jsem opomenul přijít na hodinu a třída utekla. Byla to vina studentů – měli jít po čtvrt hodině pro učitele. Nakonec to mělo výchovný účinek – výuka se musela nahradit a žáci měli možnost si uvědomit svou zodpovědnost. Mně to ale udělalo trochu ostudy... Nakonec na mne čekala poslední dvouhodinovka matematiky a já jsem přemýšlel, jak ji vyplnit. Besedovat s nimi moc nešlo. Připravil jsem si dvě písně na rozloučenou⁶⁹ a řekl jim, že až je budou umět, mohou jít domů. Napsal jsem na tabuli text a začal je

⁶⁸ Již řadu let jsem trpěl chronickou únavou.

⁶⁹ „Na rozloučení mý potěšení“ a „S Pánom Bohom idem od vás...“

předzpěvovat. A oni je uměli za čtvrt hodiny! Nezbylo než splnit slovo...

V druhém ročníku (E2) jsem učil fyziku a němčinu. Než jsem šel na první hodinu, upozornil mě kolega, že je slyšel, jak se domlouvají, že mi budou bojkotovat výuku.

A skutečně – stále se někdo kočkoval, hlásil na záchod, dokonce vzadu vyšlehl plamen (zřejmě dotyčný zapálil plyn z plynové pistole). Snažil jsem se s třídou zápolit, ale neměli o výuku absolutně zájem. Ani o takové věci jako laser nebo holografie⁷⁰. S vědomím Mgr. Čiháka jsem asi polovině žáků nedal v pololetí známky a museli chodit na doučování. Pak se trochu polepšili. O fyziku však projevoval zájem jen jeden žák; ten si přitom myslel, že si nic nemusí pamatovat, že si všechno vyhledá. Na závěr mě žáci pozvali při hodině němčiny na „fotbálek“ hadrovým míčkem.

Ve třetím ročníku (E3) jsem učil automatizaci. Žáků zde bylo málo, ale byli to většinou velcí a silní chlapi. První hodina byla seznamovací; na druhé hodině začali někteří žáci tak hulákat, že se otřásala celá budova. Dva byli (po domluvě třídního a Mgr. Čiháka) vyloučeni z učiliště. Pak se situace uklidnila a postupně se tu dokonce vytvořila přátelská atmosféra. Osvědčil se mi neformální způsob výuky, kdy žáci vytvořili u tabule kroužek a ten, který látku pochopil, ji vysvětloval ostatním. Žáci se tak učili mezi sebou komunikovat.

Byl tu jeden kytarista a jednou jsme si v hodině zamuzicírovali. Mezi těmito hromotluky byl jeden slušný a rozumný chlapec, jmenoval se Hřebejk. Seznámil jsem se s ním jednou blíže při cestě od autobusu. Byl synovcem slavného režiséra Hřebejka, ale říkal, že se osobně nestýkají. Byl už na třetím „učňáku“; na těch předešlých prý výuka za

⁷⁰ Fyzikální optikou jsem se zabýval na Fyzikálním ústavu ČSAV.

moc nestála, museli se učit nazpaměť dlouhé texty a podobně.

Mezi svými kolegy jsem našel řadu přátel. Ale také pár lidí zvláštních, s kterými jsem si příliš nerozuměl. Byly tam dva tábory a mezi nimi propukaly ostré hádky.

Učil jsem automatizaci (resp. automatizační zařízení) také ve třídě své kolegyně, která v tom roce končila. Všeobecná úroveň třídy byla dobrá, žáci byli slušní a rozumní. Dostal jsem od nich dokonce dárek – fotografii třídy s poděkováním.

Probíral jsem s nimi základy automatizace, logické funkce a Karnaughovy mapy. Příliš jim to nešlo, rozumělo tomu jen několik žáků ve třídě. Později jsem zjistil, že to měli už dávno umět – logické funkce probírali teoreticky a realizovali je prakticky v dílnách. Když jsem jednoho žáka napomínal kvůli vyrušování, přinesl mi ochotně mimořádné domácí cvičení. Bylo tam popsáno a nakresleno (podle učebnice) jedno „předpotopní“ zařízení (cca z 50. let) s vakuovými diodami. Ptal jsem se kolegyně, zda je takové věci učí. Řekla, že ano, že je to docela moderní. Připomnělo mi to slova Internacionály: „*Od minulosti spějme zpátky...*“. Od integrovaných obvodů k parnímu stroji.

Škola se ke mně zachovala velmi solidně – dostal jsem výpověď s třemi měsíčními platy.

Vzpomínky na Slušovice (1988–1990)

Družstevním rolníkem – konstruktérem počítačů

V roce 1988, kdy jsem byl zaměstnancem koncernového podniku TESLA ELSTROJ, který vyvíjel zajímavá technická zařízení pro mikroelektroniku, jsem se dostal do jakési frustrující situace. Chtěli po mně vysoce kvalifikovanou práci, ale pracovní i platové podmínky byly mizerné. Zčásti jsem si to zřejmě zavinil sám; neměl jsem dost „sociální dovednosti“ dostat se mezi místní elitu a svoje výsledky jsem nedovedl prodat. Byl jsem jaksi „odstaven na vedlejší kolej“, přednost dostalo mládí.

Celkově však tehdy upadal celý obor elektrotechniky – po roce 1968 jsme ztratili kontakt se Západem a již jsme ho neměli šanci dosáhnout, ba ani sledovat, co se tam děje. Posledním „výkřikem“, který měl povzbudit práci konstruktérů, byl nákup 2 000 pracovních stanic (počítačů), které měly sloužit současně průmyslu i školám.

Tehdy mě kdosi upozornil na JZD Slušovice a můj slovenský přítel Eugen O., který měl v onom slavném JZD kontakty, mě tam doporučil jako experta na výrobu elektronických součástek. To celkem odpovídalo, dlouhé roky jsem byl technologem-vývojářem čipů. Byl v tom však skrytý háček – Eugen byl nepřekonatelný v navazování kontaktů, svým zjevem a vystupováním lidi doslova fascinoval, ale skutečným odborníkem nebyl. Lidé se pak zdráhali uvěřit, že jeho sliby jsou plané a projekt, který pro ně vypracoval, za nic nestojí. To se ale vyjevilo až později,

kdy jsem musel svého dobrodince sám demaskovat, a sám tak podkopávat svoji pozici...

Přijímání za člena JZD AK Slušovice proběhlo bez problémů, splnil jsem všechny psychologické testy a absolvoval i vstupní pohovor s představitelem družstva – náměstkem tzv. „mikrostruktury“ (divize). Podle (tehdy ještě oficiálně platné) marxistické teorie se tak skokem změnila moje třídní příslušnost – stal jsem se příslušníkem družstevního rolnictva, které tvoří spolu s dělnictvem předvoj společnosti.

Pracovní angažmá

Mojí první prací byla oponentura Eugena projektu na výrobu elektronických součástek v rámci divize mikroelektroniky. Tam se tehdy vyvíjely osobní počítače originální koncepce „Agrosystém S“. V dané situaci, kdy nebylo možné nic dlouhodobě plánovat, a koncepce závodu⁷¹ se měnila třikrát během měsíce, bylo těžké uvažovat o vybudování technologické linky – samotné oživení linky a náběh výroby trvá řádově 1–2 roky. Eugenův „projekt“ jsem zcela odmítl a snažil se doporučit spolupráci s Teslou – všechno však bylo velmi problematické. V „malém“, bez investic, se nedalo nic předvést. Čas jsem alespoň využil k tomu, abych se seznámil s touto malou výpočetní technikou a se systémem MS-DOS.

Překlad anglicky psané „Encyklopedie MS-DOS“ byl asi jedinou odbornou prací, kterou jsem (mimo rámec svých úkolů) ve Slušovicích dělal. Vyšel později tiskem v upravené podobě, pod jiným jménem. Takovéto

⁷¹ Závod byla nejmenší samostatná jednotka asi o stu lidech; mikrostruktura zahrnovala několik závodů.

neautorizované překlady byly tehdy v oboru výpočetní techniky běžné.

Jelikož jsem se necítil být dost zdatným elektronikem-obvodářem (asi chyba – mohl jsem se o to pokusit), souhlasil jsem s přeřazením do cechu výroby počítačů, kde jsem působil jako technolog. Na tomto fleku nepracoval přede mnou nikdo menší než Standa Devátý! Jeho jméno tu bylo stále živé a ožilo zejména během revoluce, která měla zakrátko přijít.

Tato rutinní práce mi moc nešla a posléze jsem byl přeřazen na úsek zahraničního obchodu, kde jsem v květnu 1990 i skončil, když jsem si vzal „volno k podnikání“⁷².

Podobně dopadli i moji bývalí kolegové ze závodu vývoje počítačů. Agilní pracovníci z výroby našli v konstrukci počítače chybu, kvůli které přístroj „zamrzal“. Z vývojových pracovníků se stali přes noc prodejci počítačů. Můj mladý spolupracovník z výroby, který se v práci nudil a hrál počítačové hry, byl zase přeřazen na výrobu jogurtů...

Po odstranění dosavadních dovozních omezení (v rámci republiky) se již nevyplácelo systémy počítačů vyrábět, a montovaly se z dovážených dílů (desek). Z výrobců se tak stali prodejci, kteří tlumili počáteční hlad po osobních počítačích. S příchodem zahraničních firem zde výroba počítačů zcela zanikla, zbyl závod „SOFTWARE“, využívající mozky programátorů. Ten už pracoval zcela legálně.

⁷² S teoretickou možností návratu do družstva do jednoho roku.

Slušovické bydlení

Moji slušovickou „kariéru“ značně poznamenal problém, kde ve Slušovicích bydlet.

Noví pracovníci měli v podstatě jedinou možnost bydlení – v ubytovně Deštná, v chatkách po šesti lidech. Chatky byly malé, ale dobře zařízené a vládl tu striktní „baťovský“ řád. Zákaz kouření i pití alkoholu, zákaz návštěv na pokoji (bylo možno si ale najmout pro návštěvu další chatku). V deset hodin byla večerka. Za porušení řádu a nepořádek tvrdé peněžité tresty podle správcovy libovůle (například za neumyté nádoby 200 korun).

Nic proti zákazu kouření a pití alkoholu. Brzy jsem však pochopil, že ubytovna neslouží ubytovaným, ale tomu, aby se její správce zalíbil předsedovi družstva. Přísný ubytovací řád se nedodržel a byl tu jakýsi systém „špiclování“, spolubydlíci i uklízečky byli nuceni udávat „hříšníky“, jinak jim hrozil potih.

Když na stole zbyla lahev od piva či pouzdro od cigaret, člověk musel udat svého spolubydlícího, jinak byl na vině sám. Mezi domy byl pečlivě upravený trávník, na který se však nesmělo vstoupit. Vedle ubytovny bylo parkoviště s bíle natřenými patníky, nikde však stopy po místě k posezení, či dokonce hřišti na volejbal! Docent Čuba prý rekreační sport neuznával, a když poukazovali na jeho nezdravou životosprávu, říkal, že si zdraví koupí.

Pěstovala se tu však i hudba, někteří měli na pokoji dokonce terárium s ještěrkami, kterým nosily dojičky mouchy z chlíva. Já sám jsem si přinesl housle. Mladé lidi ale neudržíš.

Jednou jsem přišel z práce a na pokoji byla „partička“ – popíjelo se víno, hrálo na kytaru, zpívalo. Rád jsem se připojil a hrál na housle jakési „country“ – improvizace

s kytarou. Když přišel vrátný v 11 hodin na kontrolu, někteří s ním začali diskutovat.

Následek – jedni dostali pokutu, jiní vyhazov. Kamarád ze Slovenska, který si tu našel dívku, nakonec s ní skončil jako emigrant v Rakousku – ve Slušovicích pro ně nebylo nikde místo, v ubytovně se nesměli stýkat.

Po vyhození z ubytovny lezli tito mladí lidé v noci do ubytovny přes plot, správce to ale zjistil. Jednou ráno, když jsem ještě ležel v posteli, se objevil v chatce, prohlížel vedlejší postel a pak prohlásil: „Pane inženýre, dnes tu spíte naposledy.“ Nakonec mě ale z ubytovny nevyhodil. Mladí potom dojížděli denně 40 km autem z Luhačovic, načež odjeli přes právě otevřené hranice do Rakouska a požádali tam o azyl.

Ubytovna se mi stala místem, k němuž jsem cítil fyzický odpor. Měl jsem však štěstí – našel jsem inzerát místního občana (pana M.), že přijme člověka na byt. Bylo to bydlení – v jeho dílně, později, druhý rok, v zahradním altánu. V létě pěkné, ale v zimě...

V altánu navíc nebyla elektrika (kabel sem vedl, ale „musí se šetřit“), a tak jsem trávil večery při svíčke. Musel jsem si přivést vlastní kamna (byl to osvědčený typ Bullerjan, kanadská kamna na dřevo), palivo jsem vozil z lesa na kole.

Brzy jsem také poznal, že tu nebydlím sám. Jakmile jsem zhasl svíčku, nastal čilý ruch. Myší rodinka hodovala na mé zásobě potravin. Schovával jsem tedy jídlo do nádob s poklicí. Ale podcenil jsem myší inteligenci – myška vyskakovala a narážela z jedné strany do okraje poklice tak dlouho, až poklice spadla. Pomoci pastí jsem myšky postupně vychytával. Najednou nastal zlom a myší aktivita ochabla. Poslední myš jsem pak zabil na stěně pod

plakátem, kam přede mnou utekla. Připadal jsem si jako Hamlet bodající mečem skrz závěs...

Pan domácí chtěl – vedle nemalého nájemného –, abych mu pomáhal na poličku a v zahradě. Musel jsem rozbít hráběmi hroudy tvrdé valašské země. Moc mi to nesedělo, být takovým domácím sluhou či otrokem. Pomohla mi až moje přítelkyně – lékařka, která se za mne u pana M. přimluvila, když ho léčila (ona sama tu prodělala nemenší anabázi s bydlením; přespávala zpočátku u jedněch lidí v obýváku – za to, že je léčila; nemohla jít spát dřívě, než vypnuli televizi). Nakonec jsme se s panem M. docela spřátelili – během revolučních dní, kdy jsem psal články pro Občanské fórum, nám pan M., sám někdejší příslušník Murzinovy partyzánské brigády, pomáhal a fandil.

Nevyhovující bydlení mě nutilo, abych zůstával déle v práci, zejména v zimě. Samostatní techničtí pracovníci měli v JZD Slušovice volnou pracovní dobu, mohli přijít do práce i v noci. V létě roku 1989 jsem byl večer sám v objektu závodu (byla to dřevěná bouda) a zahrál jsem si chvíli na violu d'amore. V tom přišel do budovy policista s pomocníkem (PS VB) kontrolovat, zda se tu v předvečer výročí invaze netisknou protistátní letáky. Pomocník se mě začal vyptávat jak to, že hraju atd. atd., až ho policista musel odvést...

Nakonec jsem si dokonce pořídil pozemek a začal uvažovat o stavbě srubu. To ale bylo vzhledem k mým finančním možnostem zcela nereálné.

Revoluce

V průběhu roku 1989 bylo cítit, že se v politice něco děje. Do Slušovic začalo jezdit hodně zahraničních návštěv,

proběhla dokonce diskuse techniků s novinářem ze Západu. Očekával se příjezd Gorbačova (podle něho byla nazývána místní čtyřproudá komunikace), ale přijel jeho konzervativní oponent Lichačov. Před jeho příjezdem jsme vyfasovali kosy (samozřejmě klasické, ne motorové) a byli posláni vysekávat trávu kolem této monumentální komunikace.

Po vypuknutí studentské revolty v Praze vzkázal předseda družstevníkům, aby se „jako amatéři v politice“ do ničeho nepouštěli, že on to vyřeší za ně. Po projevech neposlušnosti a neúcty „rebelů“ vůči jeho osobě se starosti o Agrokombinát zřekl a pro své „věrné“ založil akciovou společnost MORAGRO.⁷³

Po opadnutí revoluční euforie, kdy se kdysi slavný Agrokombinát začal rozpadat, a činnost místního OF k ničemu nevedla, vzdal jsem se všech plánů vida, že mi tu štěstí nejspíš nepokvete. Mentalita zdejších podnikatelů mi byla cizí. Trvalé bydliště jsem měl v Piešťanech, ale na Slovensku se už objevovaly mraky nacionalismu. Pln optimismu z demokratického vývoje, uchýlil jsem se domů, k rodičům. (Další vývoj událostí však toto mé rozhodnutí zpochybnil...) Na „slušovickou“ periodu svého života však přese všechno rád vzpomínám.

⁷³ K průběhu revoluce ve Slušovicích bych se chtěl vrátit zvlášť.

Moje vzpomínka na Romy

Příběh s bytem

V roce 1978 mě osud zavál na Slovensko do lázeňského města Piešťan. Normalizace způsobila na mém původním pracovišti v Rožnově pod Radhoštěm nedýchatelnou atmosféru, lidé se začali bát jeden druhého. Na Slovensku jsem měl možnost pokračovat v práci ve svém oboru – jako technolog čipů. Atmosféra tu byla mnohem tolerantnější a mou práci tu i mnohem lépe finančně ocenili. Tato tolerance měla ovšem i svoji odvrácenou stránku – podniková organizace nefungovala, chod výroby závisel na obětavosti části pracovníků, tzv. „tažných koní“.⁷⁴ Politika se tu nebrala vážně. Přesvědčených komunistů bylo poskrovnu a ti, které jsem poznal, byli lidé slušní a nenápadní. Společenská hierarchie tu byla postavena jinak než na Moravě a v Čechách.

Když jsem hledal⁷⁵ muzikanty pro nové hudební těleso, seznámil jsem se s romskou rodinou Horvátovců. Byli to velmi slušní a příjemní lidé a jak jsem se později od nich dozvěděl, mnozí z nich byli jehovisté. Sami mi však svoji víru vůbec nevnucovali; jeden mladší muž mi říkal, že jako člen této církve může jezdit po světě a všude ho bratři ve víře zadarmo ubytují. Ačkoli měli výrazné romské rysy, byli

⁷⁴ Velkou část osazenstva podniku tvořili tzv. „koně chovní“, kteří chodili do práce a prakticky nic nedělali (nejvýše kradli, pokud bylo co).

⁷⁵ Společně s Eugenem O., kolegou z práce a dobrým houslistou.

plně integrování do společnosti a za Romy se nepovažovali. Pan Horvát starší byl údržbářem v lázních, ostatní členové rodiny byli řidiči autobusů a podobně. Jeden člen širší rodiny byl dokonce bílý, přiženil se sem z Chomutova.

Po několika letech působení⁷⁶ v místním závodě jsem dostal nabídku pracovat v Praze na Akademii věd a rozhodl jsem se z Piešťan odejít. Problém byl s výměnou bytu – zájemce o výměnu jsem sice našel, ale místní národní výbor mi výměnu zablokoval. V Praze jsem bydlel u příbuzných, byt zůstal volný. Po půl roce už byla situace kritická, když v zimě prasklo na záchodě potrubí a unikající voda zmrzla a vytvořila na schodech ledovec. Pracovnice Národního výboru mě žádaly, abych jim byt odevzdal a v Praze si něco našel; to však bylo nereálné.

V té době se na mne obrátil pan Horvát, zda bych tři měsíce nebytoval jeho rozvedenou dceru, paní Š. se dvěma dětmi, která prý čeká v pořadníku na družstevní byt. Tomuto tvrzení jsem příliš nevěřil, ani jsem to neověřoval; neměl jsem v této situaci co ztratit, o byt bych přišel stejně. Jeho žádosti jsem vyhověl a paní Š. se tam hned nastěhovala⁷⁷. Byt byl v přízemí, vchod měl ze dvora a měl tři malé pokoje. Sousedil s prodejnou, která ukládala ve dvoře stohy papíru, v průchodu do dvora byly zapáchající kontejnery s odpadky.

Asi rok jsem pak dojížděl z Prahy do Piešťan a sdílel s rodinou Š. společný byt. Avšak tomu, abych se s ní oženil,

⁷⁶ Dramatickém, ale celkově jistě úspěšném.

⁷⁷ Tři měsíce se prodloužily na neurčito, bydlí tam zřejmě dodnes; já jsem nakonec na transakci vydělal: poslal jsem na prokuraturu stížnost na postup bytového odboru a po cca dvou letech jsem dostal náhradní byt. Horší situaci jsem zažil po revoluci a rozdělení státu, kdy byl dům privatizován, byt se již nedal vyměnit a já jsem se octl téměř na ulici.

jsem byl přece jen dosti vzdálen. Po nějaké době si paní Š. přivedla nového (romského) partnera a měla s ním dítě. Mezitím se poprala s 15letou dcerou, která od ní utekla k otci. Při mé poslední návštěvě se konal pohřeb člena rodiny a partner paní Š. mě z mého bytu vyhnal; ujali se mě rodiče paní Š. (Horvátovi), kteří bydleli opodál.

Přes to všechno musím uznat, že se ke mně chovali členové rodiny Horvátů velmi pěkně, asi cítili vděk za to, že jsem jim pomohl. Strávili jsme spolu několik pěkných večerů s písněmi, nakonec jsme se společně fotografovali v lázeňském parku. Mohl jsem si všimnout některých rysů chování, které Romové zřejmě zdědili po svých kočujících předcích.

- Rom slíbí všechno, ale splní jen to, co se ho bezprostředně týká. Já jsem nikdy nedosáhl toho, aby mi paní Š. zalila květinu nebo uschovala poštu. Zdá se, že k rostlinám nemají Romové žádný vztah: při kočování je nemohli pěstovat.
- Romové jsou velmi „velkorysí“, neznají šetrnost. V bytě byla v zimě ve všech třech místnostech stále otevřena okna a plynové topení šlo naplno. Když jsem se tomu podívoval, říkali, že je to kvůli batoleti. V pokoji bylo krásně uklizeno, ale v komoře se válela hromada bochníků chleba, z každého byly ukrojeny jen asi dva krajíce. Paní Š. mi vysvětlila, že jí to nosí nějaká paní ze mlýna⁷⁸ (aniž by ji o to žádala) a ty okoralé chleby si má brát zase jiná paní, která chová prasata; ta ale nějak nechodí. Podobně s vařením: paní Š. vždy uvařila velký kastrol zelí

⁷⁸ Mlýny a pekárny.

s masem na několik dní. Nevím, kolik se toho snědlo a kolik vyhodilo (žila sama s 12letým synem).

- Romové žijí dneškem, budoucností se příliš nezajímají. I když jsou do značné míry integrovaní, necítí se být součástí majoritní společnosti, necítí společenskou zodpovědnost⁷⁹. Lze to ilustrovat na tomto příkladu: před vchodem do bytu bylo několik schodů a nad nimi okap. Ten okap byl děravý a v zimě se na schodech vytvořila velká ledová boule. Paní Š. na ni jednou upadla a zlomila si ruku. Po stížnosti to nechal MěNV opravit – pro ten účel tam postavili trubkové lešení. Po nějaké době lešení zmizelo. Při jedné ze svých návštěv v P. jsem šel náhodou kolem a byl jsem svědkem scény, kdy policista se snažil získat svědectví ohledně krádeže lešení a paní Š. se svým partnerem na něj křičeli z okna „nás to nezajímá, nic nevíme, co si to dovolujete...“, ačkoli to bylo přímo před jejich okny a oprava se dělala kvůli nim.

Je třeba však uznat, že Romové jako donedávna „přírodní národ“ mají proti nám „bílým“ i řadu pozitiv. Žijí ve velkých rodinách a pomáhají si. Své problémy řeší ihned na místě, netrpí proto neurózou.

Trocha historie

Romští kočovníci se pohybují po Evropě odedávna. V literatuře je zachytil např. K. H. Mácha, v době

⁷⁹ Podle autorky jednoho zasvěceného článku, který vyšel v 90. letech, jsou bílí pro Romy „lovnou zvěř“.

romantismu byli symbolem svobodného, nsvázaného života. Je možno vzpomenout i slavné operetní árie a písně, či slavný film „Cikáni jdou do nebe“. Hospodskou rvačku dvou cikánských rodů popsal i B. Hrabal⁸⁰. Nejvlastnější doménou Romů je hudba a tanec. V oblasti vážné hudby se však příliš neprosazují.⁸¹

Můj otec vzpomíná, jak to vypadalo na české vesnici, když přijeli cikáni. Obec jim přidělila místo k táboření na obecním pozemku. Cikáni zabili ve vesnici několik psů, kterými se pak živili. Slepice mívali lidé již poschovávané – kdykoli se cikáni objevili poblíž vesnice, lidé zavírali drůbež do chlívků... Muži ovládali některá řemesla – brousili nože, letováním opravovali kovové nádoby, opravovali vozy apod. Ženy mezitím nabízely své služby jako léčitelky, věštily z ruky apod.

Kočovní život cikánů, který v některých zemích ještě stále existuje⁸², musel být velice tvrdý, přežili jen ti zcela zdraví. Denní boj o přežití, táboření na sněhu⁸³... Romové představovali uzavřenou etnickou skupinu (resp. více skupin), s většinovým obyvatelstvem se téměř nemísili. Proto dokážeme Romy i dnes poměrně dobře identifikovat podle barvy pleti, rysů obličeje a zvyklostí, včetně charakteristického folkloru, zachovali si z velké části i jazyk. Dříve se odlišovali i svým oblečením.

Podobně jako u jiných přírodních národů, byl pro Romy přechod na civilizovaný, „konzumní“ způsob života

⁸⁰ V povídce Obsluhoval jsem anglického krále.

⁸¹ Můj učitel hry na violu, prof. Jan Kratina, říkal, že mají svůj strop. Jsou však výjimky – primárius Slovenského kvarteta Aladár Mózi byl také Rom.

⁸² Ve Francii, Rumunsku, ale také v Irsku.

⁸³ Romové chodili bosí i po sněhu. Před nástupem Baťovy velkovýroby byly boty drahé, šily se ručně.

macešskou službou. Místo boje o přežití sociální dávky, alkohol, nezdravý způsob života, romská sídliště podobná představě o konci světa... Část Romů se dala na cestu zločinu ve velkém, kapsářství, loupeže. Postupně plní kriminály. Člověk, který je přitlačen ke zdi, nemá na výběr. Poměrně dobře dopadlo soužití s Romy tam, kde jim radnice vyšla vstříc a nabídla mužům práci.

Je třeba připomenout, že předválečná romská populace na území Čech a Moravy byla za války nacisty zdecimována. Romové, kteří u nás dnes žijí, přišli převážně ze Slovenska. Komunistický režim zakázal Romům kočovný život a snažil se je zařadit mezi ostatní obyvatelstvo. Mluvílo se o nich jako o „občanech cikánského původu“. Teprve v roce 1968 se začali Romové kulturně emancipovat, vznikl Kulturní svaz Cikánů-Romů (v cikánštině Rom = člověk)⁸⁴.

Romové a „politická korektnost“

Po roce 1989 jsme se vydali na cestu „do Evropy“⁸⁵, k demokracii a tzv. „otevřené společnosti“, o níž nás roky poučovala stanice Svobodná Evropa. Součástí demokracie je i svoboda projevu (která byla deklarována i za komunismu) a svoboda tisku.

Demokracie neboli vláda lidu, předpokládá volný tok informací; neboť jak mohou vládnout ti, kteří jsou udržováni v nevědomosti a jimiž někdo manipuluje? Lidé se nechali zřejmě unést myšlenkami „neviditelné ruky trhu“, která všechno napraví. Trh tak pohltil především tištěná

⁸⁴ Etolog Konrád Lorenz považuje etnické skupiny, které označují samy sebe za „lidi“, za primitivní (ve své populární knize „Takzvané zlo“, která u nás vyšla až v 90. letech).

⁸⁵ Čemuž se teď zase nějak bráníme.

média, která dnes často nereflektují stav společnosti, ale vytvářejí jakousi iluzi o tom „co lidé chtějí slyšet“. Jsou plna různých banálních informací, které lidi vzrušují – o problémech zpěváků a filmových hvězd, pikantní historky apod. Také politické události se traktují povrchně a zkresleně⁸⁶. Skutečných novinářů, pro něž práce není jen chleba, je poskrovnu. Demokracie tak ztrácí jednu ze svých opor.

Současně se média začala vyhýbat některým tabuizovaným tématům – k nim patří například otázky kolem rozdílnosti obou pohlaví (resp. rovnoprávnosti mužů a žen), problémy integrace etnik, otázky kolem změny klimatu a ochrany biosféry, různé pseudovědecké teorie apod. Pokud bychom dotáhli přístup „politické korektnosti“ v otázce Romů ad absurdum, museli bychom tvrdit, že *Romové neexistují*. Na druhé straně představitelé Romů, například Karel Holomek, považují romské etnikum žijící v Evropě za národ, jehož společným znakem je romský jazyk. Romové pořádají různé celoevropské akce, festivaly apod.⁸⁷ Není mi známo, kolik Romů se k romské národnosti hlásí, patrně jen mizivé procento. Pokud bychom vycházeli z principu, že etnický původ občana je jeho soukromou věcí a nesmí být zaznamenán do úředních spisů, museli bychom existenci Romů jako specifické skupiny ignorovat a „měřit všem stejně“. To je však absurdní přístup – jako by

⁸⁶ Sarkastické poznámky Miloše Zemana na adresu novinářů měly svůj důvod. Viz jeho kniha „Jak jsem se mýlil v politice“. Také premiér Topolánek říká, „že noviny nečte“.

⁸⁷ Karel Holomek, předseda Společenství Romů na Moravě, v odpovědi na nepublikovaný rozhovor antropologa Tomáše Hirta pro MF DNES.

Američané ignorovali existenci Eskymáků, amerických černochoů (Afroameričanů) nebo potomků Indiánů⁸⁸.

U Romů je však ve srovnání s jinými etniky jeden problém: odedávna žili v jakési „symbióze“ s většinovým (bílým) obyvatelstvem, a proto jim chybí v psychické výbavě mechanismy pro život v samostatné komunitě. Vlivem sociálních podpor si zvykli na pohodlí a na tvrdém trhu práce nemají šanci. Tento problém by se dal jistě zvládnout, pokud by Romové tvořili malý zlomek obyvatelstva a s většinovým obyvatelstvem se mísili. Jak ale začlenit velké romské pospolitosti do současné kapitalistické společnosti, která vylučuje ze svého středu nemilosrdně slabší jedince, to se zdá být opravdu neřešitelné. Sociální podpory to nevyřeší. Lidem je třeba dodat smysl existence, aby se necítili zbyteční.

Hlavně bychom neměli existenci romského etnika ignorovat a měli bychom mluvit o věcech otevřeně. Paradoxem je, že lidé, kteří se snaží v této věci něco dělat a jsou „nekorektní“ (rozuměj: nejsou pokrytečtí), jsou v médiích označováni za rasisty. Pojem „rasismus“ by se měl přesně vymezit a používat uvážlivě⁸⁹. Podobně i jiné „ismy“. V souvislosti s Romy se mluví o *porušování*

⁸⁸ Nedávno jsem potkal před Úřadem městské části dvě romské dívky, které vycházely z úřadu, držely v ruce nějaká lejstra a smály se tomu, že jsou Slovenky. Patrně nikdy na Slovensku nebyly a slovensky nemluví

⁸⁹ Na začátku 90. let jsem se v kavárně seznámil s Japoncem, odborníkem na robotiku. Zaujalo jej, že slovo robot pochází z češtiny a usmyslil si, že tu bude učit japonštinu. Vyvinul zvláštní metodiku výuky. Na univerzitě o jeho služby neměli zájem a navíc ho skini zbili v tramvaji, *jen kvůli tomu že je Japonec*. Zklamaně odjel domů.

*lidských práv*⁹⁰. Zapomíná se však na to, že práva jsou vždy (z principu) podmíněna určitými povinnostmi. Jde tu zejména o dodržování zákonů a mravních zásad většinové společnosti, která práva garantuje. Pokud nějaká sociální skupina vyžaduje větší vstřícnost (při zajišťování bydlení nebo zaměstnání), je zcela na místě ji podrobit zvýšené kontrole, omezit tedy jejich občanskou svobodu. Jsou to vlastně jakési dospělé děti.

Dnešní naše „sociální realita“ je však velice komplikovaná. Vedle svobody cestování tu máme propastné sociální rozdíly, nepřehlednou legislativu, která aspoň zčásti způsobuje (vedle nízké úrovně rozhodování) nesmyslné (nekonzistentní) soudní rozsudky. Do toho se pleť působení mezinárodních mafií a objevují se i vlivy terorismu. Vedle těch, kdo bydlí v přepychových rezidencích obehnaných vysokou zdí, jsou tu lidé přebývající pod mostem nebo v jeskyních. V tom lze vidět buď stav krajní nouze, anebo také útek ke svobodě od nesmyslně komplikovaného zbyrokratizovaného systému. Do této reality pak mají být zasazeni Romové, donedávna „přírodní“ národ. Snad by nám mohli být i v něčem užiteční – abychom hledali jiný smysl života než konzum.

⁹⁰ Práva občanů EU jsou deklarována např. v nepřijatém návrhu Evropské ústavní smlouvy. Česká republika byla nedávno pokárána Evropskou unií za nedodržování práv Romů.

Vzpomínky na Rožnov – technologické (1970–1978)

Na Valašsku

Do rožnovské Tesly jsem nastoupil 4. srpna 1970. Předtím jsem byl se svým kamarádem⁹¹ na jakémsi putování po Rumunsku – stopem i pěšky. Prodělal jsem tam (jak je v těch krajích obvyklé) úplavici a pobyl pár dní v nemocnici. Byl jsem proto značně vyhublý. Jelikož jsem neměl ani peníze, živil jsem se chlebem a podmáslím (1 litr za 1 Kčs).

Na Valašsko jsem měl cestu už trochu prošlapanou – v roce 1961 (o prázdninách) jsem byl jako průmyslovák ve Vsetíně na praxi. Rožnov byl od poloviny 60. let „Mekkou elektroniky“, konaly se tu celostátní konference, kde se představovaly nové výrobky a přitom hrála valašská muzika. O absolventy „jaderné“ fakulty (FTJF/FJFI) tu byl velký zájem. Přijímal mě Ing. Emil Belluš, který na mě tehdy zapůsobil sympatickým dojmem (později jsem musel svůj názor přehodnotit⁹²). Belluš byl synem slovenského architekta (most v Piešťanech). Byl považován za „otce integrovaných obvodů“. Prosadil jejich výrobu v době, kdy

⁹¹ Jarďa Kratochvíľ, kolega z Ústavu makromolekulární chemie ČSAV.

⁹² Belluš byl fundovaný odborník a práci se plně věnoval. Byl „sólista“, chyběl mu společenský takt a empatie; věřil, že je třeba lidi stále honit („buzerovat“). Nezdrazil, všem tykal, nikoho nepochválil ani nepoděkoval, vždy požadoval „nemožné“. Jeho nejčastějšími výroky byly: *preventivná buzerácia, Čo to tuna...?, nevyvíšľať ale robiť*. Jeho „styl řízení“ odnášeli hlavně poctiví pracovníci: ti se buď nervově zhroutili anebo utekli.

v pražském VÚSTu A. S. Popova se informace o nich teprve objevovaly ve výzkumných zprávách.

V Tesle tehdy již proběhly změny na vedoucích místech a připravovaly se prověrky; měl jsem tam možnost ještě poznat některé lidi, kteří byli později „vypovězeni“ do pobočných závodů (Sýkora, Dorotík, Hejzlar). Šlo vesměs o solidní lidi a špičkové odborníky⁹³. Belluš byl nestraník, typický technokrat a zřejmě dostal důvěru nově ustavených stranických orgánů. Příchod mě jako Pražáka na Valaško vyvolával zpočátku podezření.

Belluš byl vedoucím technologického oddělení vývoje. Jeho nadřízeným byl zpočátku Ing. Salaj, který byl později odvolán a Belluš postoupil na jeho místo. Byl jsem přidělen do skupiny difúze, kterou vedl Ing. Jiří Baláš. Byl to člověk všestranně fundovaný se smyslem pro organizaci a mezilidské vztahy; po nějaké době byl (údajně z politických důvodů) odvolán a přešel do výrobního cechu⁹⁴. Jím zavedený systém organizace přežíval ještě dlouho po jeho odchodu.

Difúzní skupina byla jakýmsi „mozkem“ technologického oddělení. Kromě určité technologické operace tu měl každý technolog na starosti také určitý typ obvodu (což v Piešťanech chybělo). Téměř všichni členové skupiny uměli anglicky a sledovali zahraniční literaturu. V dílně – „difuzárně“ nebyla efektivní klimatizace ani laminární boxy u pecí, stěny byly plné sazí; vše se nějak peklo na koleně. Sytiče se montovaly na mříž jako v chemické laboratoři. Pracovaly tu ženy na dvě směny. V pondělí ráno se

⁹³ Politické důvody byly zřejmě zástupné; nové vedení Tesly se necítilo dost „pevně v kramflecích“ a snažilo se zbavit těch, kteří vedli Teslu v roce 1968 a těšili se všeobecné důvěře.

⁹⁴ Vypracoval tam velice dokonalý systém řízení výroby počítačem.

nastavovaly „zóny“ pecí pomocí termočlánků, potom se prováděly technologické zkoušky – v potrubí kolísala vlhkost, pokaždé to bylo jiné⁹⁵. Jednou měla nějaká pec poruchu a v regulačním obvodu se našla – uškvařená myš.

Technologie MOS

Bylo nás asi 15 v kanceláři⁹⁶ a vedle mého stolu byl telefon, který pořád zvonil; teprve asi po roce jsem dosáhl nápravy. Dostal jsem na starost MOS tranzistory⁹⁷ (KF520, KF521...). Byla to průšvihová záležitost – technických parametrů (V_T) nebylo možno za daných podmínek dosáhnout. S časem se změnilly podmínky difúze, v plenkách byly také vakuová hygiena (sodík). V té době tu vládlo přátelské, demokratické ovzduší, na odpolední směně jsme si mohli v klidu pohovořit. Všichni kolegové byli trochu skeptičtí, říkali, že to tu bylo dříve lepší.

Naštěstí jsem brzy dostal samostatný úkol: ověřit technologii MOS-PLANOX, která využívala nitridových vrstev a „selektivní oxidace“. Sepsal jsem projekt řešení, který prošel oponentním řízením a dostal jsem k dispozici jednu paní na difúzi a možnosti kooperace. Ing. Belluš respektoval mou samostatnost jako řešitele, přinášel některé podněty. Úkol se podařilo splnit, sepsal jsem závěrečnou zprávu, která byla oponována (za splnění úkolu příslušela

⁹⁵ Jeden přemýšlivý technolog (J. Hořinka) přišel na to, proč pece kolísají – ženy otvíraly okna za pecemi – a našel originální řešení: rozbil okno a zatloukl je překližkou.

⁹⁶ Vedle kanceláře byl sklad chemikálií; když bylo (o víkend) vypnuto odsávání, pronikaly výpary do kanceláře. Kdo měl v zásuvce nůž apod., zrezivěl. Jaký vliv to mělo na naše zdraví, toť otázka.

⁹⁷ Tranzistory řízené polem typu MOS (Metal-Oxide-Semiconductor).

prémie). Měl jsem také možnost se předvést na celostátní konferenci.

MOS technologií se zabýval také můj kolega, Ing. Strakoš, místní rodák. Tranzistory MOS měly za daného stavu technologie nestabilní parametry, zřejmě vlivem znečištění sodíkovými ionty. O problému jsem věděl a pokoušel jsem se o jistou nápravu⁹⁸; ale jako nováček jsem u „zkušených borců“ příliš neuspěl. A vedoucí to příliš nezajímalo. Zásadní řešení – zcela jiný přístup než u bipolárů – se tu nedalo prosadit. Tak došlo k předání MOS technologie na Slovensko a Rožnov ztratil perspektivní výrobní obor. Ing. Belluš byl pevně přesvědčen o přednostech bipolární technologie (a nebyl tu nikdo, kdo by mu oponoval).

Mezitím jsem se zabýval technikou čištění desek a podařilo se mi navrhnout teflonové přípravky s *otevřenými (V) drážkami a odstředivku*, která nahradila „foukání“. Uspořilo to hodně práce a odstranilo problémy s „flekáťými“ deskami. Místo běžných skleněných kádinek (SIMAX) jsme zavedli kádinky z křemenného skla. Často jsem spolupracoval s Ing. Valíčkem z oddělení epitaxe. Zkoušel tehdy různé tvary grafitových topných těles (nosičů), aby se zlepšila *homogenita teploty*; okraje nosičů byly vždy chladnější. Navrhl jsem vytvořit na okrajích nosičů drážky, tak aby indukovaný proud (který teče jen po povrchu) drážku obcházel a generoval u okrajů více tepla. Tento návrh se podařilo realizovat a patentovat především zásluhou J. Valíčka a jeho diplomanta Ševčíka, který můj návrh pohotově odzkoušel. Znamenalo to pro mne značné finanční přilepšení (50 tisíc Kč, to byla tehdy značná suma).

⁹⁸ Např. na fotolitografii se manipulovalo deskami holou rukou.

Rychlé bipoláry

Dostal jsem pak další samostatný úkol – vyvinout technologii pro „rychlé“ bipolární obvody s dielektrickou izolací (klasické bipoláry jsou izolovány PN přechodem). Zde byly dva možné přístupy: selektivní oxidací přerušit epitaxní vrstvu (obdoba PLANOX), anebo použití krystalograficky selektivního leptání (V-lept) se zaplněním drážek. O této druhé variantě se objevily články, ale zdálo se mi to být příliš složité: musela se nanést a potom zbrousit vrstva polySi. Možná šlo o „kachnu“, která měla dezorientovat konkurenci.

Nechal jsem vyrobit aparaturu pro selektivní leptání (v etylénglykolu) a navrhnul zvláštní „dvojúrovňovou“ technologii, kde tranzistory vystupovaly jako „mesa“ – ostrůvky. Tyto struktury se odzkoušely a vypadaly zajímavě; pro dosažení vysoké hustoty integrace ale zřejmě nevyhovovaly – fotolitografie hliníku vyžaduje planární povrch. Navrhnul jsem proto, aby se ověřovala první varianta – selektivní oxidace. Zadané technické cíle (funkční hustota) však byly zadány zcela nereálně.

V té době na mne začaly doléhat zdravotní problémy; nakonec jsem řešení tohoto prestižního úkolu vzdal. Byl svěřen Ing. Strakošovi. Nějakou dobu jsem se pak v Praze léčil. Když jsem se vrátil, díval jsem se na věci již trochu jinak. Mého předchozího úkolu – technologie s V-leptem – se mezitím plně chopil můj mladší kolega Z. Š.; úkol byl krátce po mém příchodu zastaven. Byl jsem pak přeřazen na skupinu iontové implantace, kde jsme se sešli čtyři absolventi „jaderné“: M. Chloupek, P. Onheiser, T. Rozsypal a já; vedoucím byl Ing. Záruba. Zaučoval jsem se do obsluhy nedávno instalovaného zařízení – měl jsem za ostatními jistě zpoždění. Kromě toho jsem měl na starosti

technologii I²L (injekční logika). To se zvládlo v tichosti. Rozuměli jsme si dobře, Pavel Onheiser dokonce zorganizoval celostátní konferenci o iontové implantaci (co nám ovšem nadále zatrhli).

Původního projektu „rychlých bipolárů“ se chopil Ing. Strakoš, který byl ostřílený kozák a šel na to úplně jinak: nějakou dobu to „nechal uležet“ (měl spoustu jiných úkolů), pak nastudoval spoustu literatury a začal zakládat množství technologických zkoušek – pracovalo na něj skoro celé oddělení⁹⁹. L. Strakoš byl nepřekonatelný diskutér – když něco nevyšlo, vždy našel viníka; pokud se někdo odvážil kritizovat jeho postup, měl připraven stoh článků a doslova ho rozcupoval spoustou citací a argumentů. Bylo jen málo lidí, kteří s ním dokázali diskutovat; a ti se moudře drželi stranou. K nám L. Strakoš nechodil – zřejmě používal klasických difúzních postupů. Implantace ještě nebyla příliš ověřená.

Útěk na Slovensko

Asi po roce k nám přišel Ing. Belluš a požádal nás, abychom Strakošovi pomohli. Chopil jsem se toho a šel na to z gruntu – měl jsem konečně dost zkušeností s podobnou technologií PLANOX. Navrhnul jsem testovací obrazec; k výrobě masek byl použit (tehdy nový) generátor obrazců. Využil jsem principu „samozákrytu“ kolektorů a jejich kontaktů. Vertikální strukturu propočítal T. Rozsypal, příměsi se vesměs implantovaly. Založil jsem několik zkoušek – a vyšlo to. Naše iniciativa však vyvolala zemětřesení – bralo se to jako podraz na Strakoše, neboť jsme nepoužili jeho

⁹⁹ Přesně podle Bellušova hesla: Nevymýšlat' ale robít'!

postupy. Byl pak sestaven jakýsi „úřední postup“ a já jsem již nesměl experimentovat. Všechno se muselo nechat schvalovat a vládla tu jakási podivná byrokracie. Dospěl jsem k názoru, že už nemám co ztratit, a dal jsem výpověď. Ačkoli už o mne vlastně ani nestáli,¹⁰⁰ dostal jsem maximální výpovědní lhůtu – 8 měsíců. Jel jsem shánět práci do Bratislavy a Ing. Guldan, kterého jsem znal z konferencí, mě nasměroval na *Oddelenie fyzikálnej elektroniky SAV* v Piešťanech. Tam mě přijal dr. Milan Ožvold – právě se mu hodily moje zkušenosti s V-leptem, (který jsem později na OFE skutečně realizoval jako tzv. V-MOS tranzistor; dokonce jsem promluvil ve Slovenské televizi).

V Rožnově jsem musel ještě nějak přežít dlouhou výpovědní lhůtu; jakýsi azyl mi poskytl Ing. Bukovjan, který vedl skupinu spolehlivosti. Byl „stranicky kovaný“ a Belluš tam na mne nemohl. Když jsem konečně dostal razítko do legitimace, velice se mi ulevilo. Procházel jsem se večer po Bratislavě a byl jsem v sedmém nebi.

O mnoho let později, v roce 1989, jsem pracoval ve Slušovicích jako technolog při osazování základních desek osobních počítačů. Používaly se tu i rychlé bipolární obvody z Rožnova. Objevil se tu také bývalý kolega, který říkal, že jsme jediní odběratelé těchto součástek. Byly u nich jakési problémy – zákmity při přechodu mezi logickými stavy. Zakrátko, po otevření hranic, se však tato výroba počítačů zastavila – vozily se hotové osazené desky z Dalekého Východu. Těm nemohly naše výrobky konkurovat.

¹⁰⁰ Byl jsem podle šéfa Z. K. „neperspektivní pracovník“.

Epilog

Když jsem v létě 2004 opustil Střední odborné učiliště v Záběhlicích, byl jsem vybaven finanční rezervou – třemi měsíčními platy. Tehdy se z bytu mých rodičů odstěhoval můj synovec s rodinou a mohl jsem tam v klidu strávit poslední dva měsíce s oběma rodiči. Matka trpěla bolestmi a slábla, ale do nemocnice za žádnou cenu nechtěla – celý život byla zdravá. Nakonec ji tam přece museli odvézt a v říjnu 2004 zemřela na rakovinu střev¹⁰¹, když ji ještě provedli náročnou operaci (které se také velice bránila!). Zůstal jsem v bytě s otcem, který mi dal peníze na nový počítač. Později tu bydlely také dvě studentky.

První moje myšlenka byla obnovit svou průvodcovskou činnost; v tomto oboru velmi úspěšně působila sestra Olga. Navázal jsem kontakt s jednou agenturou a skutečně začal provázet, ale ihned jsem pocítil, že to dělat nemohu. Historická část Prahy se totiž během krátké doby změnila na jakýsi Babylon. Opravily se sice fasády, ale pod nimi se dělo něco jiného než kdysi. Domů se zmocnili noví majitelé, většinou cizinci, kteří vystěhovali původní obyvatele a začali provozovat turistický či jiný byznys. Zapůsobila tu „neviditelná ruka trhu“, kterou uvedl do pohybu náš dnešní prezident Václav Klaus. Jeho stoupenci ovládli záhy pražskou radnici a zřejmě přispěli k tomu, že se historická Praha „zkomercializovala“ a dostala se do rukou cizinců. Příkladem může být kdysi slavná *Občanská plovárna*, která se změnila v kasino. Místo místa odpočinku pro stovky

¹⁰¹ Bylo jí 90 let (narodila se v dubnu 1914 v Prostějově).

Pražanů tu popíjejí víno nebo se projíždějí jachtou po Vltavě ojedinelí bohatí návštěvníci pod patronací ochranky. Praha může jen závidět Vídni, kde je v samém středu města „Dunajský ostrov“ s neomezenou plochou pro koupání a táboření. Takové to bývalo kdysi i v Praze; dnes je lepší se středu Prahy vyhnout, pokud ovšem nepatříme k těm, kdo nevědí, co s penězi...

Když jsem průvodcovskou službu vzdal, zkusil jsem to s bezpečnostní službou v hotelu. Byl to hotel vlastněný Ukrajincem a poměry tu silně připomínaly časy generalissima Stalina. Musel jsem se přezouvat vestoje na jedné noze a nutili mě pořád běhat po schodech (jako trest za to, že jsem se bavil s cizinci). Nevydržel jsem tam ani měsíc.

Zase jsem byl klientem Pracovního úřadu, který mě vysílal na různá záhadná místa poblíž Prahy, kde se mluvilo převážně rusky. Firmy byly vesměs fingované. Nakonec se na mě přece jen usmálo štěstí – všiml jsem si oznámení Národního divadla, že hledá důchodce ovládající cizí jazyky. Nastoupil jsem do vrátnice baletu v bývalém klášteře sv. Anny. Později jsem přešel do vrátnice skladů rekvizit ve Viničné ulici, kde působím dodnes.

Ve Sloupu, neděle, 4. října 2009

Báseň

Would You do This for Me?

If I asked to walk with me
Would you go all the way
to the sea?
If I begged you to hold me
tight
Would you hold me all
the night?
If I need you to be here
Would you stay near?
Would you do this for
me?

If I asked you to love me
always
Would you both nights
and days?
If I begged you not to cry
Would you be able to
watch me die?

If I need you up till the
end
Would you stay as my
friend?
Would you do this for
me?

And if I took my last
breath in your arms
Would you be scared or
alarmed?
And if I told you a sincere
good-bye
Would you try not to cry?
And when I pass to the
other side
Would you remember me
deep inside?
Would you do this for
me?

*To my very dear friend
Eugene.
Thank you for the music.
Kathy*

Uděláš to pro mne?

Šel bys se mnou k útesům,
kde moře řve a hučí?
Držel bys mě celou noc
pevně v svém náručí?
Budeš při mně blízko stát,
až se budu v noci bát?
Uděláš to pro mne?

Budeš milovat mě vždy
věrně dnem i nocí?
A budeš schopen
neplakat,
Až uvidíš mě umírat?
Při mé smrtelné posteli –
zůstaneš se mnou příteli?
Uděláš to pro mne?

Zatlačíš víčka mých očí,
až vydechnu naposled
v tvém náručí?
A budeš schopen bez
breku
kynout mi na cestu za
řeku?

A po svém upřímném
loučení
budu moct dál v tvém
srdci žít?
Uděláš to pro mne?

*Mému předraženému příteli
Eugenovi.
Díky za hudbu od
srdce.¹⁰²*

Kathy

¹⁰² Báseň jsem přeložil na
Eugenovo přání; viz obrázek 17

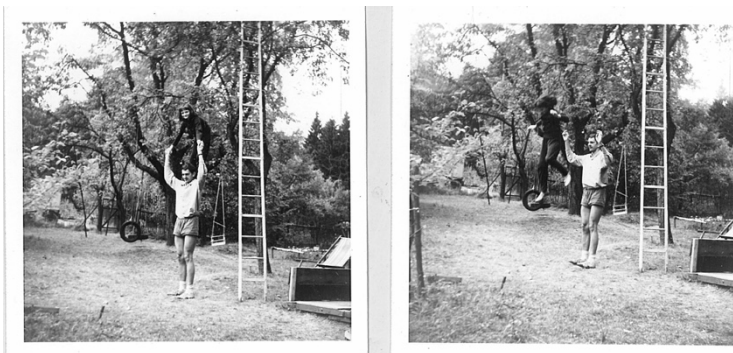
Obrazová příloha

1. Mezinárodní pracovní tábor Abertamy (1965)

2. Mezinárodní tábor pro tělesně postižené, Hudiksväl, Švédsko (1966)

3. *Zákon akce a reakce (s neteří Věrou), Sloup (1976)*

4. *Na pasece U Vašků (Gusta s přítelkyní, Vladimír Klimeš, Anežka), Hutisko (1977)*

5. Valašský bál, (J. Bém – cello, J. Štrunc – prim), Rožnov (1977)

6. Na cvičení, Liberec (1978)

7. Na vrcholu Ďumbieru s R. Senderákem (1979)

8. Olašské cigánky, Hurbanovo (1982)

9. Rodinná idyla při stříhání ovci (matka, neterř Ivana, otec, sestra Olga), Sloup (1983)

10. Vítání jara / Jarní hry, Čertova pec u Topolčan (1983)

11. Pani Šauliková se synem, Piešťany (1985)

12. Oslava narozenin v Tesle ELSTROJ, Praha (1986)

13. Vyhlídka sboru Křížkovský – púťá stezka v Prachovských skalách (1986)

14. Kvarteto (Z. Knor, Vl. Fährnich, Sonia Letourneau), Praha (1994)

15. Setkání hráčů na violu d'amore (G. Olcese, J. Horák, J. Calabrese, M. Maršálková), Praha (1995)

16. Neobvyklé sdružení (se Zd. Švitorkou), Praha (2000)

17. Eugen Okénka mezi americkými bezdomovci (zleva autorka veršů Kathy), Marco Island, FL (2001)

18. Československý Silvestr (manželé Grycovi, Minksova muzika z Velké nad Veličkou), Strání (2001/2002)

Putování po suchu i po vodě

Cyklistické toulky

Historické ohlédnutí

Z Davle stoupá serpentinou do Sloupu silnice, která byla postavena v roce 1912, je tedy téměř stoletá. V té době se po silnicích „proháněly“ hlavně koňské a kravské povozy a kočáry. Můj dědeček byl jedním z prvních, kdo zde jezdil autem; jeho „automobil bez kobyly“ dosahoval nejvyšší rychlosti kolem 40 km/hod¹⁰³. Tato původně prašná silnice byla někdy kolem roku 1960 vyasfaltována a v serpentínách rozšířena kvůli autobusům. Dnes tu fičí auto za autem, včetně trambusů. Křižování velkých aut je ovšem „na doraz“; musí jet krokem a občas nějaké to auto skončí v příkopu...

Na našem letním bytě ve Sloupu jsme měli několik předválečných kol. Jezdil jsem nejraději na matčině „alpském“ kole zn. STYRIA, které vyjelo každý kopec. Rodiče jezdili na kole už před válkou, ale během války byly bicykly zvláště důležité, protože benzin byl jen na zvláštní přiděl. Auta tehdy jezdila na dřevoplyn (červené bomby na autech ještě pamatuju). Když jsem se 11. dubna 1945 narodil ve Vínohradské nemocnici, otec dostal zvláštní přiděl benzínu, aby mě mohl dopravit svým autem do Sloupu, kde naši za války bydleli.

¹⁰³ Viz paměti mého otce, Dr. Vladimíra Matyse.

Obr. 1. Davle ve třicátých letech. Davelský most si zahrál ve filmu „Most u Remagenu“¹⁰⁴

Ještě jako školáci jsme jezdili s matkou na cyklistické výlety po okolních silnicích. Bylo to zcela bezpečné – aut bylo velmi málo, občas jel nějaký povoz.

Kdysi byla jízda na kole hlavně společenskou záležitostí a sportem. Na venkově se však kola uplatnila v běžném životě – na cestu do práce, na nákup, na pole nebo k vlaku. Někdy v šedesátých letech prudce narostl počet aut, hlavně v Praze a okolí. Jízda na kole začala být nepříjemná¹⁰⁵ a riskantní. V 70. letech se s bicykly jako dopravním prostředkem vůbec nepočítalo. Teprve v průběhu 80. let

¹⁰⁴ Film se natáčel v době vrcholícího Pražského jara 1968 a sovětská propaganda využila přítomnosti historických tanků pro zdůvodnění invaze

¹⁰⁵ Pražští řidiči jsou známí svou agresivitou – mohou to ze své zkušenosti potvrdit. Na menších městech a na venkově bývá vztah cyklistů a řidičů mírumilovný (i řidič někdy sedne na kolo).

vznikají v Praze první cyklostezky. Cyklistika se bere především jako rekreační sport. Populární jsou především horská kola, která nejsou vázána na zpevněné vozovky...

Nepokradeš

Někdy během studia na fakultě jsem si opatřil tehdy moderní kolo – favorita. Problém byl jen v tom, že měl malý rám. Tehdy se stavěly rámy na míru jen pro závodníky. Ale pro běžné ježdění to moc nevadilo. Když jsem odešel v roce 1970 do Rožnova, jezdil jsem tam všude po okolí i po městě na kole. Zejména však Piešťany, kam jsem později „emigroval“, byly „cyklistické město“ – leží na rovině a na kole se tu jezdilo celý rok, mladí i staří. Bicykly se tu také hodně kradly, a tak byl zaveden „*prieukaz na bicykel*“, který měl krádežím kol zabránit. K srážkám mezi cyklisty a automobily zde nedocházelo – řidiči byli na cyklisty zvyklí a jezdili opatrně.

Pracoval jsem zpočátku na Oddělení fyzikální elektroniky SAV, které sídlilo v přízemním rodinném domku se zahrádkou. Dům si obhlíželi architekti – byl prototypem původní zdejší architektury. Jednou jsem si v objektu nechal přes noc svého favorita. Ráno mě kolega Jozef V., který chodil do práce jako první, uvítal slovy:

Honza, to je tvoj bicykel?

– Ano, to je moje kolo.

Už by som ti ho bol ukradol.

– ????

Sem môže ktokolvek vliezť cez plot a je lepšie ak ho ukradnem ja ako niekto iný.

Jozef byl statný čtyřicátník, otec dvou dětí.

Ježdil jsem na kole do práce po celý rok a jednou v zimě jsem uklouzl na ledě, spadl a pořádně se natloukl. Někteří moji kolegové vozili své děti na bicyklech do školky – jedno dítě vpředu, druhé vzadu. Něco jako cyklistické výlety či cykloturistika se tehdy nepěstovalo.

V Piešťanech jsme také společně zahrádkařili – pozemky jsme měli v Kocúriciach, asi 3 km po silnici. Ježdil jsem tam samozřejmě na kole. Vedle frekventované silnice bylo romské obydlí a pokaždé, když jsem jel okolo, vyběhl na mě odtud pes. Báł jsem se, abych neztratil rovnováhu a neskončil pod autem. Obrátil jsem se na Veřejnou bezpečnost. Ti mě však vyhodili – že prý se zabývají jenom loupežemi a vraždami. Zanedlouho jsem v tom místě viděl na silnici mastnou skvrnu...

Návrat

V létě roku 1984 jsem nastoupil na Realizační středisko Fyzikálního ústavu ČSAV¹⁰⁶. V Praze jsem bydlel u rodičů, ale moc dobře jsem se tam necítil. Stal se ze mne mezitím venkovan. V jedné instituci, kam jsem přišel služebně, mě považovali za Slováka, který se učí česky a dělali si ze mne legraci. Jiný člověk mě zkoušel z pražských hospod a pak prohlásil, že nemůžu být Pražák, že mi nevěří. Já jsem v Praze do hospody nikdy nechodil. Když mě z Akademie za „špatné chování“ po dvou letech vyhodili, nastoupil jsem (za mizerný plat) do Tesly ELSTROJ. Nakonec jsem se vrátil na Moravu – v létě 1988 jsem nastoupil do JZD

¹⁰⁶ Viz moje *Vzpomínky*.

Agrokombinát Slušovice. Celou tuhle dobu jsem dojížděl do Piešťan, kde jsem měl svůj byt.

V Praze jsem se spojil se starými kamarády a začal chodit zase na Stezku (3 stezky jsem absolvoval jako student). Tam jsem se seznámil s propagátorem cyklistiky, Mirkem Prokešem¹⁰⁷. V létě 1986 Mirek zorganizoval dvoudenní cyklistický výlet. Bylo nás asi 15. Vyjeli jsme od Anděla Plzeňskou ulicí a pak směrem na Karlovy Vary. Přespali jsme ve spacákách na podlaze v sále restaurace a druhý den jsme se vraceli údolím Kačáku do Prahy – to bylo něco jako „lezení s kolem“. Cítil jsem se v té partě výborně, udělalo to na mne veliký dojem. Marně jsem pak čekal, že se bude něco podobného opakovat...

Po revoluci, když jsem se jako průvodce v Terezíně konečně trochu finančně zmohl, nechal jsem si postavit rám na míru. Na svém „inovovaném“ favoritu jsem podnikl sólovou jízdu z Amsterodamu podél pobřeží do Haagu, a potom do vnitrozemí podél Rýna, Mohanu a Dunajského kanálu. Část cesty kolem Rýna jsem jel vlakem. Kolo se mi po cestě „rozsypano“, nevydrželo zatížení. Musel jsem si dát na zadní kolo silnější ráfky¹⁰⁸.

Během cesty jsem viděl mnoho zajímavého a potkal řadu zajímavých lidí. Cítil jsem se tam bezpečněji než u nás – když jsem zastavil a něco opravoval, hned mi lidé nabízeli pomoc¹⁰⁹. V jednom kempu bydlel ve stanu starší

¹⁰⁷ Mirek se stal po roce 1989 pražským zastupitelem za KSČM a nyní působí v hnutí „NE ZÁKLADNÁM“.

¹⁰⁸ Po cestě jsem měl také tři „hudební setkání“ s místními muzikanty, viz moje *Vzpomínky*.

¹⁰⁹ Těsně před cestou jsem měl nepříjemný pád – přelo a kolo mi podklouzlo na šikmé kolejnici. Ztratil jsem vědomí, zřejmě otřes mozku. Když jsem se probíral k vědomí, cítil jsem se jako v posteli při

manželský pár, s kterým jsem se trochu seznámil. Ten pán hrál jakousi hru – házel před sebe ocelovou kouli. Paní ve stanu vařila a dívala se na televizi. Říkali, že museli prodat dům a prozatím tu bydlí. Narazil jsem také na „kolonii“ miniaturních chat – všude se tu šetří místem. Ve městě vedla cyklostezka hned vedle kanálu – grachtu¹¹⁰. Ženy vozily malé děti v koši, vsazeném mezi řídítka. Stezka byla tak úzká, že bylo někdy obtížné se vyhnout.

Když jsem pokračoval od německé hranice směrem na jih, lidé byli stále odměřenější (a patrně bohatší). V jednom kempu vedle mne zaparkoval obytný vůz, který vysunul hydraulické nohy. Můj stan vypadal vedle něho jako trpaslík. Z přívěsu vyšel kýčející člověk. Já jsem se klepal zimou celou noc a byl jsem zdravý.

Někde bylo obtížné najít místo pro přespání; na „divoko“ jsem spal jen jednou, a to na břehu Dunajského kanálu¹¹¹. Celý večer chodili kolem stanu lidé, kteří tu venčili psy.

Jednou jsem byl v sedle celý den. Už se chýlilo k večeru a ke kempu bylo ještě daleko. Zamával jsem na automobilistu, který jel kolem, a zeptal se ho na cestu ke kempu. Ten se po chvíli ke mně vrátil a pozval mě k sobě domů. Nabídl mi večeři, sprchu a nechal mě přespat na zahradě. Půjčil mi teplou přikrývku – po dlouhé době jsem přenocoval v teple.

Odtud jsem jel na poslední „hudební setkání“ ve městě Mönchengladbach, které je nesmírně dlouhé. Na cyklistické stezce mě tam předjížděl starší muž. Vyptával jsem se ho na

probouzení – ležel jsem s kolem na okraji frekventované silnice a objížděla mě auta.

¹¹⁰ Čti „chracht“.

¹¹¹ *Donaukanal*, vodní cesta spojující Mohan s Dunajem, v té době byl právě dokončen.

cestu a on mísil do němčiny ruská slova. Přešli jsme na ruštinu. Říkal, že se do Německa přistěhoval i se svými syny jako „Volžský Němec“. Německo přijímá své rozptýlené krajany a poskytuje jim zvláštní péči. V Mönchengladbachu jsem byl hostem majitele lékárny. Byl to poměrně mladý muž, který žil osaměle a měl dobře zařízený byt. Ubytoval mě a při odjezdu mi dal ještě nějaké peníze na cestu, abych „nežil jako pes“.

V kraji kolem Mohanu jsou velkoryse vybudované cyklostezky a jezdí po nich celé skupiny cyklistů – včetně kněží a jeptišek. Viděl jsem tam na vlastní oči také „běh pro zdraví“ – v jistou večerní hodinu vyběhla na trať celá vesnice. Předtím jsem něco podobného viděl jen ve filmu.

Od roku 1992 jsem učil na bývalém Středním odborném učilišti ČKD ve Vysočanech, později přejmenovaném na Centrum odborné přípravy. Bydlel jsem u rodičů na Letné, kam jsem si přestěhoval věci z Piešťan. Do Vysočan jsem později začal jezdit na kole, oklikou přes Stromovku do Tróje a kolem Vltavy. Strávil jsem tak denně asi 2 hodiny na kole, což mi po zdravotní stránce velice prospělo.

Cesta do Vídně

V červenci 1995 se konalo ve Vídni setkání mladých *přátel přírody*. Bylo to v rámci oslav 50. výročí založení spolku Přátel přírody – *Naturfreunde*. Setkání sponzorovala (a také politicky využívala) rakouská sociální demokracie – soustředili se hlavně na kritiku jaderné energetiky, speciálně českých a slovenských atomových elektráren (Temelín, Dukovany). Některé národní delegace přicestovaly na místo srazu na kole – Němci, Poláci. V naší skupině bylo 11

Čechů a 6 mladých Moskvanů. Vedl nás – kolega ze Stezky Mírek Prokeš. Jela s námi také 13letá dívka – Čechoameričanka. Bylo to velice bujné děvče; hned první den ale měla nepříjemný „držkopád“ a dál musel vždycky někdo jet vedle ní, aby se nebála. Bylo mi tehdy právě 50 let, podobně jako Mirkovi.

Vystrojil jsem se co možná nalehko; pořídil jsem si ministan ve tvaru jakési hadice. Byl sice lehoučký, ale nebyl k ničemu: nedalo se v něm ani pohnout a před deštěm nechránil. Naštěstí jsem ho ani nepotřeboval – bylo teplo, nepršelo a v táboře jsem si lehl pod jídelní stan. Vzal jsem s sebou kytaru a střídali jsme se v jejím nošení. Kdo jel jako poslední, měl na nosiči připevněnou vlajku (i v tom jsme se střídali).

Obr. 2. Na cestě do Vídně (1995)

Cesta vedla přes Vysočinu a někdy jsme bloudili. Jednou jsme objeli jakýsi okruh dvakrát dokola, a když jsme konečně dojžděli do cíle, byla úplná tma. Svítilnu měl na

kole jeden – jel vpředu, ostatní museli sledovat blikající světélko před sebou. Vyráželi jsme dost pozdě, asi v 10 hodin, takže jsme většinou jezdili za největšího vedra. Rusové – 2 chlapeci a 4 dívky – byli sympatičtí, dívky hrály výborně na kytaru¹¹². Mohli jsme si oprášit ruštinu. Většinou si u nás pořídili horská kola, ale dvě dívky měly nemotornou UKRAJINU. Kola měli přetížená jakýmsi zbožím tak, že jim z plášťů vyhřezávaly pneumatiky. Jedna dívka jela na kole UKAJINA bez převodovky a musela na všech kopcích kolo tlačit. Z ujetých cca 800 km vlastně ušla skoro polovinu pěšky. Jednu či dvě etapy jeli Rusové vlakem, byli (pochopitelně) unavení. My jsme pak mohli nasadit větší tempo.

Obr. 3. Židovský hřbitov

¹¹² Když jsem po nich chtěl, aby zazpívaly „Podmoskevské večery“ nebo „Kaťušu“, odmítly; ty jsem musel zpívat já.

Po cestě jsme si prohlédli různé pamětihodnosti, mj. židovský hřbitov v Třebíči a hrad Lipnici¹¹³. Když jsme nocovali v Příbyslavi, byl jsem sám, kdo tu navštívil Žižkův pomník.

Hranici jsme překročili někde u Znojma a zamířili k Dunaji. Tam nás uvítal člen Naturfreunde – byl to pekař a donesl nám různé druhy pečiva. Přespali jsme v jejich loděnici. Poslední den jsme jeli po dunajské cyklostezce, přešli Dunajský ostrov a pak triumfálně vjeli před císařský palác, kde jsme se vyfotili u fontány. Tábor však byl ještě asi dvě hodiny jízdy odtud, na *Campingplatz Süd*.

Obr. 4. Na cestě do Vídně – za hranicemi

¹¹³ Je spojena s pobytem J. Haška, malovali ji mj. Josef Lada a Jan Zrzavý

V rámci týdenního pobytu se konaly různé společné aktivity – návštěva historického dolu (na apatit?) a rekonstruovaného gotického hradu. Také jsme se plavili v parníčku po Neziderském jezeře a vyslechli výklad o tamní přírodní rezervaci. Já jsem jezdil nejraději na Donauinsel, kde jsem se koupal v chladné a čisté dunajské vodě. Ostatní členové naší skupiny (kromě Rusů) se „nudili“ – vyhledávali nudistické pláže.

Vrcholem našich aktivit byl protest proti tehdejší francouzské atomové zkoušce. Leželi jsme v uspořádaných obrázcích na rozpálené dlažbě před Stephansdomem a natáčela nás televize. V táboře probíhaly také besedy a diskuse. Mluvil jsem s poslancem rakouského parlamentu. Byl to sociální demokrat a říkal, že se zná osobně s Dubčekem. Zajímal se o můj názor na Miloše Zemana – já jsem vyjádřil rezervované stanovisko – jeho bonmoty budí nedůvěru.

Vídeň má velkoryse vybudovanou síť cyklostezek a jsou hojně využívány. Příkladem šel sám vídeňský starosta, který jezdil do práce na kole. Dostali jsme permanentky na městskou dopravu a já jsem je vůbec nevyužil, stále jsem jezdil na bicyklu.

Po skončení tábora (pobyt včetně stravy byl téměř zadarmo!) jsem pokračoval v jízdě po dunajské cyklostezce až do Bratislavy, kde jsem přespal u známých. Pak jsem se vydal po značené trase k Děvínu a potom podél někdejší ostře střežené hranice podél Moravy. Vedla tam asfaltka a vypadalo to jako ptačí rezervace. Jel jsem zcela sám, nepotkal jsem tam ani človíčka. Najednou silnice končila. Už nevím, jak jsem se dostal k mostu přes Moravu. Z Břeclavi jsem odjel vlakem.

Nic netrvá věčně

Na podzim 1995 jsem se vrátil na Centrum odborné přípravy do Vršovic (předtím jsem jeden semestr učil angličtinu na České zemědělské univerzitě – „hnojárně“).

V té době se poměry v naší rodině zkomplikovaly a musel jsem posléze Prahu opustit. Bydlel jsem ve Sloupu za nejrůznějších podmínek a podepsalo se to na mém zdraví. Najednou to bylo se mnou vážné a musel jsem se zase vrátit k rodičům. Ležel jsem na koberci úplně ztuhlý a bolestí nemohl vstát. Špatně se mi dýchalo. Chodil jsem k doktorce, která mi předepisovala stále nová antibiotika. Nakonec mě zachránily – *uhelné prázdniny!*

V zimě 1996/7 byl nedostatek uhlí, ve škole se topilo jen minimálně, a učilo se jen dvě hodiny denně – a to jsem zvládal. V té době jsem začal trpět chronickou únavou – byl jsem stále ospalý. Ke konci školního roku jsem jednou v pátek při zapisování do třídní knihy usnul. Byla to poslední hodina a třída utekla domů. Ačkoli jsem předtím zástupce ředitele informoval, že nejsem zcela zdravý, dostal jsem jakési napomenutí (o tomto člověku jsem se později dozvěděl, že kradl učňům z kapes peníze).

Ze školy jsem na konci školního roku odešel¹¹⁴. Chtěl jsem se živit jako překladatel, ale nevydržel jsem sedět dlouhé hodiny u počítače; překlad musel být vždy hotov v „bleskovém“ termínu a přitom být kvalitní. Nakonec jsem nastoupil na „zdrávku“¹¹⁵ jako němčinář.

¹¹⁴ Potkal jsem pak jednoho žáka, který říkal, co že jsem to udělal, že jsem odešel. Teď prý je učí nějaký Bulhar, který neumí česky ani anglicky. Já jsem jinou možnost ale neměl – člověk si musí zachovat úroveň.

¹¹⁵ Střední zdravotnická škola; učil jsem tam později také fyziku.

Někdy v té době mě začaly zlobit křečové žíly a musel jsem na operaci. Přesto jsem v tomto období podnikl několik akcí.

V říjnu 1995 jsem absolvoval s Mirkem Prokešem *cyklo-trasu* v rámci Stezky¹¹⁶, která končila v *Kuksu*. První den jsme jeli přes Karlín na výpadovku a pak směrem k Labi, a dále podél břehu proti proudu. Po cestě jsme navštívili Libici – sídlo Slavníkovců, a dům vynálezce hromosvodu. Přenocovali jsme v Kladrubech – chovné stanici vzácných běloušů. Etapa měřila 111 km, dojeli jsme v noci. Druhá etapa byla pohodová; odpoledne se konaly na místě srazu tradiční soutěže – král Stezky, myš Stezky a podobně a večer se jelo zvláštním vlakem společně domů.

Kolo jsem si posílal také do Valtic, kde jsem se začátkem července pravidelně účastnil *Letní školy staré hudby*. Intenzivní činnost v kurzech jakoby člověku dodala nové síly.

Jednou jsem se po závěrečném koncertu vypravil na kole do Piešťan. Jel jsem směrem na Hodonín, kde jsem přespal u Tondy Pospíšila, člena 15. trasy. Za Skalickou jsem stoupal nahoru na hřeben. Pod nejvyšším bodem měla silnice takový sklon, že jsem padal na záda. Pak jsem jel úzkou silničkou po hřebeni – cítil jsem se jako v nebi. Když jsem odbočil na *Brezovou pod Bradlom*¹¹⁷, potkal jsem jednoho studenta. Do kopce jsem mu stačil, ale dolů s kopce se pustil bez brzdění, jako by plachtil. Jel jsem opatrně za ním, až jsem dojel do známých končin – do Vrbového a odtud do Piešťan.

¹¹⁶ Cyklotrasa byla jednou z cca 20 tras. Stezkové hnutí vzniklo na vysokých školách v roce 1963. Srovnej *Hrst vzpomínek*.

¹¹⁷ Rodiště M. R. Štefánika, je tam jeho památník.

Svou pedagogickou činnost jsem ukončil v červnu 2004 a po nějaké době jsem nastoupil do Národního divadla jako vrátný. V říjnu 2004 mi zemřela matka a já jsem zůstal v bytě s tátou. Byl jsem na něho dost vázán, na cestu jsem se mohl vydat, jen když mě zastoupila sestra Lída.

V červenci 2007 jsem se vydal s bicyklem za hranice – zúčastnil jsem se Letní hudební akademie v *Lilienfeldu* v Rakousku¹¹⁸, poblíž známého poutního místa *Mariazell*. Hudebního programu – poslechu koncertů a výuky sborového zpěvu, jakož i společenských setkání – jsem se zúčastnil jen zčásti; více mě lákala cyklistika. Byl jsem kupodivu v celkem dobré formě, ačkoli jsem tehdy moc nejezdil.

Ještě před začátkem kursů jsem se pokusil dojet do Mariazell. Na toto poutní místo se můžeme dostat více způsoby – vedou tam stezky po hřebenech hor, železnice, silnice i cyklostezky. Cyklostezkou, vedoucí podél silnice, jsem dojel do městečka asi 5 km před poutním místem – neměl jsem víc sil. Tam jsem poobědval v restauraci a pohovořil se starším poutníkem, který putoval pěšky. Probírali jsme politiku a on nadával na Židy – tvrdil, že mohou za všechno zlo.

Tři dny jsem se účastnil kursů; potom jsem sedl na kolo a vydal se směrem k Dunaji, k městečku *Traisenmauer*, kde jsou zbytky římského opevnění. Pak jsem pokračoval dunajskou cyklostezkou (*Donauradweg*) až do města *Tulln* na opačném břehu, kde jsem se vykoupal v jezírku a nasedl na vlak. Během této cesty jsem nocoval u jedné paní; tam byla ubytována také parta Slováků, kteří tu stavěli stanici na výrobu bioplynu.

¹¹⁸ Napsal jsem o tom článek pro časopis MOSTY, vyšel 3. 8. 2007.

Přístup Rakušanů k ekologii je odlišný než u nás – berou ekologii vážně. Snaží se zachovat tradiční zemědělství, využívají vodní, větrnou i solární energii, jakož i energii biomasy. Vlaky tu jezdí pravidelně – i když jsou málo obsazené – a tratě se neruší. My sázíme na přítomnost, Rakušané na budoucnost.

V březnu 2009, když jsem se po smrti otce usadil ve Sloupu, pořídil jsem si horské kolo. Po dvou letech jsem zase začal jezdit a několikrát jsem projel trasu z Davle do Prahy a zpátky. Dokonce jsem vyšlapal skoro celý měchenický kopec. Náhle mě však zradilo koleno; začalo mi otékat a bolet. Tak jsem si pořídil ještě hole pro nordickou chůzi.

Ve Sloupu, 8. dubna 2010

Na vodě

Pokřtěn řekou

Moji rodiče se seznámili na vodě, respektive v loděnici¹¹⁹. Moje matka měla kamarádku Edu a chodily spolu jezdit na kanoi. Táta byl vytipován jako Edin háček. Eda byla židovka a strýc si ji bral na začátku protektorátu se slovy „žádný generál mi nebude nařizovat, koho si mám vzít za ženu“. Byl to údajně nejstatečnější čin jeho života. V té době se vzali také moji rodiče – otec i strýc se tím vyhnuli pracovnímu nasazení v Říši. Sestra Lída se narodila v září 1941, Olga v listopadu 1943 a já před koncem války v dubnu 1945.

¹¹⁹ To jsem se dozvěděl až ze vzpomínek svého otce, které nadiktoval sestře Lídě (táta zemřel v červnu 2008 ve věku 96 let).

Eda byla právnička¹²⁰ a dovedla si zařídit, aby její jméno vymazali z matriky. Skrývala se pak na našem letním sídle, v bývalé hájovně ve Sloupu u Davle. Našel se ovšem vyděrač, který to vyslídil a požadoval na strýci peníze pod hrozbou, že ho udá gestapu. Můj otec se obrátil na svého bývalého spolužáka, který sloužil u četnictva, a ten vyděrače zneškodnil. Jistě to byl čin hodný úcty.

Táta se stal brzy na kanoi kapitánem a naši jezdili na vodu i na počátku války. Nejvíc sjížděli peřejnatý úsek Vltavy, který již nenávratně zmizel pod hladinou jezer Vltavské kaskády¹²¹. Ve třicátých letech byla postavena přehrada ve Vraném a za války se dokončovala Štěchovická přehrada. Otec projížděl s kamarádem staveništěm této přehrady jako jeden z posledních a často na tento zážitek vzpomínal. Po válce se pro vodáky znovu otevřela oblast Horní Vltavy. Po odsunu Němců tam řádili tzv. „zlatokopové“, krajina tu připomínala divoký Západ. V tradičním českém vnitrozemí měli vesničané k vodákům dobrý vztah a často mezi nimi vznikala trvalá přátelství. Vodáci spali za špatného počasí na seně, mohli se napít čerstvého mléka apod. Tomu udělala konec kolektivizace. Dnes se takováto „agroturistika“ opět rozvíjí – hlavně ovšem v zahraničí.

Jak jsme dorůstali, brali nás rodiče do loděnice v Braníku. Plavili jsme se obvykle proti proudu k „Perlové zátoce“, kde jsme se utábořili. Někdy táta „koníčkoval“ kanoi až k ústí

¹²⁰ Stejně jako strýc Ivan a moji rodiče.

¹²¹ Slapská přehrada byla napuštěna v roce 1955, Orlická kolem roku 1963. Zmizely tak Červenské proudy, Bučily a Svatojánské proudy. Symbol těchto proudů – socha sv. Jana – stojí na skále pod hrází Slapské přehrady.

Berounky.¹²² Při jednom takovém výletu nás zastihla bouře a přečkali jsme ji naskládání jeden přes druhého v „rakušanu“¹²³. Loděnice byla pro vodáky druhým domovem. Kromě vyjížděk po řece, případně tréninku na závody, se tu opravovaly lodě na zvláštních stojanech. Staré „žebrovky“, potažené plátnem a kytované, byly choulostivé na poškrábání a musely se často opravovat. Vyjíždka po řece má zvláštní kouzlo – člověk se ocitne v úplně jiném prostředí, oddělen od hluku a shonu běžného života. Je to výborná forma relaxace po práci. Moji rodiče jezdili na kanoi každý týden až do své sedmdesátky – dokud unesli loď.

Obr. 1. Matka v Braníku (jaro 1975)

¹²² Tok Vltavy byl od dob Rudolfa II. upraven pro voroplavbu a plavbu nákladních lodí (šífů). Šífy tahali proti proudu koně nebo i lidé – odtud „koníčkování“. První vodáci koníčkovali kanoie z Prahy až do Budějovic.

¹²³ Jehlanový stan rakousko-uherské armády, složený ze dvou celt. Jako tyč stanu sloužila puška s bajonetem.

Jezdili jsme jako rodina každé léto na cca 14denní „vodní cestu“, nejčastěji jsme sjížděli Lužnici ze Suchdola¹²⁴ a horní Vltavu z Lenory. Zpravidla jsme dojeli (přes nově napuštěná přehradní jezera) až do Davle nebo do Prahy. V Davli jsme mívali lodě uschované u známých na zahradě a jezdili se koupat a tábořit na Kiliánský ostrov. Tam se tehdy celé léto tábořilo, byly tam podsady pod stan a jezdil tam přívoz. Dnes je ostrov opuštěný a zarostlý; jen jednou ročně (v červnu) se tu na ruinách někdejšího kláštera slouží mše svatá¹²⁵.

Vodní cesty

Poprvé jsem s rodiči a sestrami vyjel „na vodu“ ve svých 11 letech. Lodě jsme spouštěli na vodu pod železničním mostem v Červené¹²⁶. Otec se tam pustil do diskuse s vojákem, který nás odsud vyháněl, že prý je to vojenský prostor a „předpis je předpis“. Táta mu odpověděl že „na předpisy se někdy umírá“. Projížděli jsme hlubokým údolím, které je dnes zatopeno Orlickou přehradou. Hrad Zvíkov na soutoku s Otavou i zámek Orlík se tyčily vysoko nad údolím. Dnes, po napuštění přehrady, jsou oba blízko hladiny, připomínají vodní pevnosti. Část cesty jsme absolvovali na voru, který nás donesl až ke vzduť nově napuštěné Slapské přehradě. Břehy jezera byly tehdy trochu

¹²⁴ Horní úsek Lužnice jsem sjel s rodiči a později s kamarády celkem 8krát.

¹²⁵ Tato tradice vznikla v souvislosti s oslavou milénia vzniku někdejšího kláštera.

¹²⁶ Tento most má velmi vysoké kamenné pilíře a kdysi držel rekord ve výšce. Před napuštěním Orlické přehradě museli pilíře obetonovat.

zabahněné a byly tam pařezy po těžbě, ve vodě byly zelené řasy. Jinak tu byla příroda nedotčená, rostlo tam hodně borůvek. Dnes jsou břehy jezera obestavěné chatami. Totéž platí i pro Orlické a Lipenské jezero, kterými jsme projížděli v pozdějších letech, když byly jen zčásti napuštěné.

Nejvděčnější řekou pro začínající vodáky byla však Lužnice pod Suchdolem, která se vine mnoha zákrutami lužním lesem. Kapitán i háček si tu mohou ověřit svou dovednost i souhru. Kapitán loď řídí a háček ho musí poslouchat. Plavba je tu zpestřena padlými kmeny, které se podjíždějí nebo přetahují. Jiným zpestřením jízdy jsou mraky komárů. Třetí člen posádky – porcelán – má za úkol odhánět komáry od háčka; kapitán si musí pomoci sám. První tábořiště je u jezera *Majdalena*. Na něm se odděluje Nová řeka, která odvádí přebytek vody do Nežárky; zbytek – Stará řeka – napájí Rožmberský rybník. Vjezd do našeho největšího rybníka je působivý – na jeho hladině lze prý pozorovat zakřivení Země. Střední tok Lužnice je poměrně klidný; voda začne rychle téct až pod Tábořem, kde však bývala dosti znečištěná. Pokud není chuť pokračovat v plavbě po „oleji“, je možno zakončit plavbu v Týně nad Vltavou nebo v Bechyni.

V horní Vltavě před Lipenským jezerem je voda průzračná a velmi studená. Teplota kolem 8 stupňů se pozná podle toho, že v ní bolí kotníky. Voda je tu (nebo byla?) dokonce pitná. Do začátku 1. světové války se prý dala pít vltavská voda i v Praze... V úseku mezi Lipenskou přehradní hrází a Vyším Brodem jsou tzv. Čertovy proudy, úsek plný balvanů, na který se pouští voda jen při závodech ve vodním slalomu, jinak teče voda potrubím na elektrárnu. Lodě je třeba asi 10 km převézt. Pod Vyším Brodem bývalo další „zpestření“ – papírna ve Větrní. Pod ní byla

řeka plná chuchvalců a údajně byla znečištěná fenoly. Zdravá řeka má značnou samočisticí schopnost. Toto znečištění však asi doputovalo až do Prahy a s Labem do Německa. Dnes už je to asi jiné...

Naší největší rodinnou akcí byla výprava na Slovensko v roce 1961 – sjezd Hronu z Podbrezové až do jeho ústí do Dunaje u Štúrova. Jeli jsme na dvou kanoích – táta s Olinou jeli na staré „žebrovce“, já jsem kormidloval novou laminátovou kanoi, kde se na háčku střídaly máma a Lída. Laminátové kanoe z první série měly tvar klasických kanoí, měly kýl a hůř se otáčely. Měl jsem to tedy těžší než otec, ale zvládal jsem to ve svých 16 letech docela dobře. Bylo málo vody a v obloucích tekla hlavní proud na vnějším břehu kolem vrbiček. Bylo třeba loď přesně nasměrovat, tak aby proud nevtáhl loď pod vrbičky a přitom aby loď neuvízla na mělčině. Význačným bodem plavby byl klášter Svätý Beňadík. Za ním začínaly maďarské vesnice a lidé měli v zahradách místo ovocných stromů akáty. Mniši tu zřejmě šířili osvětu a udržovali slovenský jazyk. Kolem řeky si hrály romské děti a táta se tam spřátelil s jedním romským chlapcem a nějaký čas si dopisovali. Před ústím Hronu bylo tábořiště, odkud bylo vidět věže Ostříhomské katedrály a železniční most přes Dunaj. Ostříhom bývala sídlem arcibiskupa, který spravoval i Slovensko. Nedaleko bylo nádraží, kde jsme naložili loď a na druhý den odjeli¹²⁷.

Během studia na průmyslovce (1959–1963) jsme zorganizovali s několika kamarády tři zájezdy na Lužnici. Dvakrát jsme dojeli po Vltavě až do Prahy. Jeli jsme (tuším)

¹²⁷ Plavbu po Hronu jsem si zopakoval o 20 let později se svými slovenskými kolegy.

na třech kanoích¹²⁸, jednou jsme měli také pramici (výroba: Božín Popelář). Ta byla na jezech velmi praktická – stačilo najet na hráz jezu, vyskočit a přetáhnout ji, zatímco kanoje se musely obvykle přenášet. Na Lužnici jsme se vypravili také s kolegy z fakulty po prvním ročníku. Potom jsme začali jezdit na mezinárodní budovatelské tábory, což bylo pro nás atraktivnější.

Rychlostní kanoistika a kajak

Dostal jsem se do styku také se *závodní (rychlostní) kanoistikou* – lodě jsme ostatně měli v loděnici Sparty Praha, kde se na závodních lodích trénovalo. V roce 1959 (?) jsme byli se sestrou Olgou na výcvikovém táboře na Slapech. Mezi trenéry byli význační sportovci – mistři světa Kudrna a Karlík. Trénovali jsme jízdu v kleku na sedmikanoích a správný styl pádlování na kajaku. Během školního roku jsem však trénovat nemohl – kvůli houslím.

Postavil jsem si však (za vydatné pomoci celé rodiny) laminátový kajak sjezdového typu. Byl poměrně rychlý a měl vysokou objemnou příď. Mohl jsem na něm bez problémů projíždět i nejvyššími vlnami nebo překonávat vlnobití na jezerech – příď mě vynesla vždycky nahoru. Měl ale i jednu nevýhodu – musel jsem neustále pádlovat, jinak se kajak začal sám otáčet a vždycky se otočil o 180°.

Na tomto kajaku jsem absolvoval (v roce 1966?) *Vodáckou jízdu zdatnosti*¹²⁹ na rozvodněné Sázavě a

¹²⁸ Výprav se účastnili (podle mé paměti) Láďa Kučera, Petr Kačírek, Božín Popelář, I. Klaban, ...?

¹²⁹ Jela tam také sestra Olga s přítelem Petrem Nedomou. Měli (jako jediní) otevřenou loď a téměř na každém jezu byli zaliti vodou (jezy se jezdily přímo, byly zarovnané).

v červnu 1968 (za Pražského jara) závod turistických lodí *Černošice-Praha*, kde jsem skončil (asi z 50 lodí) celkově druhý (jel jsem za Spartu). Výsledek byl dán do značné míry tvarem lodi – vítěz měl štíhlý kajak, podobný závodnímu. Měl jsem po závodě ještě dost energie; sedl jsem na kolo a jel směrem k Benešovu do Nové Hospody, kde jsme měli s partou z fakulty¹³⁰ patronát nad sirotčincem.

Ekologické ohlédnutí

Během cca 10 let, co jsem jezdil pravidelně na vodu, se české řeky značně změnily. Dříve bylo možno se utábořit téměř kdekoli; kolem řeky byly lesy nebo posekané louky, na kterých bývaly i kupky sena. Téměř všude se dala nalézt pitná voda – voda prýšticí ze země byla vždy pitná. Voda v řece byla většinou vhodná k hygieně, mytí nádobí i k vaření brambor. Krajina ještě nebyla pokryta střepy a odpadky a celé léto jsem chodíval v přírodě na boso.

Nové metody v zemědělství a růst blahobytu udělal svoje. V druhé polovině 60. let už bylo možno tábořit jen na vyhrazených místech, břehy Lužnice i Vltavy byly obestavěny chatami. V důsledku chemizace zemědělství pronikly do spodních vod dusičnany a vymizely některé druhy hmyzu¹³¹. Po zavedení pracích prášků a automatických praček byla řeka najednou plná saponátové pěny. Další pohromou pro čistotu vod se staly splachovací záchody: dříve se lidské exkrementy kompostovaly a živiny se tak vracely do půdy; nyní končí ve vodách nebo jsou nákladně likvidovány v čističkách. S tím se do vod dostávají i zbytky léků a hormonálních přípravků, které mj. mění

¹³⁰ Založili jsme pobočku mezinárodní pacifistické organizace SCI (Service Civil International).

¹³¹ A s tím i ptáci, kteří se hmyzem živili, např. koroptve.

pohlaví ryb a možná ovlivňují i plodnost mužů – jakoby se příroda bránila lidským zásahům.¹³² Příroda také vytáhla do boje s klíšťaty infikovanými lymfskou boreliózou a klíšťovou encefalitidou. V krajině se objevují zavlečené druhy rostlin, které vytlačují původní floru; většinou přírodu poškozují, některé jsou dokonce toxické, jako bolševník. Téměř vymizeli motýli, za kterými jsme běhali jako děti se sít'kou, což má jistě vliv na opylování květeny. Lidé už nechovají krávy, ovce a kozy, vymizela pastva, která je důležitá pro zachování druhové pestrosti luk. Býložravci zase roznášejí semena rostlin, která procházejí jejich útroby¹³³. Počátkem 70. let způsobily velké škody imise síry z uhelných elektráren, které se tehdy velkoryse budovaly. Vedly k zeslabení nebo odumírání lesních porostů; v posledních letech, po odsíření elektráren, se lesy pozvolna regenerují.

Avšak změny nastaly i v lidském organismu samotném – civilizační vlivy – stres, znečištění životního prostředí, sedavý způsob života a léčení antibiotiky oslabily naši imunitu. Moderní medicína umožňuje přežití a reprodukci jedinců, kteří by v přirozených podmínkách zemřeli. To působí proti přirozené selekci a zhoršuje dlouhodobě kvalitu populace, která je stále více závislá na lécích. Tyto vlivy vedou také k otylosti, která má v průmyslově vyspělých zemích charakter epidemie¹³⁴.

¹³² Srvn. nedávno vydanou publikaci „Gaia se brání“. Není to nutné brát doslova – důsledky našich zásahů do přírody nelze zcela předvídat. Můžeme to chápat jako zobecněný Le Chateliérův princip z fyziky.

¹³³ Na rozdíl od Švýcarska, kde se krávy pasou i ve městě mezi domy.

¹³⁴ Spojené státy mají nyní potíže s náborem vojáků – rekruti mají nadváhu a nesplňují kritéria pro odvod.

Všechny tyto změny odcizují člověka přírodě, příroda se stává člověku nepřátelskou. Brzy budeme muset žít uzavřeni v umělém prostředí. Ale třeba to dopadne jinak – tak jako barbaři dobyli Řím, „převálcují“ nás chudé národy, které nejsou civilizací tolik oslabeny.

Slovenská anabáze

Když jsem skončil vysokou školu, šel jsem na rok na vojnu, a potom jsem rok pracoval jako stipendista na Ústavu makromolekulární chemie ČSAV¹³⁵. Odtud jsem odešel pracovat do Rožnova pod Radhoštěm, do tamní Tesly. Kopce kolem Rožnova lákaly od jara do podzimu k vycházkám a v zimě k túrám na běžkách. Bylo zde také blízko do slovenských hor – jezdili jsme vlakem do Súľovských skal a pořádaly se zájezdy do Vrátné doliny, do Roháčů a v zimě na Chopok.

K vodní turistice jsem se vrátil až po 8 letech, kdy jsem se odstěhoval na Slovensko do Piešť'an. Toto lázeňské město leží na Váhu, který protéká podél Kúpeľného ostrova a pod zpoza zastřešeným Bellušovým mostem se vlévá do přehradního jezera Sĺňava. Hráz je sypaná a voda z jezera teče kanálem na elektrárnu v Madunicích. Kdysi se tu patrně počítalo s lodní dopravou. V zátocě jezera stála moderní loděnice, byl tu kanoistický oddíl. Po jezeře jezdily také plachetnice a surfaři. Voda tu nebyla zrovna nejčistší, na plavání se nehodila¹³⁶. V některých částech jezera byly tak

¹³⁵ Založil jej a tehdy ještě vedl Otto Wichterle, s nímž můj strýc Vojtěch chodil v Prostějově do školy. Potom byl jako „vůdce kontrarevoluce“ odvolán z místa ředitele, ale dále tam pracoval.

¹³⁶ Pod Novým Mestom nad Váhom (asi 20 km proti proudu) je Váh silně znečištěný, asi z tamních strojřen.

husté chaluhy, že se prý v nich někdo zamotal a utopil. Když jsme později přenášeli hráz přehrady, brodili jsme se v nánosech plastových lahví, které sem navál vítr z jezera.

Když jsem nastoupil na *Oddelenie fyzikálnej elektroniky SAV*, kde pracovalo asi 20 mladých adeptů vědy, zjistil jsem, že Akademie tu má několik kanoí s pádly, ale nikdo nevěděl, kam se poděly. Spolu s několika kolegy, kteří měli o „*člnkovanie*“ zájem, jsme nakonec našli dvě lodě a začali jsme chodit na vodu. Časem se tu dal dohromady vodácký oddíl, vedení se ujal strýc jednoho kolegy z Tesly, Petra Zittu¹³⁷. Naši pravidelnou akcí byl „*Splav priateľstva*“, neboli 100 jarních kilometrů z Piešťan do Komárna. Byla to vlastně akce v rámci kraje či okresu, formálně k výročí osvobození 9. května. Jednou jsme po cestě potkali vor ověšený jakýmsi transparenty. Náš oddíl ale jezdil samostatně, společných akcí jsme se neúčastnili¹³⁸.

Absolvoval jsem tuto plavbu celkem čtyřikrát a pokaždé to bylo jiné. Poprvé jsme museli překonávat silný protivítr¹³⁹. Podruhé pánilo slunce – pluli jsme pokud možno pod stromy u břehu. Potřetí celý den pršelo a náladu pozvedla jenom slivovice. Počtvrté byla zima, chvílemi pršelo a jel jsem s mladým nezkušeným háčkem. Ten během přistávacího manévru najednou vyskočil na břeh a převrhl loď. Neměl jsem na sebe nic suchého a trásl jsem se zimou. Zachránila mě jedna dobrá duše – členka jiné výpravy, která měla náhradní oblečení zatavené v PE fólii. Půjčila mi

¹³⁷ U jmen ponechávám slovenské koncovky.

¹³⁸ Zúčastnil jsem se konference turistů v Trnavě, kde jsem se seznámil s hlavním organizátorem akce, L. Kučerkou. Byl to Čech či Moravan, ale mluvil plyně slovensky. Kdosi mu tam vyčítal jeho výslovnost, a on se bránil, že mluví *ber noláčtinou*.

¹³⁹ Jel jsem s E. Malým, kolegou z Tesly.

pletené spodky – od té doby si беру takovéto spodky na všechny turistické akce.

Váh teče pod přehradou Sĺňava poměrně pomalu a jedinou překážkou na cestě do jeho ústí do Dunaje byl nedostavěný jez v Kráľovej. Během víkendu jsme museli dojet až do Komárna, kde na nás čekal autobus s vlekem. Pádlovalo se celý den, asi 12 hodin, zadnice bolela... Tady jsem si uvědomil, jakým dobrodíním jsou pro vodáky jezy – při přenášení se člověk pořádně procvičí.

Hned na začátku jsem si na Slovensko poslal také svůj kajak. Dráhy tehdy omezovaly dopravu lodí a do Piešťan to poslat nešlo – kajak jsem musel poslat do Trenčína. Už si nevzpomínám, jak jsem sjel oněch 50 km z Trenčína do Piešťan; později jsme sjížděli část tohoto úseku společně¹⁴⁰ a trvalo to celý den. Kajak jsem pak z jakési nerozvážnosti prodal (či spíše věnoval) kolegovi J. V.¹⁴¹

Sjel jsem si také s bratislavskými vodáky malý úsek Dunaje. Nebezpečím při plavbě po Dunaji jsou bóje. Řeka teče velmi rychle a je třeba dávat stále pozor. Setkání s bójí stálo život i zkušené plavce. Na březích Dunaje jsou vyhlášené rybářské hospody (*halásczarda*), kde se vaří rybí guláš (*haláslé*), který obsahuje kromě masa i kosti. Já jsem ho nikdy neokusil.

Avšak naší nejzajímavější akcí asi byl sjezd Hronu (cca 1981), 20 let poté, co jsem ho sjížděl s rodiči. Svätý Beňadík se mezitím přejmenoval na *Hronský Beňadík*. Jinak se toho mnoho nezměnilo. I tentokrát si kolem řeky hrály romské

¹⁴⁰ Z Hornej Stredy do Piešťan.

¹⁴¹ Za láhev slivovice. Sestavil jsem si pak slalomový kajak z hotových dílů. Když jsem ho potom poslal později do Prahy, musel jsem pádlovat v zimě od Těšnova proti proudu Vltavy do Braníka (na jezích jsem loď přetahoval přes zeď propustí).

děti. Někteří kolegové uměli maďarsky, a tak jsme chodili na besedu do maďarských vesnic. Jeli jsme podle 20 let starého průvodce až k ústí do Dunaje u Štúrova, kde na nás čekalo překvapení. Nádraží už nefungovalo a autobus sem nemohl přijet kvůli jednomu podjezdu. Museli jsme znovu nasednout do lodí a pádlovat proti proudu.

Obr. 2. Na Hronu (1985)

Poslední výpravou, které jsem se na Slovensku zúčastnil, byl zájezd na *Dunajské ramená*, které měly být brzy zaplaveny přehradou u Gabčíkova. Bylo to rozloučení s tamní krajinou. Pobesedovali jsme tam s obyvateli vesnice Bodíky, která měla být stavbou úplně odříznuta od okolí.

Obr. 3. Dunajská ramena před zatopením (1987)

Když jsem pracoval ve Slušovicích (1988–1989), zúčastnil jsem se výpravy na Otavu. Jeli jsme tam auty a sjížděly se zajímavé úseky. Nebylo to nic moc – nedá se to srovnat s opravdovou vodáckou expedicí, kde člověk žije po nějaký čas v úzkém sepětí s přírodou a musí *spoléhat jen sám na své síly!* Tady člověk najednou v sobě objeví schopnosti, o kterých neměl ani tušení. Třeba termoregulace – po nějaké době člověku nevádí horko ani chlad.

Byla to moje poslední vodácká akce.

Bílou stopou

Léta dětství a dospívání

K lyžování nás vedla hlavně matka – v Praze jsme lyžovali v Divoké Šárce a v Motole. Za příhodných podmínek ovšem

také v Sloupských lesích poblíž Davle, kam jsme jezdili na víkend. Když bylo hodně sněhu, jezdili jsme jako celá rodina na lyžích ze Sloupu přes Hřebený na vlak do Dobřichovic. Naši hlavní lyžařskou základnou ale byla chata Ministerstva financí v Rokytnici nad Jizerou. Otec byl pracovníkem ministerstva, ale sám na tuto chatu nejezdil, vyhýbal se společnosti. Jezdili jsme tam s matkou a sestrami na víkendy a na pololetní prázdniny¹⁴².

Tehdy byly *krátké víkendy*, v sobotu dopoledne se pracovalo. Po obědě jsme si naložili na střechu autobusu lyže a nasedli jsme. Po cestě se zpívalo. V Jičíně byla přestávka, náměstí bylo plné autobusů s lyžaři. Když jsme dorazili na chatu, čekalo nás hodně práce. Bylo nutné donést vodu ze studánky, naštípat dříví, zatopit, uvařit... Řídili to „náčelníci“ z ministerstva. Čaj se vařil společně. Ráno za rozbřesku se vyráželo s lyžemi na zádech na Dvoračky. Šli jsme nejprve hlubokým sněhem, než jsme se dostali na proježděnou cestu, po níž jezdily saně tažené koňmi. Ruce mi v rukavicích promrzaly, ale jak jsem se při výstupu rozehrál, vracela se do nich krev. Na Dvoračkách¹⁴³ jsme se naobědvali; hlavní jídlo (obvykle myslivecká) stálo tehdy 5 korun. Po obědě jsme asi hodinu jezdili na louce pod chatou. Bylo tam plno lidí a skákalo se na můstcích ze sněhu. Pak jsme se spouštěli dolů po cestě na Harrachov, na které byly „houpáky“. Na rozcestí nad Rokytnicí jsme odbočili doleva a sjížděli po lukách.

Před odjezdem jsme ještě nějakou hodinku *loučkarili*. To znamená, že skupina lyžařů ušlapala svah a stoupalo se bokem nahoru, přičemž se vyprávěly vtipy. Občas se někdo

¹⁴² Byly týdenní.

¹⁴³ Turistická chata pod Lysou horou.

spustil ze svahu a ostatní hodnotili jeho styl. Bylo méně ježdění než dnes, ale o to více zábavy.

Na *pololetní prázdniny* jezdily hlavně rodiny. Za dlouhých zimních večerů se hrály šachy a jiné společenské hry. Za dlouhá léta jsme se dobře poznali.

Jezdil jsem na tradičních jasanových lyžích s přidělanými kovovými hranami. Tehdy se používalo vázání „kandahár“, u kterého se péro nastavilo buď na „horní tah“ pro chůzi nebo „spodní tah“ pro sjezd. Běžky tehdy nebyly. Skluznice se „skárovaly“ podkladovým voskem nebo se (pro sjezd) lakovaly. Novinkou byly kolem roku 1960 lyže *hikory* s umělou skluznicí. Koupil jsem si je za svůj první výdělek¹⁴⁴. Ale ouha! Vybral jsem si (podle své výšky) ty nejdelší lyže – 220 cm dlouhé, a když jsem přišel na sníh, nemohl jsem je vůbec utáhnout. Byl jsem tehdy hubeňour a lyže byly mnohem těžší než ty jasanové. Z dobrého lyžaře se stal začátečník. To určilo moji lyžařskou kariéru – stal se ze mě běžkař. Marně jsem čekal, že na ty lyže „dorostu“. Nakonec jsem je věnoval kamarádovi, který si z nich vyrobil „kratřasy“, a koupil jsem si kratší levné sjezdovky.

Na lyže se jezdilo také s průmyslovkou. Byla to tehdy povinná součást tělesné (a branné) výchovy. V prvním ročníku jsme byli na horách na Pláních nad Libercem; vedoucím byl náš tělocvikář Polák. Bylo deštivo a před cestou domů jsem dostal chřipku. Na vysoké škole jsme jezdili na lyže soukromě s kamarády do Svatého Petra a dělali jsme celodenní túry na běžkách. Jednou jsme se vraceli z túry¹⁴⁵ a za tmy sjížděli turistickou sjezdovku ve Špindlu poslepu.

¹⁴⁴ Za prázdninovou brigádu na Orlické přehradě.

¹⁴⁵ S Vladimírem Štychem.

Týden mezi Vánoce a Novým rokem jsem pravidelně trávil na Luční boudě s turistickým oddílem Elektrofakulty, který vedl Marcel Kreidl. Členkou oddílu byla také sestra Olga. Luční bouda leží vysoko na hřebeni a je přístupná jen pěšky. Vycházeli jsme ze Svobody nad Úpou nebo z Pece pod Sněžkou, výstup trval asi dvě hodiny. Bouda je poměrně nezávislá na okolním světě, má vlastní vodní elektrárnu a vlastní pekárnu. Němci tu měli za války jakési školicí středisko a vybudovali ji „bombenfest“.

S Olgou a Jirkou Šusterou¹⁴⁶ jsme odtud vyráželi na celodenní hřebenové túry, nebo se na okolních loukách trénoval slalom. Bývalo tu také jakési soustředění učitelů, vítali jsme společně Nový rok. Lidé tu byli k sobě přívětiví, nekouřili a nechlastali. Ti, kteří jsou ochotni si hodit batoh na záda a vyšlapat do výšky 1 300 metrů, jsou si zřejmě trochu bližší. Na Nový rok dopoledne jsme s Jirkou sjížděli s rancem a druhými lyžemi na zádech dolů do Pece. Během cesty jsme se vždycky ve 13.00 h zastavili, abychom si poslechli prezidentův projev.

Beskydy a Slovensko

V srpnu 1970 jsem nastoupil jako vývojový pracovník do Tesly Rožnov v Rožnově pod Radhoštěm, který leží v samém srdci valašských hor. Tehdy tu ještě přežívala atmosféra Pražského jara, ale lidé byli trochu skeptičtí. Byli již odvoláni „vůdcové kontrarevoluce“, tj. ti, kteří byli během invaze na vedoucích místech a nebyli ochotni provést pokání. Připravovaly se prověrky. Pracovalo se na dvě směny a bylo možné přesunout si směnu na odpoledne.

¹⁴⁶ Kolega z fakulty.

Když napadl sníh, domluvili jsme se obvykle s kolegou Jurou Neradilem, a přesunuli jsme si směnu na odpoledne. Ráno vyběhli na okruh kolem Rožnova. Běželi jsme přes Tanečnici a Soláň na Bumbálku a vraceli se přes Poustevny a Radhošť do Rožnova. Když bylo málo času, vyjeli jsme na Poustevny autobusem. Beskydy a Javorníky skýtají pro běžkaře nepřeborné možnosti; bohužel jsem je kvůli zhoršujícím se poměrům v Tesle (a svému zdravotnímu stavu) málo využil.

S tesláckými turisty jsem jezdil na Chopok, kde byly ideální podmínky pro sjezd. Jednou jsme tam uspořádali karneval v maskách, při kterém jsme závodili ve slalomu na jedné lyži, ve sjezdu s dívkou v náručí a podobně. Jednoho kolegu, který byl převlečen za prostitutku, zatkla a vyslýchala policie.

V lednu 1974 jsme se s Jurou zúčastnili *zimního táboření na Červenohorském sedle* v Jeseníkách. Akci organizoval turistický oddíl ČKD Praha. Do místa táboření jsme jeli asi 10 km na běžkách. Na hřebenu vál silný vítr a s rancem na zádech bylo těžké udržet rovnováhu. Při jednom sjezdu jsem zapadl i s batohem do závěje. Když jsme dojeli na místo, chýlilo se už k večeru. Ostatní účastníci už měli stany či iglú postavené. Byl jsem na dně svých sil, ale Jura sehnal lopatu a začal mě honit, abych vyhrabal jámu pro stan. Osvěžila mě tabulka čokolády. Večer byla v chatě beseda s horolezcem, účastníkem výpravy na *Nanga Parbat*. Je to himalájská osmitisícovka, která dlouho odolávala pokusům o výstup. Restaurace byla přeplněná, seděli jsme dva na jedné židli, ale beseda byla zajímavá. Večer jsme si ve stanu vařili čaj – lihový vaříč jsme drželi v ruce. Měl jsem jen lehký, silonový spacák a do něho vloženou deku. Zima pronikala z různých

stran, a tak jsem se celou noc různě obracel. Přežil jsem to však ve zdraví.

Obr. 4. Cesta na Červenohorské sedlo

Po této zkušenosti jsem si nechal ušít na míru horolezecký péřový spacák, ale k dalšímu zimnímu táboření už nedošlo.

*Obr. 5. Zimní táboření
na Šeráku (leden 1974),
Jura Neradil*

V listopadu 1978
jsem se stal
pracovníkem
Slovenské
akademie věd –
detašovaného
pracoviště OFE
v Piešťanech¹⁴⁷.
Bylo tam asi 20
převážně mladých
pracovníků, kteří
vyvíjeli bohatou
společenskou a
sportovní činnost.
Každý čtvrtek se
pořádala

„stretávka“, na které se hromadně oslavily všechny mezitím
proběhlé svátky a narozeniny. Hráli jsme po práci kopanou i
volejbal a pořádali závod v běhu mezi piešťanskými mosty.
V Tesle Piešťany byl aktivní turistický oddíl. Chybělo tu
však něco na způsob Sokola (ZRTV), do kterého jsem
chodil v Rožnově.

Piešťany leží ve Vážské nížině, na dosah tu jsou tři
vrchoviny či horská pásma: Povážský Inovec, Javorníky a
Malé Karpaty. V okolí se dochovalo několik zřícenin;

¹⁴⁷ Oddelenie fyzikálnej elektroniky.

kolegové mi ukazovali, že vidí ze svého okna tři hrady! V Piešťanech je dokonce lyžařský areál s vlekem; protože však lyžařská sezóna bývá krátká, pěstuje se zde hlavně *travní lyžování*.

Okolní vrchy připomínají Beskydy, jsou tu vyznačeny turistické trasy, avšak turistika na lyžích se tu moc nepěstuje.

Zapojil jsem se do turnajů ve fotbalu i volejbalu a docela se mi to dařilo. Při jednom fotbalovém zápase jsem si ale narazil (již operované) koleno, a tím jsem byl prakticky vyřazen ze sportovního dění. Začal jsem ztrácet formu a tloustnout.

V roce 1980 jsem přestoupil z OFE do Tesly, kde se zakládalo licenční oddělení. Věnoval jsem tam všechnen svůj čas práci. Přesto jsem se dal časem trochu „dohromady“ a absolvoval dvě zajímavé akce na běžkách – *Bílou stopu* (běh na 55 km) a pokus o „*Přechod Povážského Inovce*“.

Na tradiční závod „Bílá stopa SNP“, který se běží v okolí Kremnice a cíl je v Bánské Bystrici, jsem byl trochu připravený – strávili jsme tehdy (v zimě 1982/83) týden před Silvestrem s kamarády na horách. Na závod jsem jel s dvěma bývalými kolegy z OFE¹⁴⁸. Historické město Kremnica nás vítalo, zvali nás do cukráren a restaurací¹⁴⁹.

Start byl na druhý den na planině nad městem. Bylo příznivé počasí (-5stupňů), takže nebyl problém namazat. Měl jsem startovní číslo kolem 7 000, které mi kdosi přenechal. Po startu jsem se držel ostatních, ale vydržel jsem

¹⁴⁸ Radem Slávkou a Dušanem Korytářem.

¹⁴⁹ Rok nato jsme zažili pravý opak, když jsme se zúčastnili pochodu „Po stopách čsl. armádního sboru“, který začínal v Liptovském Mikuláši. Večer tam byla otevřena jen jedna restaurace, ze které nás vyhodili, „že nemáme společenský oděv“.

to jen asi 7 kilometrů. To množství lidí mě extrémně vzrušovalo. Vystoupil jsem mimo trať a pozoroval valící se dav. Po chvíli jsem mezi běžci zahlédl Martina Kedru, svého kolegu z fakulty. Pracoval na stejném ústavu Akademie, ale v Bratislavě. Jel rozvážným krokem, krok-sun-krok... Zavěsil jsem se za něho, uklidnil se a postupně jsem „chytl dech“. Mezitím jsem však propadl na chvost závodu, mezi slabší jezdce. Začal jsem je postupně předjíždět – polepšil jsem si hlavně na sjezdech.

Zvládl jsem časový limit, zatímco kolegu Slávku zastavili na kontrolním bodě a dopravili s jinými opozdilci autobusem do cíle. Na posledním „krpále“ nás vítala partyzánská vatra a harmonikář a nějaká děvčata tu dávala každému závodníkovi přes zadek.

Na konci však čekala zrada – závod byl kvůli nedostatku sněhu zkrácen¹⁵⁰ a do cíle nás postupně vozily autobusy. Byli jsme po sjezdu ojíňeni jako sněhuláci a všechno na nás rázem roztálo. Závodníci byli rozmrzeli, bouřili se, ale nedalo se nic dělat. Trvalo asi hodinu, než jsem se dostal v Bystrici ke svým věcem, které jsme odevzdávali na startu (hlídali je vojáci). Byly tam sprchy, ale studené...

Měl jsem až do Piešťan mokré nohy. Závod jsem nakonec odstonal. Psychicky mě velice povzbudil, ale zapsal se trvale na mém zdraví.

Jinou dobrodružnou akcí byl „*Přechod Povážského Inovce*“, ze kterého se však uskutečnila jen jedna etapa. Iniciátorem byl Laco Beleščák, který však s námi na zahájení nešel. Byli jsme tedy „bez šéfa“. Bylo nás asi 20, většinou z Tesly. Nevím už, odkud jsme vycházeli, možná z Trenčianského Jastrabia. Pršelo, a než jsme došli na *Chatu pod Inovcom*, byli jsme komplet promočení. Na chatě jsme

¹⁵⁰ Končil v Tajově, byl zkrácen o 10 km.

se asi hodinu sušili. Část účastníků to vzdala a vracela se zpátky; já jsem se zařadil mezi „11 statečných“, kteří se vydali na další cestu.

Jak jsme stoupali na hlavní vrchol – Inovec, sněhové podmínky se pořád měnily. Nejdříve přelo, pak začalo sněžit a sníh se lepil na skluznici. Na hřebenu zase přelo a na sněhu byl zmrzlý škraloup. Jediným možným způsobem brzdění byl pád do sněhu. Přede mnou jela kolegyně z Tesly, která si vedla velmi srdnatě – na cca 50metrovém sešupu se vrhla do sněhu asi osmkrát. Mou „záchranou“ se stala PE pláštěnka; díky ní jsem měl horní polovinu těla suchou. Když jsme se konečně blížili k cíli etapy – chatě na Bezovci, pomalu se už smrákalo. Byl vlhý večer. V botách jsem měl vodu, ale tentokrát jsem měl v rezervě vlněné ponožky, takže nohy zůstaly vcelku v teple. Když se úplně setmělo, vytvořili jsme sevřený tvar a vedení se ujala Anka Hašuková, která zdejší terén důvěrně znala. Na chatu jsme dorazili kolem jedenácté. Čekala nás tam kolegyně z oddílu s navařeným čajem.

Ráno se na chatě objevili Laco Beleščák s Eugenem Okénkou¹⁵¹. Ten stál asi poprvé na běžkách, Laco ho k tomu zřejmě vyhecoval. Šli jsme společně na autobus – na další podobné dobrodružství už nikdo neměl chuť.

¹⁵¹ Viz *Vzpomínky*.

Obr. 6. Neobvyklá nadílka sněhu. Měchenice (leden 2010)

Vysokohorská a pěší turistika

Vysoké Tatry

V době, kdy jsem dělal maturitu na průmyslovce, v červnu 1963, jsem se vypravil se svými rodiči na týden do Vysokých Tater; byl jsem tam poprvé. Chodili jsme nalahko, jen s malými batůžky a prochodili jsme Tatry křížem krážem – absolvovali jsme Tatranskou magistrálu, vystoupali serpentinu nad Popradským plesem, překonali dva průsmyky – *Prielom* a *Pol'ský Hrebeň*. Bylo to ještě před hlavní sezónou, a tak jsme mohli užívat ticho horských údolí, pozorovat kamzíky i sviště a kochat se horskou přírodou. Vystoupili jsme na *Rysy*, kde jsme se zvěčnili

s V. I. Leninem¹⁵². Na závěr jsme se koupali v průzračné vodě Štrbského plesa. Spali jsme na turistických chatách – *Zbojnické i Téryho* a živili jsme se převážně sušenou stravou – ovesnou kaší, polévkami a podobně.

Když jsme přijeli domů, byl jsem o 5 kg lehčí – při své výšce 193 cm jsem vážil jen 71 kg¹⁵³! Horské túry jsou výborným prostředkem pro zhubnutí – člověk během túry nemá chuť na jídlo a často zapomene jíst.

Podruhé jsem byl v Tatrách v červnu 1968, v době vrcholícího Pražského jara, kdy jsem končil vysokou školu. Jirka Kostelecký, kolega z fakulty, tam provázel skupinu východních Němců a já jsem mu dělal jakéhosi pomocníka. Byli to sympatičtí, převážně mladí lidé, mezi nimi byl také jeden Nor, s kterým jsem se trochu skamarádil. Můj problém byl, že tu bylo dost drahá a já jsem byl v té době skoro bez peněz. Chodili jsme pilně po horách a přirozeně jsme vedli také diskuse o politice. Byli vesměs loajální ke své vlasti – NDR, ale brali to rozumně. Když jsme se v Praze na nádraží loučili, poukazovali na panující nepořádek na nádraží. V té době přestala policie používat represi a na veřejných místech se vynořila spousta tuláků a *hippies*¹⁵⁴. Celková atmosféra ve společnosti byla však tehdy přátelská a uvolněná – na rozdíl od dneška, kdy na ulicích bují kriminalita.

¹⁵² Vladimír Iljič vystoupil na Rysy z polské strany. Na vrcholku je (byla?) na paměť jeho výstupu umístěna bronzová deska s jeho reliéfem. Za socialismu se každoročně pořádal „Výstup mládeže na Rysy“.

¹⁵³ Donedávna jsem měl „optimální váhu“ cca 96 kg, a nyní mám cca 112 kg. Nesu tedy 40 kg navíc!

¹⁵⁴ Ti se váleli např. na Karlově mostě po zemi a kreslili kytičky.

Obr. 7. Vysoké Tatry (červen 1968)

V té době se už stavěla pod Tatrami dálnice, která byla dokončena někdy v 70. letech. Kolem dálnice vyrostly hotely a obchody s „úzkoprofilovým“ zbožím. Z Tater se tak stalo nákupní středisko. Snadná přístupnost Tater a rozvoj automobilismu způsobily, že se tatranské chodníky zaplnily davem turistů a před obtížnými úseky se stály fronty. Některé cesty musely být kvůli nekázní návštěvníků uzavřeny¹⁵⁵.

Byl jsem potom v Tatrách ještě několikrát, ale dojem byl vždy smíšený. Tatry se změnily na jakýsi zábavní park. Týden prožitý o samotě uprostřed tatranské přírody zůstal jen vzpomínkou.

¹⁵⁵ Belanské Tatry byly úplně uzavřeny, neboť se vlivem vodní eroze začaly sesouvat svahy. Horská příroda je velice křehká, malý zásah může vyvolat katastrofu.

Rumunsko – Karpaty 1970

Po skončení vojenské základní služby v srpnu 1969 jsem nastoupil na roční stipendijní pobyt na Ústav makromolekulární chemie ČSAV v Praze na Petřínách¹⁵⁶. Tam jsem se seznámil s Jardou Kratochvílem, s kterým jsme se vydali v červenci 1970 na cestu stopem po Rumunsku. Na cestu jsme se důkladně připravovali – včetně impregnace stanů a tablet na úpravu vody. Jeli jsme vlakem do Kluže (Cluj), odkud jsme se chtěli dostat stopem do Konstance, kde žila přítelkyně sestry Lídy¹⁵⁷. Současně jsme si koupili lístky a místenky na zpáteční cestu z Brašova v severním Rumunsku – Sedmihradsku, kam jsme se chtěli z Konstance stopem vrátit.

V Rumunsku se běžně stopovalo, ale stop byl placený. Jezdilo se na korbě nákladních aut s různým materiálem, dokonce mezi prasaty. Jeli jsme spolu s jedním rumunským studentem v prázdném chladičím boxu. Řidič chtěl po nás peníze, ale s pomocí studenta jsme ho přesvědčili, že stop je způsob poznávání země a má být zadarmo¹⁵⁸. Chtěli jsme se také podívat do hor. Neměli jsme podrobnou mapu, tak jsme zamířili nazdařbůh na nejbližší horský hřeben. Cesta vedla do údolí, kde jsme minuli stádo malých kraviček (náhorní skot?). Na hřebeni byly pastviny porostlé býlím, nikoho jsme tam nepotkali. Sestupovali, resp. slézali jsme údolím potůčku do údolí, až jsme narazili na trať. Když jsme šli po

¹⁵⁶ Byl to tehdy prestižní ústav, který založil a vedl vynálezce kontaktních čoček Otto Wichterle; ten byl ale krátce nato z místa ředitele odvolán.

¹⁵⁷ Seznámily se jako školačky v rámci tehdejší „družby“.

¹⁵⁸ I později jsme nic neplatili. Řidiči nám často projevovali sympatie – Rumunsko stálo v srpnu 1968 na naší straně.

kolejích, najednou vyběhl z jakési boudy pes a kousl mě. Nebylo to však nic vážného.

Šli jsme pak pěšky otevřenou krajinou. Byla to mírně zvlhčená planina, rostla na ní jen tráva, nikde strom ani pole. Potkali jsme muže v tradičních soukenných „nohavicích“; žebрал slovy „Chleba dala mu! Cigarety dala mu! Lei dala mu¹⁵⁹!“ Opodál se pásł vyzábly kůň. Potkali jsme ještě nějaké kluky – ti žebřali podobně. Ve vesnicích byly kolem domů dřevěné ohrady; pěstovali tam květiny a zeleninu. Domluvili jsme se tam rusky.

Obr. 8. Na horské stezce, Jarda Kratochvil, Rumunsko (1970)

Stopem jsme pak došli do centra Bukurešti. Město bylo dost nevzhledné, byly to stavby ve stylu „stalinského rokoka“, tak jsme se tam moc nezdrželi. Snažili jsme se

¹⁵⁹ Lei je rumunská měna.

někoho doptat, jak se dostaneme na výpadovku, ale bylo to marné¹⁶⁰. Nakonec jsme nazdařbůh vlezli do nějaké tramvaje. Tam byla na plošině skupina školních dětí, které ihned pochopily, co chceme a ukázaly nám cestu¹⁶¹. K večeru jsme se dostali na periferii mezi dřevěné chatrče, kde se potulovali psi. Nakonec jsme spali v kukuřičném poli poblíž silnice. Na ní byl i v noci čilý ruch – jezdily tam cigánské povozy.

Obr. 9. Bukurešť (1970)

Když jsem se probudil, byl jsem malátný a měl jsem horečku. Podařilo se nám stopnout nákladní auto s vysokou

¹⁶⁰ Společně jsme vládli celkem slušně všemi světovými jazyky – němčinou, francouzštinou a samozřejmě i angličtinou a ruštinou, ze kterých jsme dělali předtím zkoušku.

¹⁶¹ Děti mají zvláštní druh asociativního vnímání, který člověk v dospělosti ztrácí. Toho využívají moderní jazykové učebnice.

korbou, které nás dovezlo k přívozu přes Dunaj. Čekání na převoz trvalo asi hodinu. Na druhém břehu jsem se schoval do stínu a Jarda sháněl stopa. Nakonec nás vzal řidič osobního auta, který nás dovezl až do Konstance před dům sestřiných přátel. Ti se nás hned ujali – na mě ale přišel silný průjem a musel jsem pořád sedět na jejich (tureckém) záchodě, kombinovaném se sprchou. Ve stavení bydleli ještě jiní Češi a ti mě dovezli autem do nemocnice.

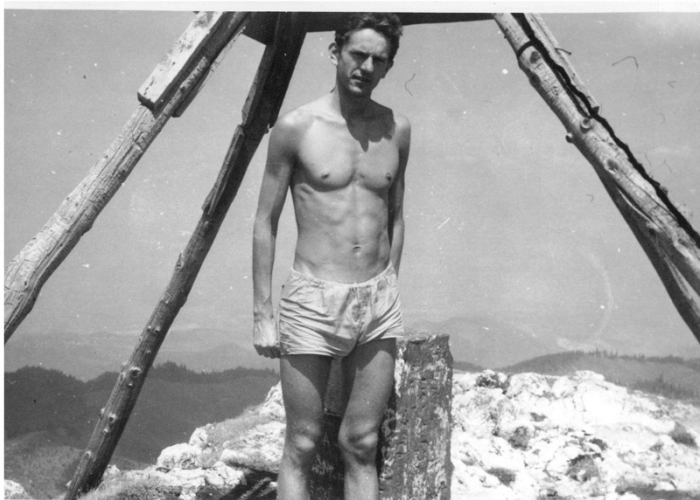
Na pokoji se mnou ležel slovenský medik, který měl zápal plic. Líčil mi otřesné poměry v rumunském zdravotnictví i co všechno prodělal, než se sem dostal. Já jsem měl štěstí – byla to úplavice a podle mezistátní dohody bylo léčení zadarmo. Lékař, který mluvil německy, si jen ze mě utahoval, že jsem inženýr a jezdím stopem...

Asi po čtyřech dnech jsem byl z nemocnice propuštěn. S Jardou jsme se krátce sešli, ale pak jsme se navzájem ztratili. Ač to nebylo tak domluvené, chtěli jsme si asi každý „užít po svém“. Já jsem se nějaký den toulal kolem pobřeží a pak jsem si za pomoci sestřiny přítelkyně koupil lístek na vlak do Brašova¹⁶². V Brašově jsem navštívil horské středisko *Pojana*, kde jsou stavby připomínající naše Valašsko. Tam jsem se dal do party s dvěma Belgičany, kteří tu trávili dovolenou. Podnikli jsme túru po okolních horských hřebenech se zachovalou horskou květenou.

Když jsem šel na vlak do Brašova¹⁶³, potkal jsem cestou Jardu. Jeli jsme pak spolu vlakem domů.

¹⁶² Koupit lístek na vlak tu znamenalo vystát frontu v cestovní kanceláři.

¹⁶³ Po cestě jsem narazil na plovárnu. Stavil jsem se tam na WC a pokračoval raději dál – byla to místnost s betonovou podlahou, ve které byly díry. Kolem byly hromady exkrementů...

Obr. 10. V horách nad Brašovem, Rumunsko (1970)

Západní Slovensko, Nízke Tatry

V srpnu 1970 jsem nastoupil do vývojového oddělení rožnovské Tesly. Zanedlouho tam nastoupila skupina mladých inženýrů, kteří studovali v Bratislavě. Mezi nimi byl i Jura Neradil, s nímž mě pojal zájem o turistiku. Rožnovští turisté pořádali pravidelné zájezdy na západní Slovensko – nejčastěji jezdili do Vrátné doliny v Malé Fatře a do Roháčů (Západní Tatry). Zúčastnili jsme se s Jurou jednoho zájezdu do Vrátné, a tam uzrál plán, že příště, při zájezdu do Roháčů, uskutečníme hřebenový přechod kolem Roháčské doliny. Jura to plánoval téměř vědecky. Klíčovou věcí bylo pití. Připravili jsme si dvoulitrový kanystřík, který jsme před túrou naplnili vodou s přidavkem citrónové šťávy.

Vstávali jsme ještě za tmy a při rozbřesku jsme vyrazili na hřeben. Šli jsme uměřeným tempem podle plánu. Kolem

poledne nás začala dohánět skupina vedená Blankou Růžičkovou¹⁶⁴. Najednou však zmizeli – kvůli žízni museli stíhání přerušit. Sestoupili k plesu, které prý skoro vypili. Cesta po hřebenu trvala asi 16 hodin, před západem slunce jsme byli zase v táboře.

S Jurou jsme si společně koupili stan a plánovali, že prochodíme křížem krážem celé západní Slovensko. Uskutečnili jsme však jen jeden větší (asi třídenní) pochod.

Vyšli jsme z údolí Váhu, od hradu Strečna jsme stoupali na hřeben a potom sestoupili do Rájeckých Teplíc. Druhý den jsme minuli hrad Kunerad a vystoupili na náhorní planinu, celou porostlou borůvkám – na Martinské hole. Přespali jsme poblíž chaty Na Martinských holiach. Na Juru tam přišla jakási krize – začal být netrpělivý a chtěl se mermomocí vrátit do civilizace. Tak jsme cestu ukončili. Někdy v letech 1972–1973 se Jura oženil a já musel na operaci menisku. K náročnější turistice jsem se dostal až po odchodu do Piešťan, kde jsem pracoval na oddělení OFE¹⁶⁵.

V Tesle Piešťany byl velice aktivní turistický oddíl, který pořádal pravidelné pochody v okolí Piešťan a také zájezdy. V létě 1979 jsem s nimi jel do *Nízkých Tater*. Byli jsme ubytováni na osadě „Poludňový Grúň“ a podnikli jsme dva celodenní výlety. Šli jsme nalahko a se svými kolegy z OFE, Rudou Senderákem a Jánom Tutkom jsem přešel celý hlavní hřeben, chvílemi jsme i běželi. Jáno šel ještě dál, a musel se potom v noci vracet pěšky po silnici. Pro mne to bylo veliké duševní osvěžení, byla tam výborná parta.

¹⁶⁴ S Blankou jsme se seznámili již na zájezdu ve Vrátné; oslovila nás slovy: „Kluci, já vám budu dělat vedoucí.“

¹⁶⁵ Oddělení fyzikální elektroniky Slovenské akademie věd.

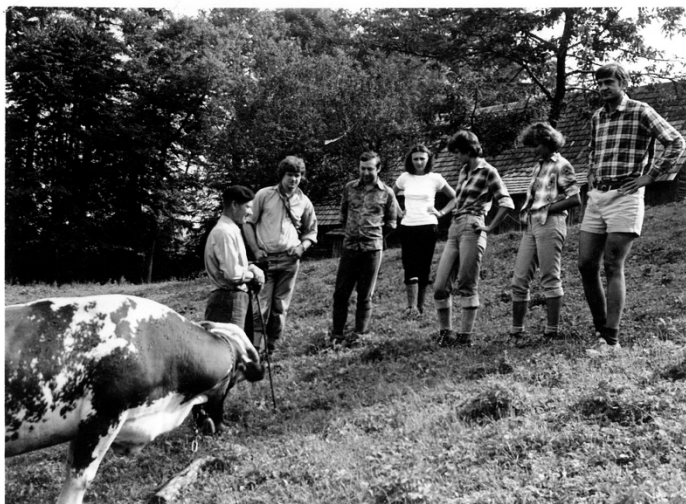

Obr. 11. Piešťanští turisté, Nízke Tatry (1979)

Obr. 12. Rudo Senderák, Jáno Tutko, Nízke Tatry (1979)

Na OFE pracovalo asi 20 převážně mladých lidí. Pořádaly se tam besedy a sportovní akce, hrála se kopaná a volejbal. Při jednom fotbalovém zápase jsem si narazil nohu – byla to ta s operovaným meniskem. Tím jsem byl prakticky vyřazen z dlouhých pochodů a běhu.

Obr. 13. S piešťanskými turistami v Javorníkách (1982)

Slavnosti letního slunovratu

V době letního slunovratu se na Radhošti tradičně pořádaly letnice. Mládež tu přespávala ve stanech a konala různé aktivity. Někdy v roce 1975 psaly noviny o tom, že tu jeden mladík zemřel na předávkováním *čikuli*. Byl to čistič na šaty, který se tehdy čichal jako droga. To byl asi důvod, proč následujícího roku věc „vzala do svých rukou“ svazácká organizace SSM. Zorganizovala v den letnic „Letní setkání mládeže s představiteli strany a vlády“.

Shodou okolností se ten den také konal jakýsi turistický pochod, na který jsem se z dlouhé chvíle přihlásil.

Bylo nepříjemné počasí, bylo větrno a přšelo. Trasa vedla přes Radhošť na Pustevny a pokračovala někam dál. Moc lidí nešlo; přede mnou šel mladý muž s deštníkem, který mu bral na hřebenu vítr. Na cestě mezi Radhoštěm a Pustevnami, která bývá o svátcích jakousi promenádou, byla řada nástěnek, na kterých mladí lidé oznamovali splnění svých závazků. Bylo zde také pódium a opodál čekala skupinka *děvčic a ogarů* v krojích.

Jak toto Setkání proběhlo nevím. V odpoledních hodinách jsem se vracel přes Radhošť do Rožnova. Mezitím se vyčasilo a byl vlahý večer. Když jsem scházel po úbočí Černé hory, potkával jsem mladé lidi v maskáčích, kteří směřovali na Radhošť.

Nebe na Zemi

V roce 1961 jsem byl na prázdninové praxi v MEZ Vsetín, společně se spolužáky Frantou Šebestou a Petrem Škodou. Oni se společensky bavili, já chodil po horách. Valašské hory jsou obydlené a lidé jsou tu pohostinní – v každé chalupě (pasece) mi ochotně donesli sklenici vody. Chodil jsem jen v trenýrkách, a když jsem se blížil k obydlí, měl jsem tendenci se obléct. Doma jsme trávili prázdniny na sloupské samotě, kde jsme chodili jako „hastroši“. Když jsme šli do vesnice nakupovat, museli jsme se obléct. To tady neplatilo: Valaši mě přijímali lépe, když jsem k nim přišel v trenýrkách.

Tento pobyt na Valašsku mě později inspiroval, abych odešel pracovat do Rožnova. Přišel jsem tam ale

v nešťastnou dobu – právě nastávala normalizace a poměry v Tesle Rožnov se zhoršovaly. Chodil jsem zase po horách, ale času bylo stále méně.

Při zájezdu do Vrátné doliny s tesláckými turisty jsem se seznámil se zvláštním fenoménem Valašských hor – „101procentní turistkou“ Blankou Růžičkovou, která neúnavně chodila po horách a organizovala různé akce. Byla instruktorkou turistiky a členy své skupiny stále na něco upozorňovala – kudy mají jít, kam se mají dívat... Někteří s ní proto nechodili. My jsme jí to s Jurou Neradilem tolerovali, ale semtam jsme si z ní vystřelili. Ona byla pořád vážná, legraci neznala.

Obr. 14. V Súl'ovských skalách s Blankou Růžičkovou (1972)

Dvakrát jsem byl s Blankou a s Jurou na „Zimnom prechode roklín Slovenského raja“. Nejčastěji jsme s Blankou chodili na slovenskou stranu – do Súl'ovských a Pulčínských skal. Jednou s námi šel na túru 80letý pan Deml z Valašského

Meziříčí, který bojoval v 1. světové válce. Líčil nám, jak ho poslali prostřihávat před útokem drátěné zátarasy: dostal se do palby a musel se skrýt v příkopu. Ležel ve vodě, která na něm do rána zamrzla...

Později, asi v roce 1976, mě Blanka seznámila s dívkou z hor – s *Anežkou (Ágnes) Vaškovou* a její kamarádkou Lídou. Byli jsme společně na Javorníkách a pomáhali jsme vyznačovat trasu z Valašského Meziříčí na *Trojačku* – rozcestí na hřebeni Veřovických vrchů. Vaškovi bydleli na Hutisku – Kyvňáčkách, blízko Soláně. Hospodařili tu ve výšce asi 800 m, pan Vašek kromě toho pracoval v Rožnově v semenářské stanici.

Na pasece u Vašků jsem našel v té době jakési útočiště¹⁶⁶. Přiučil jsem se trochu zdejšímu způsobu hospodaření – brambory se tu kopou motykou jako na zahradě a vůz se senem se spouští ze svahu jako saně. Život na horách je tvrdý, ale lidé se odtud do města příliš nestěhují – hory mají své kouzlo. Místo koňským povozem se tam však dnes jezdí na motorkách nebo autem. Chodníčky jsou rozježděné a vznikají tu asfaltované či šterkované cesty. Dřív mohl člověk chodit po Valašských horách i na boso; po asfaltu a šterku už to dost dobře nejde¹⁶⁷.

Vaškovi prodali jednu ze svých dřevěnic turistickému oddílu z Brna, a tak tu panoval čilý společenský ruch. Poznal jsem zde několik zajímavých lidí. Tady jsme dýchali svobodně – normalizace sem nedosáhla.

Anežka později odešla pracovat do Prahy, kde jsme se občas vídali. Potom se naučila italsky a odešla do Itálie, kde se provdala. Před několika lety jsem se doslechl, že žije opět na Hutisku.

¹⁶⁶ Jarmila Glazarová zde napsala povídku „Chudá přadlena“.

¹⁶⁷ Podle televizních zpráv se tu ale vyskytují medvědi a vlci.

Obr. 15. S Anežkou a jejími svěřenkyněmi, Rožnov (1977)

Na podzim 2007 jsem byl po mnoha letech opět v Rožnově. Pozval mě tam bývalý kolega, Pavel Onheiser, který se mezitím stal úspěšným podnikatelem. Vypravil jsem se přirozeně i na Kyvňáčky. Od autobusové zastávky mě tam svezlo auto, které vezlo nahoru nějaký stavební materiál. Zastihl jsem Anežku, jejího manžela a sestru, a také maminku. Ta bývala dříve zamlklá, starala se jen o krávy; nyní byla veselá a hovorná. Pan Vašek už nežije. Anežka mi ukázala nově postavenou (a vysvěcenou) kapli a dům pro ubytování výprav věřících s knězem. Ti sem přicházejí konat duchovní cvičení – exercicie. Anežka s manželem si také vzali do péče čtyři děti, dva chlapce a dvě děvčata.

Zazpívali jsme si a zavzpomínali. Anežka mi řekla, že zná osobně pana Čunka, proti kterému vedou zakomplexovaní lidé¹⁶⁸ hysterickou kampaň. Když jsme se loučili, řekl jsem Anežce: „Tady je to jako v nebi.“

Ve Sloupu, 8. dubna 2010

Autor knihy, *Ing. Jan Matys* (nar. 1945 v Praze), vystudoval Střední průmyslovou školu elektrotechnickou a Fakultu technické a jaderné fyziky ČVUT v Praze. Pracoval jako vývojový pracovník a technolog čipů elektronických součástek v rámci koncernu TESLA Rožnov a na ústavech Československé akademie věd.

Po roce 1990 působí převážně jako učitel na druhém stupni. Neprofesionálně se věnuje komorní hudbě, sborovému zpěvu, publicistice a překladu.

Hrst vzpomínek je mozaikou příběhů a úvah, které zahrnují půlstoletí (1959–2008) prožité na různých místech bývalého Československa. Čtenář může nahlédnout, jak se v rožnovské Tesle „pekly“ první integrované obvody, jak to vypadalo v Piešťanech za Husákovy „normalizace“, a na poměry na některých středních školách po roce 1990. Autor porovnává situaci na své „mateřské“ průmyslovce v době svého studia a po 40 letech, kdy sem přišel jako pedagog. Líčí situaci v armádě v průběhu sovětské okupace, porovnává společenské vztahy v českých zemích a na Slovensku za normalizace a vývoj Slovenska po Sametové revoluci. Vzpomíná na své působení v JZD Agrokombinát Slušovice a na soužití se slovenskými Romy. Zvláštní místo zauímají oblasti, ve kterých autor aktivně působil – technologie polovodičů, pedagogika a komorní hudba, pěstovaná v rámci mezinárodní asociace ACMP. Kniha je doplněna vzpomínkami na turistické výpravy po suchu i po vodě.

Další texty autora: www.technologie-kvalita.cz/honza

Kontaktní e-mail: [damurist@centrum.cz](mailto:damuraist@centrum.cz)

Jan Matys
Hrst vzpomínek z let 1959–2004

Vydalo Nakladatelství IRIS – Rudolf Valenta
v roce 2014 (1. vydání) a v roce 2020 (2. vydání)

Sazba Milan Losták

Ilustrace na obálce Bedřiška Uždilová

Předtisková příprava Hana Valentová

Tisk Tiskařské služby Rudolf Valenta (www.tiskarskesluzby.eu)

ISBN 978-80-907724-2-7 (2. vydání)

Autor před hájovnou ve Sloupu (2008)

